

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет програмної інженерії та бізнесу

Пояснювальна записка до дипломної роботи

магістра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «Організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану
сільськогосподарського підприємства та оцінка його можливості
банкрутства»

Виконала: студент 6-го курсу групи №667 00

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
(код та найменування)

Освітня програма облік і оподаткування
(найменування)

Іващенко А.М.

Керівник: Калінеску Т.В.

Рецензент: Михайленко Д.Г.

Харків –2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
1	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....
1.1	Принципи обліку, аналізу та аудиту фінансового стану підприємства
1.2	Використання фінансової звітності у обліку, аналізі та аудиті фінансового стану підприємства
1.3	Особливості обліку, аналізу та аудиту сільськогосподарських підприємств
	Висновки до першого розділу
2	МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНЮВАННЯ ЙОГО БАНКРУТСТВА...
2.1	Методичні засади обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства
2.2	Технологія оцінювання ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства
2.3	Методика проведення внутрішнього аудиту й контролю на сільськогосподарському підприємстві.....
	Висновки до другого розділу
3	ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ФГ «КРИНИЧНЕ».....
3.1.	Організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства ФГ «Криничне»
3.2	Проведення внутрішнього контролю та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне»
3.3	Розробка заходів щодо поліпшення організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Висновки до третього розділу

4 УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ
ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО
ПІДПРИЄМСТВА, МОЖЛИВОСТЕЙ ЙОГО БАНКРУТСТВА НА
ПРИКЛАДІ ФГ «КРИНИЧНЕ».....

4.1 Удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту фінансового
стану ФГ «Криничне».....

4.2 Розробка системи діагностики оцінювання можливості банкрутства ФГ
«Криничне».....

4.3 Оцінювання ефективності заходів щодо удосконалення організації обліку,
аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне».....

Висновки до четвертого розділу

ВИСНОВКИ

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Ситуація, що склалася на даний час в аграрному секторі, зумовлює ряд викликів, основними з яких є необхідність поліпшення умов ведення бізнесу, проведення якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринку, продовольчу безпеку держави, і наближення до європейської політики у сфері сільського господарства. Сучасні процеси трансформації економічних відносин у аграрній сфері вимагають кардинальної зміни форм і методів управління. Виникає необхідність дослідження відповідності якісних характеристик інформації і показників, що формуються системою бухгалтерського обліку, потребам усіх рівнів управління сільськогосподарських підприємств.

Тема організації обліку, аудиту фінансового стану підприємства достатньо широко висвітлена у дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проблемою оцінки фінансового стану підприємств займалися такі відомі вчені як: Базилінська О.Я. [1], Вініченко І.І. [28], Жук В.М. [24], Кірейцев Г.Г. [41], Олійник Я.В. [73], Чуєнков А.Є. [89], Сметанко О.В. [93], Хом'як Р.Л. [94] та інші.

Не дивлячись на те, що питання оцінки фінансового стану підприємства достатньо широко було досліджено у роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, проблема удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану є актуальною та відкритою для сучасних умов.

Тому на сьогоднішній день все ще існує потреба у подальшому пошуку шляхів поліпшення процесу обліку й аудиту фінансового стану підприємства в контексті антикризового управління. Науковий та практичний інтерес до цих питань зумовлений потребою формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення процесу внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства з метою формування достовірного та обґрунтованого аудиторського висновку щодо реального фінансового стану об'єкта аудиту.

Саме ці фактори і визначають актуальність та своєчасність теми дипломної роботи.

Мета дипломної роботи – обґрунтування та розробка теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення обліково-аналітичного забезпечення процесу аудиту фінансового стану підприємства як важливого інструменту підвищення їх конкурентоспроможності, фінансової стійкості та платоспроможності.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено й вирішено такі завдання:

- уточнити сутність, роль, необхідність та значення обліку, аналізу й аудиту фінансового стану підприємства, визначити особливості їх інформаційного забезпечення;

- здійснити критичну оцінку чинної методики обліку, аналізу і внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства;

- дослідити існуючу практику проведення внутрішнього аудиту і контролю фінансового стану підприємства і розробити пропозиції щодо удосконалення методично-організаційних положень;

- поглибити й уточнити найважливіші аспекти організації та методики обліку, аналізу й аудиту фінансового стану ФГ «Криничне», оцінювання ймовірності банкрутства з метою посилення його платоспроможності, фінансової стійкості та конкурентоспроможності;

- розробити заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»;

- удосконалити методику проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»;

- оцінити ефективність заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне».

Об'єктом дослідження є процес обліку, аналізу і аудиту фінансового стану підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних аспектів методики та організації процесу обліку, аналізу, аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства й оцінки можливості його банкрутства.

Методи дослідження. В основу дипломної роботи покладено системний підхід до вивчення економічних процесів, що сприяло дослідженню проблемних питань із позиції цілісності, структурованості, взаємозв'язку. У роботі використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний (для виявлення організаційних особливостей процесу аналізу фінансового стану як виду аудиторських послуг та їх впливу на розробку методики проведення даного виду аудиту); індукції та дедукції, порівняння і теоретичного узагальнення (для розкриття сутності поняття фінансовий стан підприємства як об'єкта обліку й аналізу); синтезу, аналізу та спостереження (для дослідження сучасного стану методологічного забезпечення обліку, аналізу і аудиту фінансового стану підприємства); методи факторного аналізу (для оцінювання можливості банкрутства фермерського господарства); системного аналізу (для розробки заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу і аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства).

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти України, праці вітчизняних і зарубіжних учених із проблем організації та методики проведення обліку, аналізу й аудиту фінансового стану підприємства, матеріали всеукраїнських, міжнародних наукових та науково-практичних конференцій, дані обліку і звітності ФГ «Криничне», інтернет-ресурси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення та висновки дипломної роботи мають прикладний характер і спрямовані на удосконалення аналітичного забезпечення процесу обліку і внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства. Застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій забезпечить повноту та

достовірність результатів оцінки фінансового стану підприємства, що сприятиме підвищенню ефективності та якості процесу аудиту.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи опубліковано в статті «Методики оцінки ризику банкрутства сільськогосподарського підприємства» в електронному науково-періодичному журналі «Modern engineering and innovative technologies».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Принципи обліку, аналізу та аудиту фінансового стану підприємства

У ринковій економіці незалежні самостійні виробники товарів і послуг не зможуть успішно діяти на ринку, не забезпечивши економічну стійкість своїх підприємств. Протягом останнього п'ятиріччя на більшості підприємств України відбувалися позитивні кількісні зміни, досягнуті переважно завдяки екстенсивним чинникам розвитку. Однак, тепер ці чинники вже вичерпали свої можливості впливу і не забезпечують прибутковості підприємствам. Сучасний ринок постійно змінюється. Швидкість змін така велика, що саме пристосування до них стає істотною перевагою підприємств у конкурентній боротьбі [1]. У цих умовах підприємства, які прагнуть зміцнити свої конкурентні позиції, повинні орієнтуватися на нові підходи, принципи і методи організації і ведення бізнес процесів, заснованих на удосконаленні саме внутрішнього механізму управління сталим функціонуванням підприємств. Саме тому першочерговою проблемою на сьогоднішньому етапі розвитку всіх українських підприємств, що виробляють товари чи надають послуги, є пошук альтернативних шляхів покращання їх фінансового стану [2].

Вихідною категорією, яка визначає сутність аналізу фінансового стану та його функціональну роль у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності є категорія «фінансовий стан». Саме підходи до її розуміння, на нашу думку, закладають засади для визначення сутнісних рис та обґрунтування методичних підходів до аналізу.

Сутність фінансового стану підприємств неодноразово намагалися охарактеризувати у своїх працях зарубіжні та вітчизняні вчені, однак єдиної думки не існує до нині. Узагальнюючі різні трактування до визначення

сутності фінансового стану підприємства (табл. 1.1) можна виділити декілька основних підходів.

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення сутності фінансового стану підприємства

Автор, джерело	Сутність поняття
Базилінська О.Я.	Фінансовий стан підприємства розглядається як сукупність показників, що характеризують наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.
Білик М.Д.	Фінансовий стан – реальна (на фіксований момент часу) і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою
Бланк І.О.	Фінансовий стан – це рівень збалансованості окремих структурних елементів активів і капіталу підприємства, а також рівень ефективності їх використання.
Бойчик І.М.	Фінансовий стан – це спроможність підприємства вести господарську діяльність на основі своєчасного погашення усіх видів заборгованості, раціональної структури капіталу і господарських засобів.
Дем'яненко М.Я.	Фінансовий стан – це комплексне поняття, що відображає якісну сторону його виробничої та фінансової діяльності та є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства. Він характеризується системою показників, які відображають стан капіталу в процесі його кругообігу, здатність розраховуватися за своїми зобов'язаннями і забезпечувати ефективне фінансування своєї виробничої діяльності на певний момент часу.
Коломієць Н.О., Коломієць О.П.	Фінансовий стан – це здатність (спроможність) підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування підприємства, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними та фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю.
Коробов М.Я.	Фінансовий стан підприємства – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.
Крамаренко Г.О., Чорна О.Є.	Фінансовий стан являє собою найважливішу характеристику економічної діяльності підприємства в зовнішньому середовищі. Воно визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал в діловій співпраці, оцінює, якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів щодо фінансових та інших відносин.

Продовження таблиці 1.1

Автор, джерело	Сутність поняття
Осмоловський В.В.	Фінансовий стан – це комплексне поняття, яке характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої діяльності комерційних та інших суб'єктів господарювання, доцільністю й ефективністю їх розміщення і використання, фінансовими взаємовідносинами із суб'єктами господарювання, платоспроможністю та фінансовою стійкістю.
Павленко О.І.	Фінансовий стан – це реальна (на фіксований момент часу) та потенційна фінансова спроможність підприємства.
Поддєрьогін А.М.	Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.
Савицька Г.В.	Фінансовий стан підприємства – економічна категорія, яка відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу.
Томілін О.О., Ле-сюк А.С.	Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства – економічна категорія, яка відображає наявність, розміщення та ефективне використання активів, власного і позичкового капіталу на конкретну дату.
Цал-Цалко Ю.С.	Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, кажучи точніше, ефективність функціонування механізмів економічної системи.
Шеремет А.Д., Негашев Є.В.	Фінансовий стан підприємства характеризується структурою засобів (активів) і характером джерел їх формування (власного і позичкового капіталу, тобто пасивів).

Примітка. Джерело: узагальнено автором на підставі [1, с. 156], [2, с. 118], [3, с. 111], [4, с. 57], [5, с. 101], [6], [7, с. 125], [8, с. 128], [9], [10, с. 121], [11, с. 72], [12, с. 104-105], [13], [14, с. 135], [15], [16, с. 321], [17, с. 121].

Прихильники першого підходу визначають фінансовий стан як рівень ефективності або збалансованості фінансових ресурсів на певний момент часу (Бланк І.О., Шеремет А.Д., Негашев Є.В., Цал-Цалко Ю.С.). Досить обґрунтованим є виділення у цих визначеннях конкретної дати, на яку проводиться оцінка фінансового стану. Це пов'язане з тим, що форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан), яка є основою при здійсненні розрахунків, складається на певну дату і результати також можна оцінювати на цю дату [3, с. 113], [16, с. 324], [17, с. 121].

До другого підходу можна віднести науковців, які трактують фінансовий стан як спроможність підприємства вести господарську діяльність (Білик М.Д., Бойчик І.М., Коломієць Н.О., Коломієць О.П.). Ми погоджуємося, що з одного боку фінансовий стан свідчить про спроможність підприємства здійснювати свою діяльність. Однак, таке визначення ґрунтовно не визначає певні характеристики фінансового стану суб'єкта господарювання [2, с. 119].

До третього підходу належать вчені, що визначають фінансовий стан як комплексне поняття і надають йому ряд характеристик (Дем'яненко М. Я., Осмолівський В. В., Поддєрьогін А. М.). Цей підхід вважаємо одним з найбільш обґрунтованих, оскільки у трактуваннях міститься безпосередньо ознаки та напрями (або показники), що характеризують фінансовий стан [5, с. 102], [10, с. 121-122], [12, с. 104].

Четвертий підхід до трактування фінансового стану зводиться до його визначення як економічної категорії (Савицька Г.В., Томілін О.О., Лесюк А.С.). Вважаємо цей підхід дещо суперечливим і таким, що вимагає більш детального обґрунтування, оскільки будь-яка економічна категорія є поняттям, проте не кожне поняття є економічною категорією [14, с. 135].

Науковці, яких ми віднесли до п'ятого підходу, розглядають фінансовий стан як сукупність показників (Базілінська О.Я.). За нашою думкою як і у твердженні, зафіксованому у Положенні «Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» фінансовий стан можна охарактеризувати на базі певної сукупності показників, але він не є цією сукупністю [1, с. 156].

Проаналізовані трактування свідчать, що переважна більшість науковців на перший план висуває таку характеристику фінансового стану, як сукупність (система) показників. Заслуговує на увагу той факт, що фінансовий стан підприємства є об'єктивною економічною категорією, що може бути оцінена з більшою або меншою глибиною й вірогідністю показників. Ці показники, будучи випадковими величинами, можуть давати

підстави для прийняття управлінських рішень в умовах неповної визначеності.

До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, належать:

- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники оцінки фінансової стійкості (показники оцінки структури джерел засобів підприємства);
- показники ділової активності (коефіцієнти оборотності та тривалості обороту виробничих запасів, оборотних засобів, тривалість погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей, тощо);
- показники аналізу рентабельності (прибутковості) (загальна рентабельність, рентабельність виробництва, рентабельність майна та продажу, тощо). розрахунок динаміки показників фінансового стану для українських підприємств є обов'язковим в силу того, що на його основі слід розробляти та реалізовувати заходи, які спрямовані на швидке підвищення платоспроможності, забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості, прибутковості, подальшого розвитку, забезпечення і зростання виробничого потенціалу [11, с. 72].

Метою оцінки фінансового стану підприємства є розробка і реалізація заходів, спрямованих його зміцнення, нарощення потенціалу та розширення можливостей підприємства здійснювати господарську діяльність на основі підвищення рівня прибутковості.

Оцінка фінансового стану дозволяє встановити й охарактеризувати:

- ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому, а також ефективність використання фінансових ресурсів зокрема;
- рівень кредитоспроможності підприємства як позичальника фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності;
- рівень підприємницького ризику щодо можливості погашення зобов'язань, здатність до нарощування активів, залучення інвестицій;
- пріоритети якісного планування, прогнозування, бюджетування;

- політику розподілу і використання прибутку для потреб суб'єкта господарювання;
- причини відповідних змін, а також тенденції і пріоритетні напрями розвитку підприємства за показниками його фінансового стану.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [18, ст. 4] бухгалтерський облік та фінансова звітність ґрунтуються на таких принципах, представлених в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Принципи бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності

Принцип	Характеристика принципу
Повне висвітлення	фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі
Автономність	кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;
Послідовність	постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку у державному секторі, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності;
Безперервність	оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі;
Нарахування	доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
Превалювання сутності над формою	операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;
Єдиний грошовий вимірник	вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці;
Інші принципи	інших принципах, визначених міжнародними стандартами або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, або національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі залежно від того, які з наведених стандартів застосовуються підприємством.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [18, ст. 4].

Принципи системи внутрішнього контролю та аудиту наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Принципи системи внутрішнього контролю та аудиту

Принцип	Характеристика принципу
Принцип відповідальності	Кожний суб'єкт внутрішнього контролю (в тому числі – внутрішній аудитор або внутрішній контролер) має нести адміністративну, економічну та дисциплінарну відповідальність за неналежне виконання контрольних функцій, передбачених посадовими обов'язками.
Принцип збалансованості	Суб'єкту контролю не можна доручати виконання функцій, не забезпечених відповідними організаційними (наказ, розпорядження) і технічними (програми, рахункові та мірні устрої) засобами
Принцип виявлення відхилень	Інформація щодо суттєвих відхилень повинна бути оперативно доведена до осіб, що безпосередньо приймають рішення за даними відхиленнями у релевантному обсязі та своєчасно
Принцип інтеграції	Всі елементи управління підприємством є взаємозалежними. Внутрішній контроль повинен виконувати функції кореляції діяльності.
Принцип відповідності контрольних і контрольованих систем	Ступінь складності системи внутрішнього контролю господарюючого суб'єкта в кожен конкретний момент повинен відповідати ступеню складності бізнесу. Ланки системи внутрішнього контролю повинні мати можливість гнучко налаштовуватись на зміни в організації та роботі відповідних об'єктів внутрішнього контролю підприємства.
Принцип сталості	Система внутрішнього контролю діє на постійній основі, що дозволяє вчасно виявляти відхилення від планових завдань і норм.
Принцип комплексності	Весь комплекс об'єктів внутрішнього контролю, залежно від рівнів ризику, повинен бути охоплений формами внутрішнього контролю. Недоцільно концентрувати контроль тільки на вузькому колі об'єктів.
Принцип погодженості	Принцип погодженості пропускних здатностей ланок внутрішнього контролю визначає, що при проведенні перевірок не слід допускати появи «вузьких місць».
Принцип розподілу обов'язків	Функції працівників апарата управління розподіляються з виконанням вимог до формування контрольного середовища таким чином, щоб за однією людиною (з метою уникнути зловживань) одночасно не було закріплено наступні функції: – санкціонування операцій з певними активами; – реєстрація даних операцій; – забезпечення збереженості цих активів; – проведення їх інвентаризації.
Принцип дозволу та схвалення	На підприємстві має забезпечуватися формальний дозвіл всіх фінансово-господарських операцій керівниками різних рівнів у рамках їх документально підтверджених повноважень. Без наявності формально встановлених процедур санкціонування неможливо вважати системи внутрішнього контролю підприємства ефективними

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [6], [18, ст. 4].

Таким чином, фінансовий стан представляє собою одну з найважливіших характеристик діяльності підприємства, яка у своїй основі містить динамічні, повторювані, часто нерівномірні процеси руху фінансових ресурсів. Тому, на наш погляд, метою оцінки, аналізу фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення ефективності їх формування, розміщення і використання.

1.2 Використання фінансової звітності у обліку, аналізі та аудиті фінансового стану підприємства

Основне джерело інформації про фінансову діяльність ділового партнера несе бухгалтерська звітність. Звітність підприємств у ринковій економіці базована на узагальнених даних фінансового обліку і є інформаційною ланкою, що зв'язує підприємство зі суспільством та діловими партнерами-користувачами інформації про діяльність підприємства.

Бухгалтерська звітність – це система показників, що відображають майновий та фінансовий стан організації на відповідну дату, а також фінансові результати його діяльності за звітний період.

Загальні вимоги до фінансової звітності викладені в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі – НП(С)БО 1), затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73, зареєстрований у Мін'юсті 28.02.2013 р. за № 336/22868. Юридичні особи (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством, застосовують форми фінансової звітності, визначені цим наказом [19].

НП(С)БО 1 мають застосовувати при підготовці й наданні фінансових звітів підприємства, організації, установи та інші юридичні особи (надалі – підприємствами) всіх форм власності (крім банків і бюджетних установ), починаючи із звітності за I квартал 2013 року. Консолідована фінансова звітність – звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Основою НП(С)БО 1 є Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (переглянутий у 1997 р.) Комітету з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Фінансова звітність, визначена НП(С)БО 1 як бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан,

результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [20].

Метою такої звітності є забезпечення загальних інформаційних потреб широкого кола користувачів, котрі покладаються на неї як на основне джерело фінансової повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття управлінських рішень [9]. Тобто, бухгалтерська звітність складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Інформаційні потреби основних користувачів фінансових звітів

Користувачі звітності	Інформаційні потреби
Інвестори, власники	Придбання продаж та володіння цінними паперами. Участь у капіталі підприємства Оцінка якості управління Визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу
Керівництво підприємства	Регулювання діяльності підприємства
Банки, постачальники та інші кредитори	Забезпечення зобов'язань підприємства Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання щодо кредитів, відсотків за ними та погашення кредиторської заборгованості
Замовники	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання
Працівники підприємства	Оцінка здатності підприємства своєчасно виконувати зобов'язання перед працівниками та їх забезпечення
Органи державного управління	Формування макроекономічних показників

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [21].

Державні органи управління тепер стали одним із цих користувачів, а не тим єдиним, який постійно диктував свої вимоги, змінюючи їх на потребу податкового законодавства. Це є визнанням того факту, що врахування потреб інвестора (власника) та інших сторін, які беруть участь у підприємницькій діяльності, не менш важливе, ніж інтересів держави в отриманні податків. Адже якщо ніхто не вкладатиме свої кошти у бізнес, то й нікому буде сплачувати податки.

Для того, щоби користувачі фінансових звітів прийняли економічні рішення, необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності. За НП(С)БО 1, до неї належать:

- баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);
- звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) (форма № 3) або звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) (форма № 3-н);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6);
- фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-м, 2-м);
- спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-мс, 2-мс).

Формами консолідованої фінансової звітності є:

- Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан);
- Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи);
- Звіт про рух грошових коштів;
- Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом);
- Консолідований звіт про власний капітал (Звіт про зміни у власному капіталі) [18].

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти одних і тих самих господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змін, що робить можливим ретроспективний та перспективний аналіз

діяльності підприємства (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Призначення основних компонентів фінансової звітності

Форми фінансової звітності	Зміст	Використання інформації
1	2	3
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Наявність економічних ресурсів, що контролює підприємство, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства. Прогнозування майбутніх потреб у показниках; оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство, ймовірно, контролюватиме
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз: прибутковості діяльності підприємства; структури доходів та витрат
Звіт про власний капітал	Зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів (за прямим і непрямим методом)	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз руху грошових коштів від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
Примітки	Обрана облікова політика. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за П(С)БО. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Оцінка та прогноз: облікової політики; ризиків або непевності, що впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання; діяльності підрозділів підприємства тощо

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [21].

Такі компоненти фінансової звітності, як баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал та звіт про рух грошових коштів, складаються зі статей, що об'єднують у відповідні розділи. Форми, перелік статей фінансових звітів та їх зміст установлений у НП(С)БО 1 та «Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності» затвердженими Наказом Мініну від 28.03.2013 р. № 433, а також

«Методичними рекомендаціями з перевірки порівнянності показників фінансової звітності» затвердженими наказом Мінфіну від 11.04.2013 р. № 476 [21].

Використання фінансової звітності у аудиті фінансового стану підприємства наведено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6 – Використання фінансової звітності у аудиті фінансового стану

Форми фінансової звітності	Використання звітності в аудиті фінансового стану
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	1) перевірка реальності існування активів, зобов'язань та права власності на них; 2) перевірка правильності визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу; 3) оцінка стану збереження та ефективності використання активів; 4) перевірка правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу; 5) перевірка правильності нарахування амортизації; 6) перевірка своєчасності проведення інвентаризації активів та зобов'язань; 7) перевірка достовірності відображення інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі.
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	1) перевірка визнання доходів і витрат звітного періоду; 2) перевірка правильності класифікації та оцінки доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі видів діяльності; 3) перевірка відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку доходів та витрат, порядок їх відображення у звіті про фінансові результати; 4) перевірка правильності визначення та відображення у звіті про фінансові результати податку на прибуток.
Звіт про рух грошових коштів	1) перевірка правильності і доцільності класифікації грошових коштів в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; 2) перевірка правильності визначення чистого руху грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності; 3) перевірка правильності підрахунку показника чистого руху грошових коштів за звітний період.
Звіт про власний капітал	1) перевірка законності оформлення установчих документів для здійснення підприємницької діяльності; 2) перевірка правомірності та законності внесення учасниками внесків до капіталу; 3) перевірка законності і своєчасності внесення змін в засновницькі документи та відображення таких змін в системі рахунків бухгалтерського обліку; 4) перевірка за правомірністю розподілу прибутку; 5) перевірка достовірності звіту про власний капітал.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [18], [21].

Метою складання звітності за НП(С)БО 1 є також забезпечення зіставності фінансової інформації, що надали як одне підприємство за різні звітні періоди, так і різні підприємства. Зіставна інформація попередніх звітних періодів має бути розкрита у фінансовій звітності як в описовому, так і в цифровому вигляді, якщо вона необхідна для розуміння фінансових звітів за поточний період [19].

Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів: автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат, повного висвітлення, послідовності, обачності, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника. Під час складання фінансової звітності необхідно намагатися збалансувати всі перелічені принципи так, щоби досягти якісних характеристик фінансової звітності [18].

Щоб отримати уявлення про підприємство, необхідно узагальнити первинні дані, згрупувавши їх на основі загальних принципів, властивостей, тенденцій розвитку та ін. Узагальнюють інформацію, агрегуючи дані на аналітичних та синтетичних рахунках і відображаючи зведені дані у бухгалтерському балансі. Баланс (Звіт про фінансовий стан підприємства) у системі бухгалтерської звітності займає центральне місце і є найважливішим джерелом інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату [19].

Бухгалтерський баланс є складним за змістом та будовою. По-перше, інформацію в ньому подають у грошовому вимірнику, що дає змогу зводити окремі показники в цілісну систему узагальнених даних.

По-друге, враховуючи подвійність відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, в балансі один і той самий об'єкт – кошти підприємства показують у двох розрізах – за їх призначенням і за правом власності. Такий прийом відображення економічної інформації у балансі забезпечує можливість зіставлення окремих показників, аналізу методом співвідношення між окремими статтями балансу, групами статей.

Особлива роль балансу полягає в тому, що лише з його допомогою можна визначити фінансовий стан підприємства та показники – ліквідність, платоспроможність, ділову активність, прибутковість, тенденції в розвитку (поліпшення роботи, стабільність, погіршення роботи), а також здатність підприємства адаптуватися до змін середовища, в якому воно функціонує.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

Інформація щодо економічних ресурсів, які контролює підприємство, і здатності його в минулому змінювати ці ресурси є корисною для: визначення спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти у майбутньому. Інформація щодо структури капіталу корисна при прогнозуванні майбутніх потреб у позиках, при визначенні розподілу майбутніх прибутків та потоків грошових коштів серед власників підприємства, а також при визначенні ймовірності залучення фінансів.

Таким чином, інформація для оцінки фінансового стану міститься у відповідних формах фінансової звітності: форма 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан); Форма 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід); Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів»; Форма 4 «Звіт про власний капітал»; Примітки до річної фінансової звітності [18].

Крім того, серед проблем оцінки фінансового стану необхідно відмітити низький рівень інформативності фінансової звітності. Особливо це стосується суб'єктів малого підприємництва, які складають фінансовий звіт у відповідності із П(С)БО 25, що обмежує можливості проведення фінансового аналізу та отримання об'єктивних результатів. Такі тенденції складно назвати позитивними, оскільки вони обмежують можливості підприємств своєчасно реагувати на певні обставини, що виникають в процесі здійснення господарської діяльності. До того ж звужуються можливості до пошуку і впровадження комплексу заходів щодо зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання та підвищення ефективності їх діяльності [22].

1.3 Особливості обліку, аналізу та аудиту сільськогосподарських підприємств

За останні роки відбулися корінні зміни в організації бухгалтерського обліку, у тому числі в сільськогосподарських підприємствах. Прийнято низку законодавчих актів і нормативних документів, що регулюють організацію обліку на цих підприємствах. У свою чергу, функціонування в аграрному секторі різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності вимагає нових підходів до організації бухгалтерського обліку, яка повинна враховувати особливості біологічних перетворень в сільському господарстві.

Безпосередній вплив на формування специфіки та забезпечення ефективності обліково-аналітичного супроводу прийняття управлінських рішень стратегічного характеру у сільськогосподарських підприємствах здійснюють галузеві особливості вітчизняного агробізнесу (табл. 1.7).

Таблиця 1.7 – Специфіка сільськогосподарських підприємств та її вплив на обліково-аналітичне забезпечення

Галузеві особливості сільського господарства	Обліково-економічні параметри	Спрямованість облікового забезпечення процесу прийняття управлінських рішень
Вплив природно-кліматичних умов	Нестабільність процесу виробництва продукції	Стратегія прогнозування у прийнятті рішень
Загроза стихійного лиха	Високий рівень ризикованості бізнесу	Стратегічне управління ризиками
Паралельний вплив економічних і біологічних законів відтворення	Тривалість виробничих циклів	Стратегічний моніторинг динаміки незавершеного виробництва
Сезонність виробництва	Нерівномірність використання ресурсів	Стратегічне управління платоспроможністю
Використання готової продукції як засобу виробництва	Готова продукція споживається у наступному циклі	Стратегічне прогнозування обсягу товарної продукції
Вплив національних споживчих уподобань	Обмеженість асортименту продукції	Стратегічне планування асортименту продукції
Земля – основний засіб виробництва	Спеціалізація сільськогосподарських підприємств	Стратегічні напрями діяльності

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [23].

Особливості стосуються обліку витрат і доходів, оцінки сільськогосподарської продукції і біологічних активів та інших важливих питань. Щоб правильно і раціонально організувати облік на підприємстві необхідно мати: досконалу законодавчо-нормативну базу; галузеві стандарти і методичні рекомендації з обліку біологічних активів, витрат і доходів та визначення фінансових результатів; галузеву статистичну, фінансову та управлінську звітність; фахових бухгалтерів-фінансистів, які б досконало знали особливості діяльності агропромислових формувань і облікової політики [24].

На процес побудови системи бухгалтерського обліку, як елемента інформаційної інфраструктури стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств впливають наступні специфічні особливості їх діяльності:

1. Результати сільськогосподарського виробництва безпосередньо залежать від природно-кліматичних умов (якісний склад ґрунтів, температура, вологість та інше), відповідно є нестабільними. Ці чинники обґрунтовують доцільність прогнозування у прийнятті рішень і відповідно необхідність раціонального обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств.

2. Сільськогосподарське виробництво характеризується сезонністю, яка сприяє нерівномірності використання ресурсів підприємства, отриманню продукції лише у певні проміжки часу, неритмічності збуту і надходження виручки від реалізації. Цей фактор акцентує доцільність стратегічного управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

3. Виробничі процеси у сільському господарстві характеризуються значним рівнем ризикованості втрати врожаю (спека, град, мороз, злива). Вказані фактори обґрунтовують доцільність застосування стратегічного управління ризиками та необхідність налагодження механізму раціонального обліково-інформаційного супроводу стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств.

4. Сільськогосподарський бізнес поєднує вплив економічних і біологічних законів відтворення, результатом такого синтезу є тривалість виробничих циклів (часові межі виробництва багатьох продуктів є тривалішими календарного року, відповідно значна питома вага витрат виробництва звітного періоду відображається як незавершене виробництво).

5. Частина виготовленої підприємством сільськогосподарської продукції у наступному виробничому циклі споживається у якості засобів виробництва (корми, насіння). Ця особливість вказує на специфіку операційних циклів виробництва сільськогосподарської продукції і необхідність її урахування в інформаційному забезпеченні стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств.

6. Сільськогосподарське виробництво вимагає моніторингу зовнішніх факторів впливу: політичних, економічних, соціальних, юридичних. Особливо важливим є врахування національних особливостей, зокрема щодо асортименту продукції. Ці фактори потребують належного відображення у системі обліково-інформаційного забезпечення стратегічного менеджменту сільськогосподарських підприємств.

7. Основним засобом виробництва у сільському господарстві є земля, від якості та родючості якої значним чином залежить результативність діяльності. Властиві землі характеристики зумовлюють доцільність спеціалізації сільськогосподарських підприємств і структуризації стратегічних напрямів діяльності. В аграрному секторі специфічними об'єктами обліку є земля, біологічні активи і біологічні перетворення, сільськогосподарська продукція тощо. Нові методологічні підходи до організації обліку передбачають: уточнення об'єктів обліку; застосування принципів оцінки біологічних активів і сільськогосподарської продукції; удосконалення документування господарських операцій в сучасних організаційно-правових формах господарювання та при застосуванні комп'ютерних технологій обробки економічної інформації; формування

доходів, витрат і визначення фінансових результатів; удосконалення статистичної та бухгалтерської звітності [25], [28].

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначені П(С)БО 30 «Біологічні активи», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790 та конкретизовані у Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку біологічних активів, затверджених Міністерством фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315.

Відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» об'єктом обліку виступає біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди². Слід зазначити, що тварини або рослини, які не використовуються в сільськогосподарській діяльності, вважаються запасами чи основними засобами, в залежності від строку їх використання (експлуатації) [29].

Сільськогосподарська продукція при її відокремленні від біологічного активу (у рослинництві – зерно, плоди, ягоди, овочі, зелена маса, отримані під час збирання врожаю; у тваринництві – вовна, молоко, яйця, мед, отримані під час настригу, надою, збору) або при припиненні процесів життєдіяльності біологічних активів (деревина, отримана при вирубці насаджень) перестає бути елементом біологічних активів і визнається як окремий актив.

Виходячи з цього, на підприємстві необхідно в якості об'єктів обліку в результаті біологічних перетворень виділяти: біологічні активи, додаткові біологічні активи, сільськогосподарську продукцію та інші активи. Крім цього, за строками експлуатації біологічні активи слід поділяти на довгострокові і поточні, а за галузями – біологічні активи рослинництва і тваринництва.

Об'єктом бухгалтерського обліку біологічних активів рослинництва можуть бути види сільськогосподарських рослин (зернові, кормові, олійні, ефіроолійні, технічні, прядивні, овочеві, лікарські, квіткові, плодові та ягідні рослини, виноград, картопля тощо), або однорідні групи біологічних активів, які складаються з підвидів сільськогосподарських рослин (озимі та ярі зернові, кісточкові, зерняткові, горіхоплідні тощо), чи окремих культур (пшениця, ячмінь, кукурудза, соняшник, картопля тощо). Зазвичай, сільськогосподарські підприємства здійснюють калькулювання собівартості кожного виду сільськогосподарської продукції, тому остання деталізація є найбільш зручною і для ведення аналітичного обліку і для подальшого калькулювання.

Особливості організації обліку в сільському господарстві стосуються і довгострокових біологічних активів. Так, П(С)БО 30 «Біологічні активи» і Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку біологічних активів передбачено застосовувати, поряд із справедливою, і первісну вартість. Це стосується довгострокових біологічних активів рослинництва (багаторічні насадження) і тваринництва (продуктивні і робочі тварини), справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо. Але при цьому слід пам'ятати, що по таких активах необхідно нараховувати амортизацію. За Податковим кодексом (стаття 145) для довгострокових біологічних активів передбачені такі методи нарахування амортизації: прямолінійний; зменшення залишкової вартості; кумулятивний; виробничий [31]. Тобто до довгострокових біологічних активів можуть використовуватись такі ж методи, як для основних засобів, крім методу прискореного зменшення залишкової вартості. Одночасно встановлено мінімально допустимий строк корисного використання довгострокових біологічних активів – 7 років. Підприємство самостійно обирає метод нарахування амортизації і зазначає про це в Наказі про облікову політику [29].

З 1 січня 2015 р. для сільського господарства замість фіксованого сільськогосподарського податку запроваджено єдиний податок для платників

четвертої групи. Сучасні фінансисти та науковці акцентують увагу на тому що, ці зміни досить формальні: відбулося формальне включення фіксованого сільськогосподарського податку до складу єдиного податку. Самі правила оподаткування сільськогосподарських товаровиробників майже не змінилися [31].

Аграрний сектор будь-якої країни потребує певної підтримки зі сторони держави через такі фактори, як: трудомісткість, сезонність виробництва та забезпечення продовольчої безпеки. Одним із засобів опосередкованої державної підтримки виступає оподаткування. У систему податкового стимулювання аграрного сектору входив запроваджений з 1999 р. по 2015 р. фіксований сільськогосподарський податок (тепер єдиний податок 4-ої групи оподаткування), спеціальний режим в оподаткуванні діяльності сільськогосподарських підприємств, що діяв до 2017 р. та компенсація заходів аграріям, що працюють за спрощеною системою оподаткування. Такі регулятивні заходи давали змогу аграріям вийти з "тіні" та почати сплачувати податки в повному обсязі, що в свою чергу давало позитивний ефект у вигляді збільшення обсягу податкових надходжень. 2018 рік вніс свої корективи в систему оподаткування єдиним податком, але великих змін цього разу не сталося, їх можна вважати косметичними або уточнюючими [32], [33].

Підвищення ставок оподаткування є позитивним кроком щодо відновлення фіскальної функції цього податку, поновлення місцевих бюджетів. Базою оподаткування єдиним податком 4-ї групи для сільськогосподарських товаровиробників – платників цього податку щодо земель водного фонду (внутрішніх водойм, озер, ставків, водосховищ) є нормативна грошова оцінка одиниці ріллі по області, з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного за станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого Податковим Кодексом України [31]. Як вже зазначалося вище, базою оподаткування для єдиного податку IV групи є не просто земля, а саме її

нормативна грошова оцінка, на яку впливає індексація. Відповідно до пункту 9 підрозділу 6 розділу XX "Перехідні положення" ПКУ зі змінами деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році, грошової оцінки (коефіцієнт індексації) [31].

До 2017 року діяла ще одна преференція з боку держави для аграріїв, а саме спеціальний режим, сутність якого полягає в тому, що позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду, визначена по окремих видах сільськогосподарських операцій, перераховується до держбюджету та на спеціальні рахунки сільськогосподарських підприємств у різних частках залежно від виду продукції [35], [36]:

1. По операціях із с/г товарами/послугами, крім операцій із зерновими та технічними культурами та операцій з продукцією тваринництва (далі – інша сільськогосподарська продукція): – до держбюджету – у розмірі 50 відсотків; – на спеціальні рахунки, відкриті сільгосппідприємствами – суб'єктами спеціального режиму оподаткування в установах банків та/ або в органах, які здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів – у розмірі 50 % [37].

2. По операціях із зерновими та технічними культурами підлягає перерахуванню: до держбюджету – 85 відсотків; на спеціальні рахунки – 15 відсотків.

3. По операціях із продукцією тваринництва підлягає перерахуванню: до держбюджету – 20 відсотків; на спеціальні рахунки – 80 відсотків [31]. Законодавчим актом передбачено, що сума податку на додану вартість, що акумулюється на спеціальному рахунку, використовується сільськогосподарським підприємством відповідно до пункту 209.2 статті 209 Кодексу – на виробничі цілі [31, ст. 209]. Спеціальний режим з ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників України відмінено з 1 січня 2017 р.

У 2018 році державна підтримка агропромислових підприємств розподіляється за такими напрямками:

1. Підтримка на безповоротній основі:

- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів – 66 млн грн;
- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств – 1 млрд грн;
- державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і догляд за ними – 300 млн грн;
- державна підтримка тваринництва – 4 млрд грн;
- фінансова підтримка сільгосп товаровиробників – 945 млн грн.

2. Підтримка на поворотній основі:

- надання кредитів фермерським господарствам – 43,1 млн грн;
- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу – 3,8 млн грн. [38], [39].

На сьогоднішній день у рамках фінансової підтримки фермерських господарств, що володіють або мають у своєму розпорядженні 500 га земельних угідь сільськогосподарського призначення та мають чистий дохід від реалізації (виручку) продукції за останній рік до 15 000 000 грн, діє програма здешевлення кредитних ресурсів, що були надані за різним цільовим призначенням, зокрема: придбання сільськогосподарської техніки, посадкового матеріалу (насіння), що регламентується Постановою Кабінету Міністрів України №106 від 07.02.2018 року, у розмірі 1,5 облікової ставки Національного банку України (станом на жовтень 2018 року ставка НБУ складає 17%). З огляду на вищенаведене, можна сказати, що фермерському господарству даний вид кредитування обійдеться приблизно у 1-2%, оскільки, в умовах сьогодення, приблизна відсоткова ставка по кредитуванню складає 26–28% [40], [41].

У рамках Постанови КМУ №107 від 07.02.2018 року впроваджена державна підтримка галузі тваринництва (дотації за молодняк, утримання корів, купівля племінних тварин та залучення кредитних ресурсів у тваринництві), що являє собою здешевлення кредитних ресурсів 1,5

облікової ставки НБУ, а саме: сума кредиту до 100 000 000 грн строком до одного року з цільовим використанням на виробничі витрати; сума кредиту до 500 000 000 грн строком до 5-ти років на будівництво та (або) реконструкцію тваринницьких ферм та комплексів з можливістю 25% компенсації вартості об'єктів профінансованих за рахунок кредитів. Всі ці аспекти та позитивні зрушення з боку держави не дадуть аграріям знову "піти у тінь", що, в свою чергу, не матиме негативний економічний ефект у вигляді скорочення податкових надходжень [42].

Отже, в останні роки аграрний сектор економіки України зазнає все більшого податкового навантаження через поступове скасування пільг в оподаткуванні. Проведення реформування системи оподаткування аграрних підприємств на якісно новому інноваційному рівні матиме лише тоді позитивний ефект, коли одночасно відбуватиметься реформування інших елементів державного фінансового регулювання діяльності сільськогосподарських товаровиробників: відродження пільгового кредитування на оновлення виробничих основних засобів, розвитку ринку страхових послуг, регулюванню ціноутворення, застосування бюджетних дотацій.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дипломної роботи уточнено сутність, роль, необхідність та значення обліку, аналізу й аудиту фінансового стану підприємства, визначено особливості їх інформаційного забезпечення.

Серед принципів бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності охарактеризовано принципи повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника тощо. Серед принципів системи внутрішнього контролю та аудиту виділено принцип відповідальності, принцип збалансованості, принцип своєчасного повідомлення у виявленні суттєвих

відхилень, принцип інтеграції тощо. Розглянуто порядок використання фінансової звітності у обліку, аналізі та аудиті фінансового стану підприємства. Визначено особливості обліку, аналізу та аудиту сільськогосподарських підприємств.

Проведений аналіз особливостей дозволив виділити нові підходи до удосконалення організації бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах:

- по-перше, актуальним є питання удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку з метою методичного та організаційного забезпечення застосування національних і міжнародних стандартів та єдиних методологічних засад ведення бухгалтерського обліку як всіма суб'єктами господарювання, так і створення галузевих стандартів, які б враховували особливості діяльності підприємств аграрного сектору;

- по-друге, з метою удосконалення бухгалтерського обліку Міністерством аграрної політики схвалено Концепцію розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, впровадження якої дасть можливість підняти облік на якісно новий рівень, буде відображати особливості організації обліку на сільськогосподарських підприємствах, забезпечить формування облікової інформації для управління виробництвом із застосуванням новітніх технологій;

- по-третє, удосконалення організації бухгалтерського обліку на підприємствах агропромислового виробництва повинно відбуватись за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази, створення методології галузевого обліку; впровадження спеціалізованих форм первинного обліку, удосконалення реєстрів синтетичного і аналітичного обліку та інших носіїв обліково-економічної інформації, розробка внутрігосподарської (управлінської) звітності; удосконалення методики обліку витрат і визначення собівартості продукції, робіт і послуг агропромислових підприємств; застосування новітніх інформаційних технологій в системі організації обліку та звітності.

2 МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ОЦІНЮВАННЯ ЙОГО БАНКРУТСТВА

2.1 Методичні засади обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Аналіз світової практики щодо методичних засад обліку, аналізу та аудиту фінансового стану підприємств показує, що наразі існують досить стабільні підходи до обліку, аналізу і формування висновків та рекомендацій за результатами аналізу. Використовувані в цьому процесі методики можна умовно поділити на чотири групи: трансформаційні, якісні, коефіцієнтні та інтегральні.

Трансформаційні методики спрямовані головним чином на перетворення звітності у більш зручний для сприйняття вигляд:

- агрегування статей, тобто зміна складу балансових статей;
- доповнення балансу показниками структури, динаміки і структурної динаміки;
- трансформація в уніфіковані форми звітності, тобто відповідно до МСФЗ тощо.

Прийоми дефляції звітності, що використовують офіційні індекси інфляції, іноземні валюти та оцінки експертів, покликані, в першу чергу, забезпечити порівнянність даних різних звітних періодів, проте адекватність подібних методів обмежує низка факторів [6].

Таким чином, блок трансформаційних методик носить описувальний характер і, взагалі, не може розглядатися як набір способів оцінки фінансового стану підприємства.

Якісні методики оцінки фінансового стану підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу і формалізовані анкетні схеми.

У зарубіжній практиці аналіз фінансового стану проводиться переважно шляхом коефіцієнтного аналізу (ratio analysis) за окремими напрямками. Це дозволяє аналізувати різні підприємства, незважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи ефективність і прибутковість діяльності. Перевага віддається проведенню порівняльного аналізу (дані підприємства порівнюється з встановленими нормативами або показниками підприємств-конкурентів), трендового аналізу (trend analysis), який включає в себе вертикальний аналіз (common – srne analysis), горизонтальний аналіз відносних показників (percent change analysis). Широко застосовується також факторний аналіз [43].

У практиці вітчизняних вчених досить широко застосовуються горизонтальний, вертикальний, факторний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз. При цьому аналіз проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками.

В цілому порядок оцінки фінансового стану підприємства може бути представлений такими чином. По-перше, необхідно чітко визначити мету проведення оцінки фінансового стану підприємства, оскільки від неї буде залежати подальший вибір підходів щодо її здійснення. По-друге, здійснюється збір інформації і обираються напрями оцінки й конкретні показники, що дозволять охарактеризувати фінансовий стан підприємства або його складові відповідно до поставленої мети. По-третє, проводиться розрахунок показників та їх порівняння з нормативними значеннями. По-четверте, проводиться ретельне вивчення основних причин змін тих чи інших показників та характеристика їх досягнутого рівня. По-п'яте, виявляються резерви та обґрунтовуються заходи щодо зміцнення фінансового стану підприємства.

Методикою аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки, затвердженою Наказом Міністерства фінансів України № 170 від 14.02.2006 р. виділено такі основні компоненти фінансового аналізу діяльності підприємства:

- горизонтальний фінансовий аналіз, який проводиться з метою вивчення динаміки окремих фінансових показників, розрахованих за даними фінансової звітності за певний період часу;
- вертикальний фінансовий аналіз, який базується на порівнянні питомої ваги окремих структурних складових;
- порівняльний фінансовий аналіз, який проводиться для зіставлення планових та фактичних показників, фактичних і нормативних (галузевих, загальних) показників;
- аналіз фінансових коефіцієнтів, який полягає у зіставленні показників звітності та(або) фінансового плану з метою розрахунку коефіцієнтів: коефіцієнт платоспроможності (ліквідності), оцінки оборотності активів, фінансової стабільності підприємства тощо;
- факторний фінансовий аналіз, який проводиться для оцінки впливу окремих чинників на рівень відповідних результативних показників.

Оцінку фінансового стану можна провести на основі використання п'яти груп коефіцієнтів (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Групи показників оцінки фінансового стану підприємства

Примітка. Джерело рисунка 2.1: побудовано автором на підставі [43].

Майновий стан – це одна з характеристик фінансового стану підприємства, за допомогою якої оцінюється склад, структура та динаміка майна і джерел формування капіталу. Аналіз майнового стану може проводитися на основі використання форми 1 «Баланс» як без зміни (об'єднання) статей, так і шляхом побудови скороченого аналітичного балансу. Останній утворюється об'єднанням в окремі групи однорідних за

економічним змістом статей балансу і доповненням його відповідними показниками, що характеризують зміни у майновому стані підприємства (на основі використання прийомів горизонтального і вертикального аналізу).

Основні показники майнового стану підприємства представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Показники майнового стану підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Сума господарських коштів, що їх підприємство має у розпорядженні	підсумок балансу	Дає загальну вартісну оцінку активів, які перебувають на балансі підприємства. Зростання цього показника свідчить про збільшення майнового потенціалу підприємства.
	(ф. 1 р. 1300)	
Коефіцієнт зносу основних засобів	відношення зносу основних засобів до первісної вартості основних засобів	Характеризує частку зношених основних засобів у загальній їх вартості. Позитивним є зменшення значення показника.
	ф. 1 р. 1012/ ф. 1 р. 1011	
Коефіцієнт придатності основних засобів	відношення залишкової вартості основних засобів до первісної	Показує, яка частина основних фондів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності.
	ф. 1 р. 1010/ ф. 1 р. 1011	
Коефіцієнт оновлення	відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду	Показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби.
	ф.5 р.260 (гр.5)/ф.1 р.1011 (к. р.)	
Коефіцієнт вибуття	відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду	Показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період.
	ф.5 р.260 (гр.8)/ ф.1 р.1011 (п. р.)	
Частка основних засобів активах	відношення залишкової вартості основних засобів до загальної суми активів	Динаміка зменшення показника протягом певного періоду є позитивною в умовах стабільного або зростаючого обсягу виробництва.
	ф.1 р. 1010/ ф.1 р. 1300	
Коефіцієнт мобільності активів	співвідношення оборотних та необоротних активів підприємства	Характеризує рівень мобільності активів підприємства, його підвищення є позитивним фактором.
	ф.1 р. 1195/ ф.1 р. 1095	

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [21].

Фінансова стійкість в першу чергу характеризує ступінь фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування і свідчить про його плато- і кредитоспроможність. Оцінюючи фінансову стійкість підприємства, слід враховувати наступне:

- власники підприємства віддають перевагу допустимому зростанню частки позикових коштів;
- кредитори – навпаки частіш за все співпрацюють із суб'єктами господарювання з високою часткою власного капіталу [8].

Аналізуючи фінансову стійкість необхідно розрахувати комплекс відносних показників (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Показники фінансової стійкості підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт автономії	відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність нормативне значення $> 0,5$
	$\phi 1 \text{ p.1495} / \phi 1 \text{ p.1900}$	
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	відношення власного капіталу до позикових і залучених джерел	Показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожен одиницю позикових і залучених нормативне значення > 1
	$\phi 1 \text{ p. 1495} / (\text{p.1595} + \text{p.1695} + \text{p.1700})$	
Коефіцієнт фінансової стійкості	відношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	Показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і залученого на довгостроковій основі і свідчить про його здатність залишатися платоспроможним в довгостроковій перспективі.
	$\phi 1 (\text{p.1495} + \text{p.1595}) / \phi 1 \text{ p.1900}$	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	відношення власного оборотного капіталу підприємства до власних джерел фінансування	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована.
	$\phi 1 (\text{p.1195} - \text{p.1695}) / \phi 1 \text{ p.1495}$	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	відношення власного оборотного капіталу підприємства до оборотних активів	Показує рівень фінансування оборотних активів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів.
	$\phi 1 (\text{p.1195} - \text{p.1695}) / \phi 1 \text{ p.1195}$	

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [1], [21].

Для оцінювання ступеня ліквідності підприємства використовують різні відносні показники ліквідності, що різняться набором ліквідних засобів, які використовують для покриття короткотермінових зобов'язань (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Показники ліквідності підприємства

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт покриття	відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Нормативне значення >1,5-2,5
	$\phi 1 \text{ p.1195} / \phi 1 \text{ p.1695}$	
Коефіцієнт швидкої ліквідності	відношення найбільш ліквідних оборотних активів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства	Характеризує платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Нормативне значення >0,6-0,8.
	$\phi 1(\text{p.1195} - \text{p.1100} - \text{p.1110}) / \phi 1 \text{ p.1695}$	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Нормативне значення >0,2-0,35
	$\phi 1(\text{p.1160} + \text{p.1165}) / \phi 1 \text{ p.1695}$	

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [14], [21].

Прибутковість підприємства безпосередньо пов'язана з отриманням прибутку та показує ефективність діяльності підприємства, це відносний показник, що вимірюється в коефіцієнтах або відсотках (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Показники прибутковості підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
Рентабельність капіталу	відношення чистого прибутку до середньорічної вартості капіталу	Свідчить про ефективність використання всього майна підприємства.
	$\phi 2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} // \phi 1(\text{p.1300} (\text{гр.3}) + \text{p.1300} (\text{гр.4})) / 2$	
Рентабельність власного капіталу	відношення чистого прибутку до середньорічної вартості власного капіталу	Показує ефективність використання власного капіталу.
	$\phi 2 \text{ p.2350} \text{ або } \text{p.2355} / \phi 1(\text{p.1495} (\text{гр.3}) + \text{p.1495} (\text{гр.4})) / 2$	
Рентабельність реалізованої продукції	відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Показує ефективність виробництва і реалізації продукції підприємства.
	$\phi 2 \text{ p.2090} \text{ або } \text{p.2095} / \phi 2 \text{ p.2050}$	

Продовження таблиці 2.4

Показник	Розрахунок	Зміст
Рентабельність продажу	відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації	Показник, який показує, скільки прибутку припадає на одиницю реалізованої продукції.
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} / \text{ф2 р.2000}$	
Рентабельність господарської діяльності	відношення чистого прибутку до витрат господарської діяльності	Характеризує ефективність здійснення господарської діяльності підприємства.
	$\text{ф2 р.2350 або р.2355} / \text{ф2 р.(2050 + 2130 + 2150 + 2180 + 2250 + 2255 + 2270 + 2300)}$	

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [8], [21].

Перевагою показників прибутковості порівняно з показниками прибутку є більш широкі можливості порівняння. Позитивним для підприємства є зростання цих показників, що надасть можливості подальшого його успішного розвитку.

Ділова активність характеризує усю сукупність зусиль підприємства щодо просування на ринках продукції, праці, капіталу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Показники ділової активності підприємств

Показник	Розрахунок	Зміст
Коефіцієнт оборотності активів	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості активів	Характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1(р.1300(гр.3) + р.1300(гр.4))} / 2$	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру дебіторської заборгованості	Показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки, тобто скільки разів ця заборгованість утворюється та погашається протягом року.
	$\text{ф2 р.2000} / \text{ф1((р.1125} \div \text{р.1155) гр.3 + (р.1120} \div \text{р.1155) гр.4)} / 2$	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості	Показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству.
	$\text{ф2р.2050} / \text{ф1((р.1610} \div \text{р.1650) гр.3 + (р.1610} \div \text{р.1650) гр.4)} / 2$	

Продовження таблиці 2.5

Строк погашення дебіторської заборгованості	відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	Показує середній період погашення дебіторської заборгованостей.
Строк погашення кредиторської заборгованості	відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	Показує середній період погашення кредиторської заборгованостей.
Коефіцієнт оборотності запасів	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічного розміру запасів	Показує, як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу.
	$\frac{\text{ф2 р.2000}}{\text{ф1(р.1100гр.3 + р.1100гр.4)}} / 2$	
Фондовіддача	відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості основних засобів	Характеризує ефективність використання основних засобів і показує скільки отримано виручки на одиницю вкладених основних засобів.
	$\frac{\text{ф2 р.2000}}{\text{ф1(р.1010гр.3 + р.1010гр.4)}} / 2$	
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства	Показує ефективність використання власного капіталу підприємства.
	$\frac{\text{ф2 р.2000}}{\text{ф1(р.1495(гр.3) + р.1495(гр.4))}} / 2$	

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [21].

Оцінку ділової активності здійснюють за двома напрямками:

- ступінь виконання плану за основними показниками, забезпечення заданих темпів їх зростання;
- рівень ефективності використання ресурсів підприємства [6].

Підбиваючи підсумки аналізу методик фінансового стану, потрібно відзначити, що проведення фінансового аналізу вітчизняних компаній говорить про те, що більшість існуючих методик у сучасному вигляді не застосовні до оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств, а аналіз результатів виконання класичних аналітичних процедур дозволяють виділити основні проблеми в цій галузі досліджень.

2.2 Технологія оцінювання ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства

У процесі управління фінансовими потоками підприємства можливість банкрутства існує завжди, особливо в умовах нестабільності й наявності високих ринкових ризиків. Кризовий стан підприємства характеризується нездатністю здійснювати фінансове забезпечення фінансово-господарської діяльності. Своєчасне виявлення кризового стану, званого в економічній практиці як «загроза банкрутства», вимагає створення і виконання спеціалізованих процедур фінансового контролю.

Діагностика банкрутства являє собою систему цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, що генерують загрозу його банкрутства в майбутньому періоді. Таким чином, діагностику банкрутства підприємства можна розуміти як процедуру виявлення ступеня близькості фінансового стану підприємства до неспроможності або банкрутства.

Результати аналізу та оцінювання вірогідності банкрутства являють інтерес не тільки щодо можливого настання банкрутства, але й можливості відновлення фінансової стабільності та платоспроможності підприємства.

Методичне забезпечення діагностики загрози банкрутства характеризується значною різноманітністю підходів та інструментів її проведення, що обумовлює доцільність класифікації й систематизації (табл. 2.6).

Як бачимо, на державному рівні має місце застосування Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій, яка була розроблена в 1996 році й відповідала системі бухгалтерського обліку, котра існувала до 2000 року – до затвердження нових вітчизняних стандартів обліку (П(С)БО), у яких увагу головним чином приділено оцінюванню фінансового стану та аналізу виробничо-господарської діяльності об'єктів дослідження [43].

Таблиця 2.6 – Методика діагностики банкрутства підприємств

Назва підходу	Види методик
Державний підхід	Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій
	Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства
Науковий підхід	Базові методики (загальновідомі), які широко висвітлюються у літературі та використовуються в науково-дослідній роботі
	Авторські методики (комерційні), які є комерційною таємницею власників цих методик
Використання багатофакторних моделей та методів	Порівняльний аналіз оціночних показників діяльності Сфери: <ul style="list-style-type: none"> - організація управління підприємством; - ресурсний потенціал підприємства; - результати господарської діяльності за видами (операційної, фінансової, інвестиційної); - комбінований підхід (збалансована система діагностичних показників за різними аспектами діяльності підприємства)

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [43], [44].

Провідним завданням аналізу є оцінювання результатів господарської діяльності за попередній і поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на показники роботи підприємства, а в підсумку – прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною (незадовільною), а підприємства – платоспроможним (неплатоспроможним). Особливу увагу приділено розрахунку не лише загальних показників оцінювання фінансового стану, а й коефіцієнтів, що надають можливість визначити схильність підприємства до погіршення фінансового стану або в цілому до проявів банкрутства у Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Зауважимо, що ці рекомендації здебільшого призначені для використання в процесі провадження справи про банкрутство, до якого залучаються судді, що не мають спеціальної економічної освіти [44].

Як показано на рис. 2.3, науці відомі два основні підходи до оцінювання ймовірності банкрутства. Перший базується на фінансових даних

і включає оперування кількісними індикаторами – фінансовими коефіцієнтами. Це багатофакторні регресійні моделі, враховують зміни в галузі фінансового управління та економіки, на ринках капіталів та інших факторів. Другий підхід до прогнозування банкрутства впливає зі статистики зміни показників збанкрутілих компаній і порівняння їх з відповідними даними досліджуваних організацій [48].

Проаналізуємо та наведемо у табл. 2.7 порівняльну характеристику найбільш поширених моделей прогнозування банкрутства підприємства.

Таблиця 2.7 – Порівняльна характеристика моделей прогнозування банкрутства підприємства

Модель	Переваги	Недоліки
Двофакторна модель Альтмана	Простота розрахунку; можливість застосування при проведенні зовнішнього аналізу на основі бухгалтерського балансу.	Неадекватність одержуваних прогнозів для українських підприємств; не розглядається вплив показників, що характеризують ефективність використання ресурсів, ділову та ринкову активність та ін.; не розглядається облік галузевої та регіональної специфіки функціонування суб'єктів економіки.
П'ятифакторна модель Альтмана	Простота й можливість застосування за наявності обмеженої інформації; порівняльність показників; можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів і не банкрутів; висока точність розрахунків.	Неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки); складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; обмеженість сфери застосування; заснована на застарілих даних; неврахування показників рентабельності
Модель Тафлера	Спрощеність розрахунків та висока точність прогнозу ймовірності банкрутства компанії, що пов'язано зі значною кількістю проаналізованих компаній.	Обмеження сфери застосування (тільки для акціонерних товариств, акції яких активно торгуються на фондовому ринку); складність інтерпретації підсумкового значення; неможливість використання в українських умовах; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; використання застарілих даних.
Модель Бівера	Використання показника рентабельності активів і винесення судження про терміни настання банкрутства підприємства.	Відсутність підсумкового коефіцієнта, складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки).

Продовження таблиці 2.7

Модель	Переваги	Недоліки
Модель Спрінгейта	Показує достатній рівень надійності прогнозу, точність близько 90%.	Створена для підприємств США і Канади з метою оцінювання; немає галузевої та регіональної диференціації Z-рахунку; між змінними спостерігається досить висока кореляція; не підходить для економіки України.
Модель Ліса	Простота і швидкість розрахунків; доступність необхідних для розрахунків даних; можливість оцінити фінансовий стан та спрогнозувати банкрутство.	Не пристосована до українських підприємств; створювалася з урахуванням західних особливостей розвитку; неможливість застосування до малих підприємств; невідповідність методичних прийомів розрахунку показників фінансової звітності.
Модель Аргенти	Облік нефінансових показників і ризиків компанії, таких як: проблеми в керівництві, відсутність бюджетного контролю, повільна реакція на зміну ринкових умов та ін.	Суб'єктивізм виставлення оцінок; відсутність підсумкового коефіцієнта; неможливість використання в українських умовах (не враховує українські особливості економіки); відсутність статистичної бази.
Модель Сайфуліна-Кадикова	Спрощеність розрахунків; зручність для коригування відносно локалізації підприємства й часу розгляду; врахування специфіки вітчизняної економіки та зручність у застосуванні; висока точність.	Не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства в зону неплатоспроможності; нормативний зміст коефіцієнтів, що використовуються для рейтингового оцінювання, не враховують галузевих особливостей підприємств; залежність результатів оцінювання від досвіду і кваліфікації аналітика; незбалансованість значень вагових коефіцієнтів; використання одного джерела інформації.
Модель Терещенка	Урахування специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідних для розрахунку параметрів моделі.	Недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [43], [44], [45], [46], [47].

Виконаний аналіз та узагальнення дозволили зробити висновок, що розглянуті методики прогнозування банкрутства зарубіжних авторів мають

ряд істотних обмежень для їх використання на українських підприємствах. Вони не адаптовані до вітчизняної економіки і не враховують специфіку діяльності вітчизняних підприємств, а саме: особливості в системі бухгалтерського обліку та податковому законодавстві, вплив інфляції на формування показників діяльності підприємства, галузеву приналежність підприємства й ін. Дискримінантна модель О. Терещенка має значні переваги над традиційними методиками, тому що розроблена з використанням вітчизняних статистичних даних, з урахуванням сучасної міжнародної практики та галузевих особливостей підприємств. Однак методика не є досконалою, отримання значень у межах від -0,8 до 0,51 зобов'язує виконувати додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану [47].

Під діагностикою у рамках економічної науки розуміють визначення стану об'єкта, предмета, явища або процесу (виробничого, управлінського, технологічного) за допомогою реалізації комплексних процедур для виявлення слабких ланок у процесі розвитку. Сучасний економічний аналіз умовно виділяє три види діагностики, які зображені в табл. 2.8.

Зазначимо, що серед переваг методики експрес-діагностики головне полягає в тому, що отримані результати мають наочну економічну інтерпретацію і слугують орієнтирами фінансового планування діяльності підприємства. Крім того, інформаційна база експрес-діагностики служить матеріалом для подальшого фінансово-економічного аналізу, а також результати експрес-діагностики та діагностики потенційного банкрутства є базовою основою для проведення комплексної діагностики економічного стану підприємства [48].

Установлено, що внаслідок здійснення комплексної діагностики стану підприємства можна отримати оцінку широкого спектра виробничих і господарських процесів, але виконання цього виду діагностики є досить трудомістким та складним процесом. Таку процедуру доцільно здійснювати стороннім консультантам, щоб отримати неупереджену думку [48].

Таблиця 2.8 – Види діагностики залежно від цілей і масштабів аналізу

Вид діагностики	Масштаб аналізу	Характеристика
Експрес-діагностика	Використання обмеженого кола даних	Дозволяє за короткий проміжок часу отримати мінімальний набір економічних і фінансових показників, максимально характеризує фінансово-економічний стан підприємства. За необхідності виконують додатковий факторний аналіз проблемних показників.
Діагностика потенційного банкрутства	Використання широкого кола даних	Визначає можливу вірогідність настання кризового стану на підприємстві та констатує факт невідновлювальної втрати платоспроможності (банкрутства). Згідно з положеннями фінансового аналізу, для діагностики вірогідності банкрутства використовується декілька підходів: а) трендовий аналіз системи критеріїв і ознак; б) фіксований набір показників; в) інтегральні показники; г) рейтингові оцінки на базі критеріїв фінансової стійкості підприємств та ін.; д) факторні регресійні й дискримінанти моделі.
Комплексна діагностика економічного стану	Використання широкого кола даних	Об'єднує організаційний, кадровий, функціональний, стратегічний аналіз та безпосередньо діагностику. Експрес-діагностика дозволяє визначити коло проблем, які потім і оцінюються більш детально при здійсненні комплексного аналізу. Оцінюється загальний стан підприємства, дається зріз фінансово-економічного стану, виконується оцінювання інноваційного потенціалу, здійснюється факторний аналіз причин виникнення виявлених проблем.

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [43], [44].

Найбільш ефективним і доцільним, на нашу думку, є комбінований підхід, який дає можливість узагальнити вплив на виникнення та перебіг кризових явищ як усіх складових, так і кожної зокрема. Використання лише фінансових показників за звітністю підприємства характеризує тільки поточний стан на певну дату й не дає змоги виокремити основні чинники, які його спричинили. Більш доцільним є сумісне використання економічних і фінансових показників [49].

Проведене дослідження свідчить про те, що у сучасній економічній літературі існує достатня кількість методів, моделей діагностики кризового стану та загрози банкрутства, що належать до двох агрегованих категорій –

сформовані на базі оціночних показників і на основі економіко-математичних та статистичних моделей. Існує велика кількість моделей, що використовуються на практиці, але жодна з цих моделей не дає стовідсоткового результату, тому що практично всі вищезгадані моделі діагностики банкрутства здебільшого розроблені для розвинутих країн та не відповідають реаліям української економіки. А саме, часова невідповідність, тобто застосування моделі в тому часі, в якому вона розроблена, несумісність об'єкта оцінювання (особливості розвитку економічних циклів у певній галузі), невідповідність методики визначення параметрів моделі, використання зовнішньої звітності підприємства та обмеженість достовірності бухгалтерської інформації про фінансове становище [46].

Поряд з цим результати експрес-діагностики та діагностики потенційного банкрутства слугують основою для проведення комплексного аналізу економічного стану при прогнозуванні банкрутства. Для більш аргументованого прогнозу рекомендуємо комплексно використовувати одночасно декілька методів прогнозування банкрутства підприємства, що дозволить значно збільшити ступінь вірогідності отриманих результатів.

Доведено, що затвержені на державному рівні методичні рекомендації проведення фінансового аналізу підприємства є незіставні між собою, що у свою чергу ставить перед аналітиком проблему вибору необхідної методики, а проведення такого аналізу на двох підприємствах за різними методичними рекомендаціями унеможлиблює процес зіставлення отриманих результатів.

Таким чином, сучасний стан економіки вимагає створення загального алгоритму прогнозування банкрутства підприємства з урахуванням як вітчизняного, так і закордонного досвіду. Для досягнення позитивних результатів в антикризовому управлінні потрібно надати належну увагу проблемі створення українських моделей діагностики банкрутства здатну враховувати реалії української економіки.

2.3 Методика проведення внутрішнього аудиту й контролю на сільськогосподарському підприємстві

Оскільки більшість фермерських господарств України належать до категорії малих підприємств необхідно проаналізувати необхідність проведення на сільськогосподарському підприємстві, зокрема на досліджуваному ФГ «Криничне», внутрішнього чи зовнішнього аудиту, їх переваги та недоліки, щоб не витратити зайвих часових та фінансових ресурсів на здійснення зовнішнього аудиту якщо немає в цьому необхідності (рис. 2.2). При визначенні який аудит обрати – внутрішній чи зовнішній – слід також визначитися для якого кола осіб здійснюється аудит.

Проведення аудиту фінансового стану підприємства становить інтерес для широкого кола суб'єктів ринку:

- підприємства, яке хоче знати неупереджену думку про свою діяльність і розробити заходи щодо її поліпшення;
- інвесторів, зацікавлених в ефективності та прийнятній ринковості інвестування своїх коштів;
- кредиторів і постачальників, які бажають впевнитись у платоспроможності підприємства;
- партнерів по бізнесу, які прагнуть встановити з підприємством стабільні й надійні ділові відносини (постачальники, споживачі, транспортувальники, страхові компанії та інші);
- сторонніх щодо підприємства структур (так, Державна податкова адміністрація бажає впевнитись у спроможності підприємства сплачувати податки, профспілки – у стабільності зайнятості працівників і здатності своєчасно виплачувати заробітну плату тощо) [49].

Якщо аудит ФГ «Криничне» необхідний для зовнішніх користувачів, то більш авторитетно замовити послуги зовнішнього аудиту. Якщо ж для керівництва самого ФГ «Криничне» – більш доцільним є внутрішній аудит, оскільки дозволяє зекономити ресурси.

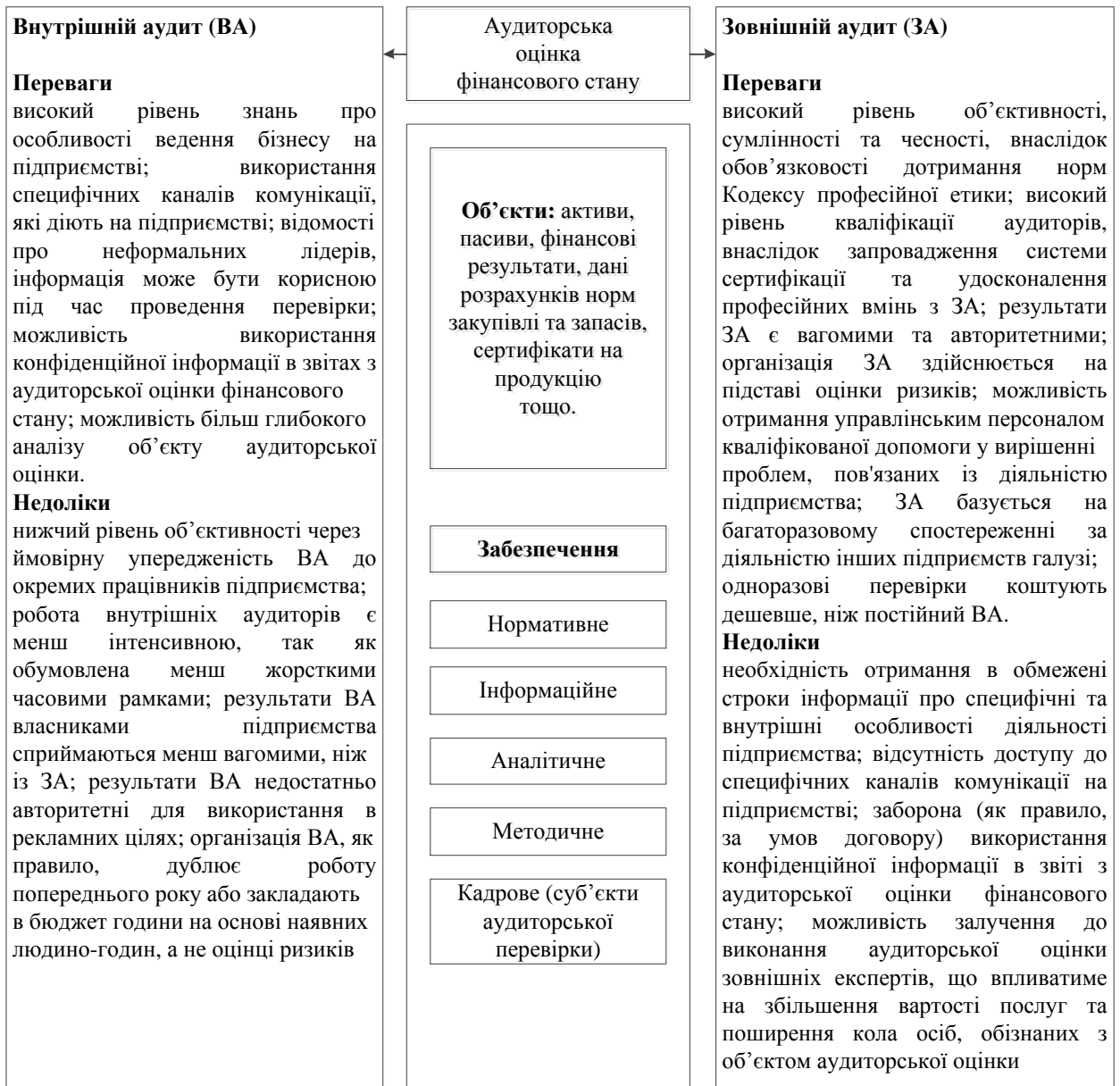

Рисунок 2.2 – Визначення переваг та недоліків внутрішнього і зовнішнього аудиту для сільськогосподарського підприємства

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [51], [52].

Аудиторська перевірка фінансового стану підприємства складається з певних частин – стадій: попереднє дослідження об'єкту, планування, перевірка внутрішнього контролю на підприємстві, аналітична перевірка фінансової інформації, огляд фінансової звітності, підготовка аудиторського звіту і висновку. На сільськогосподарському підприємстві пропонується класифікувати внутрішній аудит на наступні види (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Види аудиту сільськогосподарського підприємства

Вид аудиту	Підвиди
Операційний (управлінський) аудит	<p>Операційний (управлінський) аудит поділяється на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) функціональний (міжфункціональний) аудит систем виробництва й управління, який проводиться з метою оцінки якості виконання функцій виробництва та управління будь-яким підрозділом (посадовою особою підприємства); 2) організаційно-технічний аудит систем виробництва та управління, що передбачає здійснення перевірки різних ланок систем виробництва й управління на предмет належної організаційної і технічної їх діяльності; 3) усебічний аудит систем виробництва та управління, що поєднує організаційно-технічний, функціональний аудит систем виробництва й управління та контроль елементів і процесів, що пов'язують підприємство із зовнішнім середовищем.
Аудит на відповідність вимогам	<p>Аудит на відповідність вимогам має два підвиди:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) аудит на відповідність принципам, який передбачає здійснення аудиторського контролю за дотриманням (виконанням) підприємством законів і підзаконних актів, а також приписів, виданих апаратом управління підприємства; 2) аудит на відповідність доцільності, який передбачає здійснення аудиторського контролю діяльності посадових осіб на предмет раціональності, розумності, обґрунтованості й корисності їх діяльності.
Аудит фінансового стану	<p>Аудит фінансового стану поділяється на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) плановий, який проводиться в межах затвердженого плану роботи; 2) позаплановий, який здійснюється на вимогу власника, керівника підприємства.

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [51], [52].

Перед відповідальними особами, що здійснюють внутрішній аудит індивідуальні завдання з виконання аудиторських процедур повинні включати: аналіз і оцінку адекватності елементів системи внутрішнього контролю; дотримання підприємством положень нормативних і законодавчих актів; наявність та ефективність ведення бухгалтерського обліку й облікових процедур; наявність у системі управління підсистеми, що контролює виявлення і виправлення можливих помилок [50].

Методика аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства наведена на рис. 2.3.

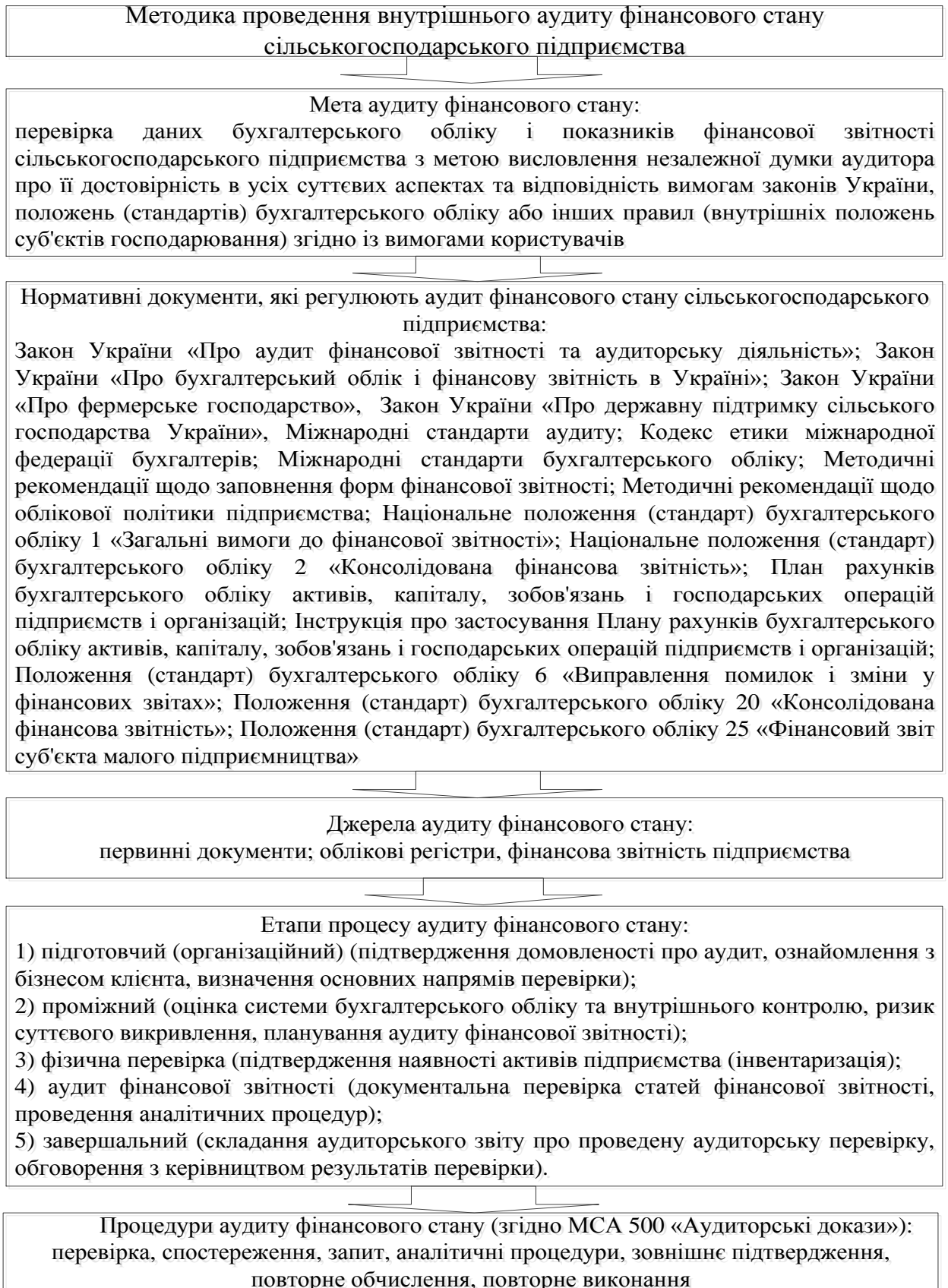

Рисунок 2.3 – Методика проведення внутрішнього аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [18], [19], [22], [50], [32], [33], [51], [52].

Перш ніж розглянути методику проведення аудиту фінансового стану, слід відзначити наступну характерну особливість даного виду аудиту: відсутність єдиних нормативних документів щодо встановлення критеріїв ефективності при перевірці даного об'єкту. Саме ця особливість відрізняє аудит фінансового стану від аудиту інших об'єктів, оскільки при перевірці стану ведення бухгалтерського обліку та порядку складання фінансової звітності аудиторів використовують певні нормативні та законодавчі документи (Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та інші), а отже їм легше визначитись з недоліками та надати висновок щодо об'єкту, який перевіряється. Отже, при проведенні аудиту фінансового стану збільшується вплив суб'єктивного фактору і підвищуються вимоги до професіоналізму аудиторів в галузі фінансового аналізу [18], [19].

Для побудови моделі аудиту фінансового стану були використані розробки Бурцева В.В., викладені в дослідженнях, присвячених аудиторській оцінці ефективності систем управління. В цій моделі пропонується виділення наступних основних елементів [51]:

- об'єкт аудиту;
- критерії ефективності стану та функціонування об'єкту аудиту, під якими розуміється показники (сукупність показників), які характеризують ефективний стан або функціонування об'єкту аудиту та висувають основні вимоги до об'єкту аудиту;
- методи (методика) аудиту (отримання аудиторських доказів).

Подана нижче схема аудиту фінансового стану, представлена в табл. 2.10, побудована у відповідності з основними вимогами та складовими частинами фінансового аналізу діяльності підприємства.

Таблиця 2.10 – Модель аудиту фінансового стану

Етап аудиту	Об'єкт аудиту	Критерій ефективності	Методика аудиту
Аудит майнового потенціалу підприємства	1) обсяг та структура майна підприємства; 2) обсяг та структура джерел майна підприємства.	1. Необоротні та оборотні активи забезпечують матеріально-технічну базу підприємства.	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Класифікувати майно підприємства та його джерела за видами. 3. Розрахувати коефіцієнти, які характеризують структуру майна та його джерел. 4. Проаналізувати якісні зрушення у майновому стані підприємства 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності
Аудит ліквідності та платоспроможності підприємства	1) оборотні активи та зобов'язання підприємства	1. Підприємство підтримує здатність погашати поточні зобов'язання. 2. Підприємство забезпечено довгостроковим фінансуванням в бажаних розмірах	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Здійснити класифікацію активів підприємства за ознакою ліквідності . 3. Здійснити класифікацію зобов'язань підприємства за строками погашення. 4. Розрахувати коефіцієнти ліквідності. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності.

Продовження таблиці 2.10

Етап аудиту	Об'єкт аудиту	Критерій ефективності	Методика аудиту
Аудит фінансової стійкості підприємства	1) джерела майна підприємства	1. Підприємство є здатним безболісно підтримувати структуру капіталу, як ту, що склалася на даний момент, так і ту, яка є бажаною в перспективі. 2. Зростання частки позикових коштів є прийнятним з точки зору власників підприємства. 3. Частка власного капіталу є достатньою для залучення кредиторів.	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Класифікувати джерела майна підприємства на власні та залучені. 3. Визначити величину власних обігових коштів. 4. Розрахувати коефіцієнти капіталізації. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності
Аудит результативності фінансово-господарської діяльності підприємства	1) фінансові результати діяльності підприємства; 2) ділова та ринкова активність підприємства	1. Підприємство динамічно розвивається у відповідності з поставленими цілями, ефективно використовує економічний потенціал. 2. Підприємство є прибутковим, а рентабельність ресурсів збільшується	1. Встановити мету організації та напрямки її розвитку (опитати керівництво підприємства, провести аналіз відповідних організаційних документів). 2. Провести аналіз динаміки фінансово-господарської діяльності та ефективності використання ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових) підприємства. 3. Провести аналіз рівня, динаміки та структури фінансового результату діяльності підприємства та впливу факторів на його величину. 4. Розрахувати показники рентабельності капіталу та продаж. 5. Встановити відхилення від критеріїв ефективності та причини виявлених відхилень. 6. Оцінити вплив виявлених відхилень на загальний фінансовий стан підприємства з точки зору особливостей його діяльності

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [51], [52].

Підводячи підсумки слід зазначити, що сучасний аудит фінансової звітності вже не обмежується резюмуванням недоліків у системі обліку та фінансовій звітності клієнта за минулий рік чи декілька років. Від аудитора очікують також оцінки подій, які відбуваються після дати складання останнього балансу, висловлення думки про можливість безперервного функціонування підприємства.

Висновки до другого розділу

У другому розділі розглянуто методичні засади обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства, технологію оцінювання ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства.

На сільськогосподарському підприємстві пропонується класифікувати внутрішній аудит на операційний, аудит на відповідність вимогам, аудит фінансового стану. Проаналізовано методику проведення внутрішнього аудиту й контролю на сільськогосподарському підприємстві.

В результаті аналізу визначено, що аудит фінансового стану як самостійний вид аудиту спрямований на оцінку стану бізнесу, визначення сутності та змісту ділової активності; оцінку фінансово-господарських перспектив підприємства, його функціонування в майбутньому.

Визначено переваги та недоліки внутрішнього і зовнішнього аудиту для сільськогосподарського підприємства, щоб зрозуміти який вид аудиту найприємніший для ФГ «Криничне».

У ході аудиту фінансового стану аудиторі можуть використовувати найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їх кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Аргументовано, що внутрішній аудит повинен організовуватися на кожному підприємстві з урахуванням специфіки підприємства, на сільськогосподарському підприємстві запропонована класифікація видів внутрішнього аудиту.

3 ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНЮВАННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ФГ «КРИНИЧНЕ»

3.1 Організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства ФГ «Криничне»

Організація обліку фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства залежить від ряду критеріїв: форми власності; організаційно-правової форми підприємства; характеру, технології і обсягу його діяльності; чисельності персоналу; організаційної структури управління та ін.

З метою розгляду процесу організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне», яке є об'єктом дослідження дипломної роботи, спочатку проаналізуємо організаційно-правову структуру підприємства та функції підрозділів підприємства, на які покладено обов'язок з організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану (рис. 3.1).

Фермерське господарство «Криничне» засноване у 2002 році. Знаходиться у Луганській області, Міловського району в селі Криничне. Статут підприємства наведено в Додатку А. Основними видами діяльності на підприємстві є:

- вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур;
- вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів;
- вирощування інших однорічних і дворічних культур.
- розведення свійської птиці.
- допоміжна діяльність у рослинництві.
- виробництво м'яса свійської птиці.
- виробництво інших виробів з деревини;

- оптова торгівля зерном, насінням і кормами для тварин.
- надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування [55].

Рисунок 3.1 – Організаційна структура ФГ «Криничне»

Примітка. Джерело рисунка 3.1: побудовано автором на підставі Додатку А.

ФГ «Криничне» має керівника, якому підпорядкована бухгалтерія, безпосередньо відповідальна за організацію обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» й звітування перед керівником підприємства. На ФГ «Криничне» питання організації бухгалтерського обліку належать до компетенції його власника відповідно до законодавства та установчих документів.

Відповідальність за організацію бухгалтерського обліку на ФГ «Криничне» та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і звітності протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник відповідно до законодавства та установчих документів.

Особою, яка забезпечує ведення бухгалтерського обліку підприємства, на ФГ «Криничне» є бухгалтер, який: забезпечує дотримання на підприємстві встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової звітності; організує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій;

- бере участь в оформленні матеріалів, пов'язаних з нестачею та відшкодуванням втрат від нестачі, крадіжки і псування активів підприємства;
- забезпечує перевірку стану бухгалтерського обліку у філіях, представництвах, відділеннях та інших відокремлених підрозділах підприємства тощо.

Розглянувши питання щодо визначення відповідальних за організацію обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне», визначимо яким чином відбувається цей процес.

Об'єктами організації обліку є:

- технологія облікового процесу;
- праця бухгалтерів;
- розвиток і удосконалення обліку;
- організаційне, технічне, інформаційне та інше забезпечення обліку

[53].

Обліковий процес на ФГ «Криничне» складається з трьох етапів: первинного; поточного; підсумкового (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Основні етапи облікового процесу ФГ «Криничне»

Етап	Характеристика
Первинний облік	Передбачає первинне спостереження і сприйняття факту, вимірювання в натуральному і вартісному вираженні, фіксація в носіях облікової інформації – документах. Сприйняття і вимірювання можливе тільки тоді, коли об'єкти обліку конкретизовані у вигляді облікових документів.
Поточний облік	На даному етапі відбувається обробка, реєстрація і запис даних первинного обліку (документів) в облікові реєстри, угруповання і їх перегруповання з метою отримання необхідної інформації. Операції поточного обліку поділяються на такі види: – реєстрація (запис); – арифметичні дії; – угруповання і перегруповання даних. Кожен вид операції складається з окремих робіт, кількість яких залежить від конкретних умов і, перш за все, від технічної оснащеності працівників бухгалтерії, наявності обчислювальної техніки.
Підсумковий облік	Завершальний етап облікового процесу, що являє собою сукупність операцій з формування показників, які відображають результати виробничої і господарської діяльності підприємства за певний період, тобто це складання фінансової звітності. Організація підсумкового обліку залежить від якості організації первинного і поточного обліку

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [55].

В свою чергу, аудит фінансового стану включає:

- нормативну базу для проведення аудиту;
- предметну область проведення перевірок;
- методику перевірки окремих розділів обліку і робіт, які підлягають аудиту.

Процес аудиту на ФГ «Криничне» організовано в певному порядку виконання робіт. Послідовні етапи аудиту на ФГ «Криничне» наведено на рис. 3.2.

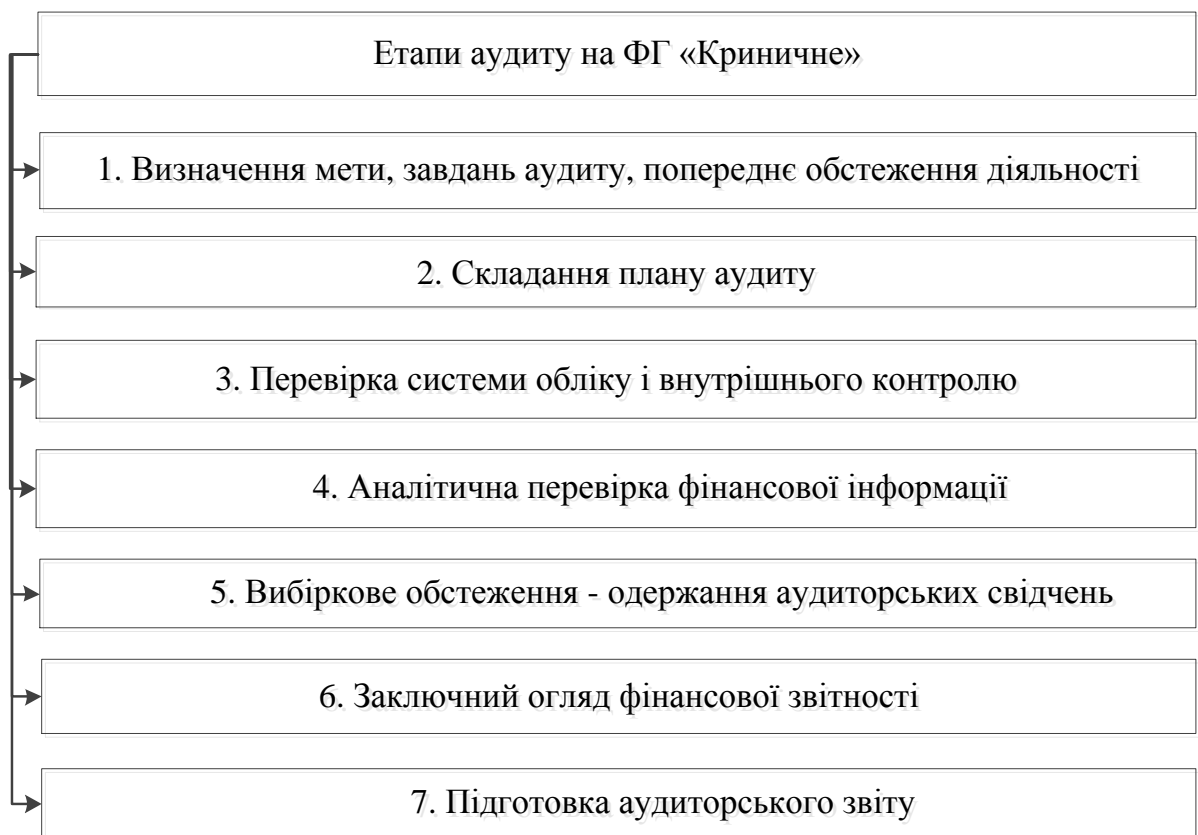

Рисунок 3.2 – Процес аудиту на ФГ «Криничне»

Примітка. Джерело рисунка 3.2: побудовано автором на підставі [50], [52], [54], [55].

Мета, завдання, джерела та методичні прийоми проведення аудиту на ФГ «Криничне» наведено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Мета, завдання, джерела та методичні прийоми проведення аудиту на ФГ «Криничне»

Критерій	Характеристика
Мета аудиту фінансового стану	надання аудитору можливості висловити думку про те, чи підготовлено фінансову звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до встановлених стандартів її складання тобто незалежна оцінка фінансової звітності для встановлення її реальності та достовірності відповідно до вимог чинного законодавства.
Основні завдання аудиту	<ol style="list-style-type: none"> 1) оцінка стану облікового процесу та внутрішнього контролю на підприємстві; 2) дослідження стану збереження і використання активів та стану зобов'язань; 3) оцінка достовірності показників фінансової звітності і перевірка їх тотожності даним Головної книги; 4) інспектування достовірності облікового процесу і як наслідок показників фінансової звітності; 5) перевірка взаємоузгодженості показників різних форм фінансової звітності; 6) аналіз облікової політики клієнта та оцінка змін, які відбулися протягом звітного періоду і як вони вплинули на показники фінансової звітності; 7) перевірка консолідації фінансової звітності; 8) виявлення помилок у фінансовій звітності минулих років та перевірка її коректування. <p>Також завданнями аудиту є: 1. Дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства; 2. Дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами; 3. Об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; 4. Оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності; 5. Аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів; 6. Визначення ефективності використання фінансових ресурсів; 7. Пошук та мобілізація резервів покращення фінансового стану; 8. Виявлення причин та потенційних ризиків погіршення фінансового стану підприємства, розробка рекомендацій щодо їх усунення; 9. Оцінка ефективності та вдосконалення системи фінансово - економічної служби підприємства.</p>
Нормативні документи, що регулюють аудит фінансового стану	<ol style="list-style-type: none"> 1) Закон України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність”. 2) Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”. 3) Міжнародні стандарти аудиту. 4) Кодекс етики міжнародної федерації бухгалтерів. 5) НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”. 6) НП(С)БО 2 “Консолідована фінансова звітність”. 7) ПСБО 6 “Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах” 8) П(С)БО 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва". 9) П(С)БО 29 "Фінансова звітність за сегментами", та інші.

Продовження таблиці 3.2

Критерій	Характеристика
Джерела аудиту	1) первинні документи; 2) облікові реєстри; 3) фінансова звітність.
Методи та методичні прийоми аудиту	1) фізична перевірка; 2) документальна перевірка; 3) підтвердження; 4) спостереження; 5) опитування; 6) аналітичні процедури; 7) узагальнення.

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [51], [52], [54], [55].

На етапі планування необхідно розробити загальну стратегію і тактику аудиту фінансової звітності і обліку, визначити строки і обсяги аудиторської перевірки. І хоча зміст та форма загального плану аудиту фінансової звітності змінюватиметься залежно від мети перевірки, виду підконтрольного об'єкта, сфери його діяльності, розміру, а також складності перевірки і процедур, що застосовуватиметься аудитором, під час його формування необхідно врахувати особливості фінансово-господарської діяльності, вибір сфери діяльності аудитора; залучення персоналу до проведення аудиту [47].

На етапі вивчення аудиту необхідно здійснити попередній огляд та дати оцінку стану бухгалтерського обліку. На цьому етапі аудитор за допомогою опитування, вивчення та аналізу фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку здійснює збір необхідних даних.

До одних з найвагоміших етапів процесу аудиту фінансової звітності потрібно зарахувати етап оцінювання, на якому аудитор зобов'язаний одержати якомога більше інформації про об'єкт дослідження з метою її аналізу та оцінки для наступного формування обґрунтованої думки.

Збір необхідних даних для їх оцінювання провадиться з використанням таких аудиторських процедур, як перевірка, спостереження, інспектування, запити і підтвердження, а також аналітичні процедури [50].

Процедури аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Процедура аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Мета аудиту	Компонента	Процедури аудиту фінансового стану	Можливі помилки
висловлення неупередженої думки про фінансовий стан підприємства-клієнта на звітну дату	Баланс – дозволяє отримати наочну і неупереджену уяву про майнове і фінансове становище підприємства в грошовій оцінці на визначену дату	1) перевірка реальності існування активів, зобов'язань та права власності на них; 2) перевірка правильності визнання та оцінки активів, зобов'язань і власного капіталу; 3) оцінка стану збереження та ефективності використання активів; 4) інспекція правильності документального оформлення та відображення в обліку операцій щодо активів, зобов'язань і власного капіталу клієнта; 5) перевірка правильності нарахування амортизації на об'єкти необоротних активів; 6) перевірка своєчасності проведення інвентаризації активів та зобов'язань та правильності відображення інвентаризаційних різниць; 7) перевірка достовірності відображення інформації щодо активів, зобов'язань та власного капіталу у балансі клієнта.	1) порушення правил розрахунків готівкою; 2) наявність фіктивних документів; 3) проведення неправомірних бухгалтерських записів; 4) заниження (завищення) оцінки активів, власного капіталу та зобов'язань; 5) необгрунтоване списання активів та зобов'язань; 6) наявність прихованих нестач, крадіжок активів; 7) необгрунтовані виправлення в облікових регістрах за минулі періоди.
висловлення думки щодо достовірності інформації про доходи, витрати, прибутки та збитки діяльності і відображення її у звіті про фінансові результати	Звіт про фінансові результати – надає інформацію про активність та результативність діяльності підприємства за певний проміжок часу та є основою, на підставі якої будуються прогнози майбутньої діяльності підприємства	1) інспекція обсягів реалізації активів та визнання доходів і витрат звітного періоду; 2) перевірка правильності класифікації та оцінки доходів, витрат і фінансових результатів в розрізі видів діяльності; 3) перевірка правомірності відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку доходів та витрат; 4) порядок їх відображення у звіті; 5) аналіз структури доходів та витрат з метою визначення ефективності діяльності клієнта; 6) виявлення фактів надзвичайних доходів та витрат та перевірка правильності їх обліку; 7) контроль за правильністю визначення та відображення у звіті про фінансові результати податку на прибуток.	1) реалізація активів за цінами, що не відповідають ринковим; 2) необгрунтоване заниження (завищення) доходів чи витрат; 3) включення до складу доходів (витрат) майбутніх періодів доходів чи витрат діяльності звітного періоду; 4) некоректна кореспонденція рахунків з обліку доходів і витрат; 5) недостовірне визначення фінансових результатів і невірне складання звіту.

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [51], [52], [54], [55].

Етап встановлення достовірності фінансової звітності ґрунтується на підтвердженні попередньо здійсненої оцінки про достовірність відображення у системі рахунків бухгалтерського обліку та звітності інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, а також про доходи, витрати і фінансові результати господарюючого суб'єкта.

Під час висловлення думки про достовірність фінансової звітності аудитор повинен бути достатньо впевненим, що вона не містить істотних викривлень і помилок.

До випадків, які можуть підвищити ступінь шахрайства та фальсифікації облікових і звітних даних, можна зарахувати такі: наявність нетипових господарських операцій для підприємства, що перевіряється (особливо, якщо вони виникають по закінченні звітного періоду); застосування “складних” операцій чи методів бухгалтерського обліку; наявність операцій із пов'язаними сторонами; неадекватні облікові записи; закупівля чи продаж товарно-матеріальних цінностей за цінами, які істотно відрізняються від ринкових [32].

Таким чином, у цьому пункті дипломної роботи розглянуто мету, завдання, джерела та методичні прийоми проведення аудиту на ФГ «Криничне», процедуру аудиту фінансового стану ФГ «Криничне». На основі проведеного аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» аудитор може зробити висновок з таких питань: чи відповідає система бухгалтерського обліку ФГ «Криничне» вимогам чинного законодавства; чи відповідають показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності принципам облікової політики ФГ «Криничне»; чи ефективна система внутрішнього контролю ФГ «Криничне»; чи достовірно відображається в обліку та у фінансовій звітності інформація про активи, зобов'язання, власний капітал доходи, витрати і фінансові результати ФГ «Криничне» тощо.

3.2 Проведення внутрішнього контролю та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне»

Підвищення ефективності функціонування системи внутрішнього контролю на ФГ «Криничне» здатне принести численні вигоди, зокрема: скорочення витрат на зовнішній аудит; збереженість активів підприємства; одержання достовірної інформації для прийняття ефективних рішень. Однак, в реальності на ФГ «Криничне» наразі досить слабка система внутрішнього контролю, що піддає підприємство численним загрозам: шахрайству з боку найманих робітників; втрати контролю за інформацією; помилок у процесах прийняття рішень, здатних поставити під загрозу існування бізнесу. У рамках виконання контрольних функцій на сільськогосподарському підприємстві проводяться наступні основні види внутрішнього аудиту (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Види внутрішнього аудиту, які проводяться на сільськогосподарському підприємстві

Вид аудиту	Зміст
Фінансовий аудит	Аудит роботи бухгалтерії та здійснення контрольних процедур правильності складання фінансової (бухгалтерської) звітності. Спрямований на підвищення ефективності обліково-контрольної системи та, відповідно, на забезпечення достовірності фінансової звітності
Операційний аудит	Аудит бізнес-процесів (операційної діяльності) підприємства, наприклад, процесів постачання, виробництва та збуту. Спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємства, зростання його конкурентоздатності
Аудит на відповідність (комплаенс-аудит)	Перевірка дотримання підприємством вимог нормативної правової бази, у тому числі внутрішньої (політики, процедур, регламентів, стандартів, технічних умов і т.д.)
Аудит на відповідність доцільності	Включає процедури аудиторського контролю діяльності посадових осіб (суб'єктів управління) на предмет доцільності (раціональності, розумності, обґрунтованості, корисності) ухвалених управлінських рішень
Аудит інформаційних технологій	Перевірка безпеки (захищеності) інформаційних систем підприємства, їхньої раціональності та ефективності використання
Аудит з охорони навколишнього середовища та використання землі	Передбачає перевірку виконання підприємством нормативів із захисту навколишнього середовища від шкідливих впливів, вимог щодо цільового використання земель, щодо недопущення надмірного використання шкідливих для земельних ділянок добрив

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [50], [54], [55].

Схема проведення внутрішнього аудиту фінансового стану наведена на рис. 3.3.

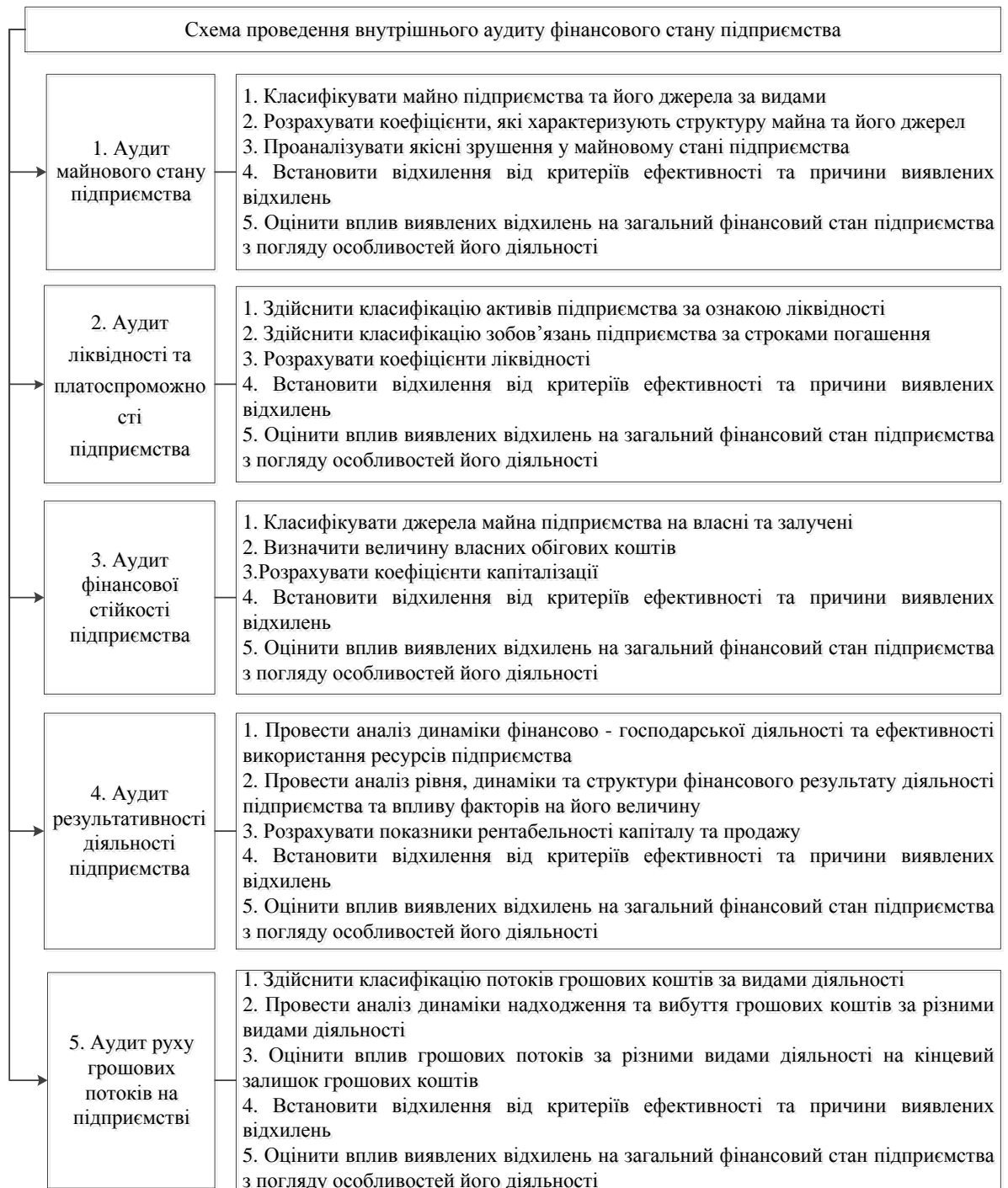

Рисунок 3.3 – Схема проведення внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства

Примітка. Джерело рисунка 3.3: побудовано автором на підставі [50], [51], [52], [54], [55].

Наявність ефективного внутрішнього аудиту є невід'ємною складовою

успішного розвитку сільськогосподарського підприємства в умовах постійних змін зовнішнього середовища, зміни кліматичних умов та ускладнення процесів управління [56].

В рамках внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства передбачається:

- аудит роботи бухгалтерського відділу, виконання всіма працівниками Положення про відділ та своїх посадових обов'язків;
- аналіз облікової політики, оцінка стану облікового процесу та внутрішнього контролю на ФГ «Криничне»;
- інспектування достовірності облікового процесу і, як наслідок, показників фінансової звітності;
- аудит внутрішнього інституціонального середовища, тобто тих регламентів, які регулюють бухгалтерський облік;
- аудит методичного забезпечення та робочого Плану рахунків ФГ «Криничне»;
- визначення дотримання підприємством податкового законодавства й своєчасної сплати податків;
- виявлення змін показників, які характеризують фінансовий стан підприємства;
- визначення факторів, які впливають на фінансовий стан підприємства; оцінка кількісних та якісних змін фінансового стану підприємства;
- оцінка фінансового стану підприємства на певну дату;
- визначення тенденцій змін показників фінансового стану підприємства;
- виявлення помилок у фінансовій звітності минулих років та перевірка її коректування.

Проведений аудит виконання всіма працівниками Положення про відділ та своїх посадових обов'язків, показав, що на підприємстві існує Положення про бухгалтерський відділ та відповідні Посадові інструкції

працівників бухгалтерського відділу, які розробляються та затверджуються головним бухгалтером спільно з юридичною службою.

Існуюче на даний час дійсне Положення про бухгалтерський відділ ФГ «Криничне» представлено в Додатку В. Наявне на підприємстві Положення складається з 6 розділів, а саме: загальні положення, завдання, структура, функції, права, відповідальність. У п. 3.3 дипломної роботи буде передбачено удосконалення існуючого Положення.

Аудит внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємства, тобто сукупності внутрішніх регламентів, які регулюють бухгалтерський облік та складання звітності підприємств, показав, що ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та функціонування бухгалтерської служби ФГ «Криничне» регулюється організаційними регламентами – нормативними документами, що визначають сукупність правил ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та діяльності працівників бухгалтерської служби. Організаційні регламенти ФГ «Криничне» за функціональним призначенням поділено на три основні групи (рис. 3.4).

З метою виявлення проблемних аспектів організації бухгалтерського обліку проведено також оцінку внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку за наступними параметрами:

- головна мета та основні завдання організації бухгалтерського обліку;
- характер управління бухгалтерським відділом;
- технологія розробки стратегії розвитку організації бухгалтерського обліку;
- визнання соціальної відповідальності, застосування її принципів та забезпечення відповідальності перед суспільством;
- порядок реакції на зміни зовнішнього середовища [57].

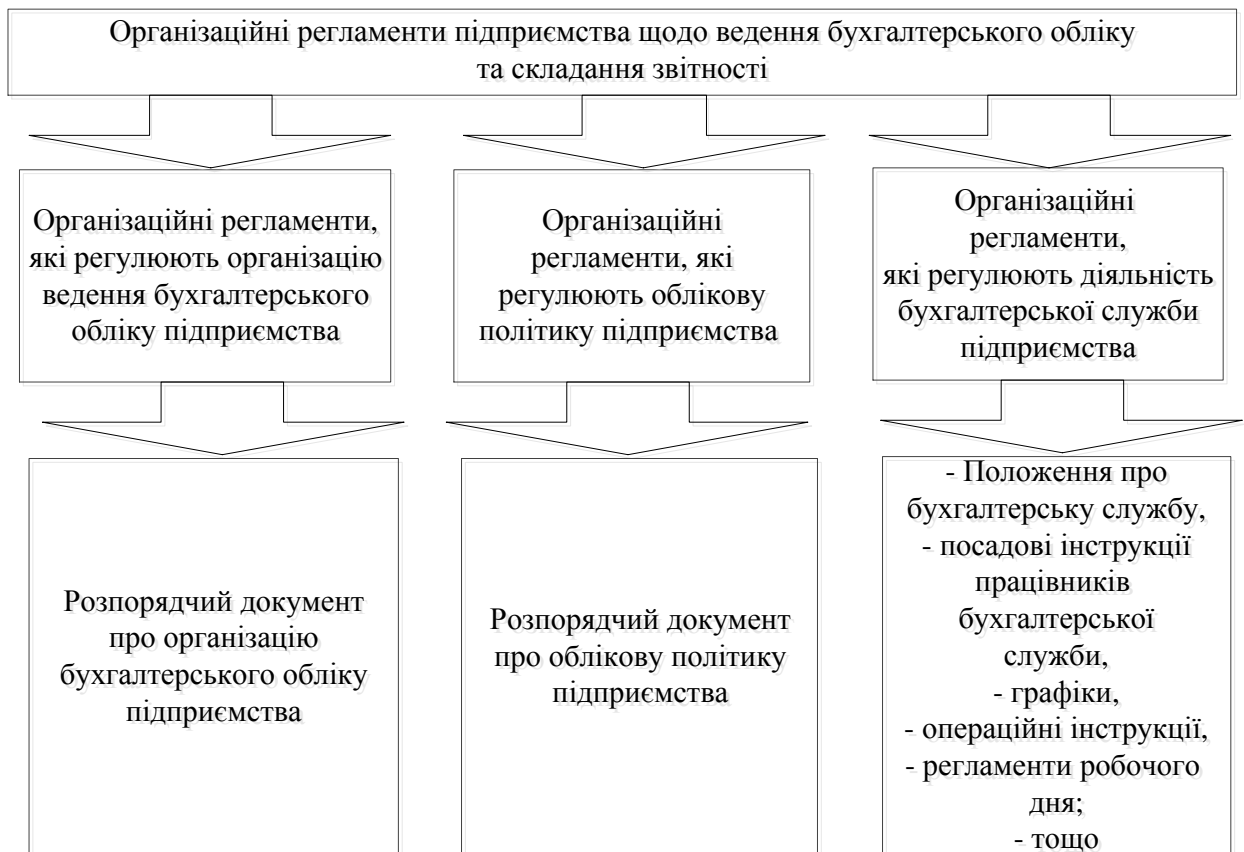

Рисунок 3.4 – Класифікація організаційних регламентів підприємства щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності за функціональним призначенням

Примітка. Джерело рисунка 3.4: розроблено автором на підставі [18].

З метою визначення шляхів удосконалення робочого плану рахунків проаналізуємо спочатку на яких рахунках відображається фінансово-господарська діяльність підприємства. В господарстві ФГ «Криничне» згідно «Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств», що затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 року № 132 застосовують таку номенклатуру статей (табл. 3.5).

Для обліку витрат і виходу продукції рослинництва згідно робочого плану рахунків на підприємстві ФГ «Криничне» використовують рахунок 23 «Виробництво», субрахунок 231 «Рослинництво». Рахунок балансовий, активний, операційний, калькуляційний. За дебетом обліковують збирання

витрат, а за кредитом вироблену продукцію [58], [65].

Таблиця 3.5 – Номенклатура статей витрат в основних галузях у сільськогосподарського виробництва

Статті витрат	В рослинництві	В тваринництві	Допоміжні виробництва	Підсобні промислові виробництва
Витрати на оплату праці	+	+	+	+
Відрахування на соціальні заходи	+	+	+	+
Насіння і посадковий матеріал	+			
Добрива	+			
Засоби захисту рослин і тварин	+	+		
Корми		+	+	
Сировина і матеріали (без зворотних відходів)			+	+
Роботи та послуги	+	+	+	+
Витрати на утримання основних засобів:	+	+	+	+
у тім числі				
Паливо і мастильні матеріали	+	+	+	+
Амортизація основних засобів	+	+	+	+
Інші витрати	+	+	+	+
Витрати на управління і обслуговування виробництва	+	+	+	+

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [18], [54].

На статті «Витрати на оплату праці» відображують основну і додаткову оплату праці штатних працівників, найманих і залучених осіб, зайнятих безпосередньо на вирощуванні культур і на роботах незавершеного виробництва. За цією статтею враховують також натуральну оплату працівникам рослинництва. Дебетують субрахунок 231, кредитують рахунок 66.

На статті «Відрахування на соціальні заходи» відображують внески в установленому розмірі органам соціального страхування і до Пенсійного фонду від оплати праці працівників, зайнятих на вирощуванні сільськогосподарських культур (груп культур) і на роботах незавершеного виробництва. Дебетують субрахунок 231, кредитують рахунок 65.

За кредитом субрахунку 231 «Рослинництво» відображується вихід продукції рослинництва в кореспонденції з дебетом рахунків:

21 «Поточні біологічні активи»;

27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» – на вартість оприбуткованої готової продукції, призначеної для реалізації та – на вартість насіння, кормів і посадкового матеріалу, одержаного від врожаю.

Наприкінці року на суму перевищення фактичних доходів від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів (кредит рахунка 231 «Рослинництво») над витратами рослинництва (дебет рахунка 231 «Рослинництво») дебетують субрахунок 231 «Рослинництво» і кредитують субрахунок 710 «Дохід від первісного визнання та зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю» [65].

Для оформлення витрат та виходу продукції рослинництва використовується ціла система первинних та зведених документів.

Насіння та садивний матеріал відпускають у межах встановлених норм за лімітно-забірними картами, накладними внутрішньогосподарського призначення та іншими документами. Основою для списання насіння з підзвіту після завершення сівби є Акт на списання насіння і садивного матеріалу.

Добрива на відповідні культури списують на підставі Акта про використання мінеральних, органічних і бактеріальних добрив, пестицидів і гербіцидів. Списання засобів захисту рослин і оформлюється так само, як і добрив. Вартість транспортних робіт, виконаних тракторами, також відносять на відповідні об'єкти обліку на підставі нагромаджувальних відомостей [28].

Аналітичний облік витрат і виходу продукції основного виробництва у ФГ «Криничне» ведуть у Звіті про витрати та вихід продукції основного виробництва № 5.5 с.-г. [24].

У табл. 3.6 представлено кореспонденцію рахунків, що складають на

підприємстві ФГ «Криничне», для відображення витрат і виходу продукції рослинництва.

Таблиця 3.6 – Кореспонденція рахунків з обліку витрат і виходу продукції рослинництва

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	2	3	4
1	Нараховано оплату праці трактористам – машиністам за виконані польові роботи	231	661
2	Нараховано відрядно оплату праці на ручних та кінно – ручних роботах	231	661
3	Здійснено відрахування на соціальні заходи: до Пенсійного фонду на випадок тимчасової втрати працездатності на випадок безробіття на страхування від нещасного випадку	231 231 231 231	651 652 653 656
4	Списано вартість використаного насіння	231	208
5	Списано вартість внесених мінеральних добрив	231	208
6	Списано вартість використаних засобів захисту рослин	231	208
7	Списано вартість внесеного гною	231	232
8	Списується вартість палива витраченого на виконання польових робіт	231	203
9	Списується вартість послуг вантажного автотранспорту	231	234
10	Списується вартість робіт, виконаних робочою худобою	231	234
11	Списується на витрати рослинництва використані МШП	231	22
12	Нараховано страхові платежі	231	655
13	Нараховано амортизаційні відрахування на основні засоби, що використовуються в рослинництві	231	13
14	Надано рослинництву послуги сторонніх організацій	231	631,685
15	Розподілено та списано на витрати рослинництва загально виробничі витрати	231	911
16	Оприбуткована готова продукція рослинництва, призначена для реалізації	27	231
17	Оприбутковано насіння, корма і посадковий матеріал, одержаний від врожаю	208	231
18	Відображено витрати по посівах, що загинули від стихійного лиха	99	231

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [74], [65].

ФГ «Криничне» спеціалізується на молочному і м'ясному скотарстві. Облік витрат і виходу продукції тваринництва на базовому підприємстві ведуть на рахунку 23 «Виробництво» субрахунка другого порядку 232 «Тваринництво», на дебеті якого відображують витрати, а на кредиті – вихід

продукції.

На статті «Засоби захисту тварин» обліковують вартість використаних біопрепаратів, медикаментів та дезінфікуючих засобів, придбаних за рахунок коштів підприємства, а також витрати, пов'язані з їх використанням у тваринництві. На цей елемент не відносять вартість біопрепаратів, медикаментів, дезінфікуючих засобів, придбаних за рахунок асигнувань з бюджету на ці цілі. На вартість використаних біопрепаратів, медикаментів і дезінфікуючих засобів у тваринництві дебетують субрахунок 232 і кредитують рахунок 20.

На статті «Корми» відображують витрати на корми власного виробництва і куповані, використані на годівлю худоби, птиці й інших тварин. Витрати, пов'язані з доставкою кормів з місць їх попереднього зберігання (сховищ, буртів, стогів тощо) до місць постійного зберігання (склади відділків, ферм, бригад) відносять на вартість відповідних кормів як витрати на доставку кормів на склад. Витрати на доставку кормів з місця постійного зберігання на ферму для годівлі тварин відносять на певний вид (групу) тварин за відповідними статтями (витрати на оплату праці, робіт і послуг тощо) [24].

На статті «Роботи і послуги» відображують вартість робіт і послуг, наданих допоміжними виробництвами для виробничих потреб тваринництва, а також сторонніми організаціями і підприємствами.

На елементі «Втрати від загибелі тварин» відображують (тільки в обліку) втрати від загибелі молодняка тварин і тварин на відгодівлі.

По кредиту субрахунку 232 «Тваринництво» відображується вихід продукції тваринництва в кореспонденції з дебетом рахунків:

21 «Поточні біологічні активи» – на вартість оприбуткованого приплоду і приросту;

231 «Рослинництво» – на вартість внесеного в ґрунт гною як добриво;

27 «Продукція сільськогосподарського виробництва» – на вартість оприбуткованої продукції тваринництва.

Наприкінці року на суму перевищення фактичних доходів від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів (кредит рахунка 232 «Тваринництво») над витратами тваринництва (дебет рахунка 232 «Тваринництво») дебетують субрахунок 232 «Тваринництво» і кредитують субрахунок 710 «Дохід від первісного визнання та зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю». Якщо витрати з виробництва продукції перевищують суму фактичних доходів від первісного визнання сільськогосподарської продукції та додаткових біологічних активів, то на суму перевищення дебетують субрахунок 940 «Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю» і кредитують субрахунок 232 «Тваринництво» [65].

Для оформлення витрат та виходу продукції тваринництва використовуються первинні документи. Деякі з них є загальними для обліку всіх видів основного виробництва (рахунки-фактури, дорожні листи вантажного автомобіля, накладні, лімітно-забірні картки, розрахунок амортизаційних відрахувань та ін.).

Для відображення витрат і виходу продукції тваринництва на підприємстві ФГ «Криничне» складають наступну кореспонденцію рахунків (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Кореспонденція рахунків з обліку витрат і виходу продукції тваринництва

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Нараховано оплату праці працівникам тваринництва	232	661
2	Здійснено відрахування на соціальні заходи: до Пенсійного фонду на випадок тимчасової втрати працездатності на випадок безробіття на страхування від нещасного випадку	232	651
		232	652
		232	653
		232	656
3	Списано вартість використаних кормів	232	208
4	Використано молоко на випоювання телят	232	27

Продовження таблиці 3.7

5	Списано вартість використаних засобів захисту тварин (медикаменти)	232	208
6	Використано будівельні матеріали на поточний ремонт корівника	232	205
7	Списано вартість використаної електроенергії	232	234
8	Списується вартість послуг вантажного автотранспорту	232	234
9	Списується вартість робіт, виконаних робочою худобою	232	234
10	Списується на витрати тваринництва використані МШП	232	22
11	Нараховано страхові платежі	232	655
12	Нараховано амортизаційні відрахування на основні засоби, що використовуються в тваринництві	232	13
13	Надано тваринництву послуги сторонніх організацій	232	631,685
14	Розподілено та списано на витрати тваринництва загальновиробничі витрати	232	912
15	Відображено падіж тварин	232	24
16	Оприбуткована готова продукція (молоко) тваринництва, призначена для реалізації	27	232
17	Оприбутковано приплід тварин	21	232
18	Одержано приріст живої маси	21	232
19	Списується вартість гною, використаного в рослинництві	231	232
20	Відображено витрати по тваринах, що загинули від стихійного лиха	99	232

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [74], [65].

Аналітичний облік витрат і виходу продукції основного виробництва у ФГ «Криничне» ведуть у Звіті про витрати та вихід продукції основного виробництва № 5.5 с.-г. Він складається з двох розділів. У першому відображають витрати в розрізі об'єктів обліку та за статтями витрат, у другому розділі Звіту відображають вихід продукції. Записи роблять за звітний період (місяць) та наростаючим підсумком з початку року.

Для зведеного обліку витрат і виходу продукції (робіт, послуг) з виробництва передбачено використовувати журнал-ордер, який з метою кращого розподілу обов'язків між виконавцями, підрозділяють на два: 5Б с.-г. та 5В с.-г.

В Журналі-ордері № 5В с.-г. здійснюється зведений облік за рахунками:

- «Виробництво»;
- «Брак у виробництві»;
- 39 «Витрати майбутніх періодів»;
- «Загальновиробничі витрати»;
- «Адміністративні витрати»;
- 93 «Витрати на збут».

Положення про облікову політику є одним з перших документів, які використовуються податковою інспекцією, аудиторськими фірмами та іншими відповідними службами при перевірці діяльності підприємства.

По фермерському господарству був виданий наказ «Про облікову політику». Згідно цього наказу організацію бухгалтерського обліку здійснює бухгалтерія підприємства на чолі з головним бухгалтером. Права і обов'язки керівника, головного бухгалтера, касира та інших працівників визначені посадовими інструкціями. Право першого підпису надається голові фермерського господарства «Криничне», право другого підпису головному бухгалтеру [54].

Згідно наказу «Про облікову політику» в господарстві застосовують журнально-ордерну форму обліку з частковою автоматизацією. Основними реєстрами бухгалтерського обліку є журнали-ордери. Журнали-ордери, як правило призначені для синтетичного обліку операцій господарської діяльності підприємств.

Журнально-ордерна форма обліку ґрунтується на принципах систематизації і накопичення в хронологічному порядку даних первинних документів, що відображають господарські операції безпосередньо в реєстрах синтетичного та аналітичного обліку. Синтетичний і аналітичний облік здійснюється у реєстрах, як правило, в єдиній системі записів.

У ФГ «Криничне» застосовується спрощений план рахунків бухгалтерського обліку який носить рекомендаційний, а не обов'язковий характер, згідно Інструкції № 291 та Наказу № 186 [22].

Спрощений план рахунків побудовано на максимальній уніфікації із

загальним Планом рахунків і фінансовою звітністю. На відміну від загального Плану рахунків, у спрощеному Плані рахунків передбачено тільки синтетичні рахунки, кількість яких дорівнює 25. При цьому облік і узагальнення інформації про забалансові активи і зобов'язання ведуться ФГ з використанням забалансових рахунків класу 0 «Забалансові рахунки», передбачені загальним Планом рахунків.

Згідно п. 5 наказу № 186, для забезпечення потрібної деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації ФГ самостійно визначає субрахунки до рахунків спрощеного плану рахунків. При визначенні потрібної деталізації на рахунках спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку для встановлення назв і кількості субрахунків підприємству слід виходити із складу показників фінансової звітності, потреб управління підприємством, можливостей реєстрів обліку, що використовуються підприємством, тощо.

Під час внутрішнього аудиту проаналізовано дотримання ФГ податкового законодавства. ФГ «Криничне» є платником єдиного податку 4 групи. Відповідно до ПКУ об'єктом оподаткування сільськогосподарських підприємств, які входять до IV групи єдиного податку є площа сільськогосподарських угідь (ріллі, пасовищ, сіножатей та багаторічних насаджень) та/або земель водного фонду (внутрішніх водойм, ставків, озер, водосховищ), що перебувають у власності сільськогосподарського товаровиробника або надані йому в користування, у т. ч. на умовах оренди. Базою оподаткування податком для платників IV групи – сільськогосподарських товаровиробників – є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, пасовищ, сіножатей та багаторічних насаджень). При цьому враховують коефіцієнт індексації, який визначається на 1 січня базового податкового року [31, ст. 292-1].

Для перебування ФГ «Криничне» на єдиному податку IV групи потрібно, щоб виконувалися такі вимоги:

– наявність земельних ділянок відповідного призначення;

– частка продукції сільськогосподарського виробництва за попередній податковий (звітний) рік не повинна бути меншою 75 відсотків.

Для платників єдиного податку четвертої групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії (типу) земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування):

– для ріллі, сіножатей і пасовищ (крім ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, а також сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту) - 0,95;

– для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, - 0,57;

– для багаторічних насаджень (крім багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях) - 0,57;

– для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, - 0,19;

– для земель водного фонду - 2,43;

– для сільськогосподарських угідь, що перебувають в умовах закритого ґрунту, - 6,33 [31, ст. 293].

Відповідно до запропонованої схеми під час проведення внутрішнього контролю та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне» спочатку виявимо зміни показників, які характеризують майновий стан підприємства.

При проведенні внутрішнього аудиту майнового стану проаналізовано динаміку й структурі активів та капіталу ФГ «Криничне», що відображено в Додатку Д.

За 2014-2018 рр. сума наявних у підприємства господарських засобів збільшилася на 131581 тис грн. Це зростання обумовлено більшою мірою збільшенням суми оборотних активів (на 112470 тис грн). Частка

необоротних активів в структурі активів зменшилася на 8,32%. Необоротні активи повністю склалися лише з основних засобів.

За п'ятирічний період збільшилася доля дебіторської заборгованості з 25,33% до 39,66%.

На кінець 2018 р. у фермерського господарства зовсім не було грошових коштів та поточних фінансових інвестицій.

У ФГ «Криничне» легка структура активів, оскільки частка оборотних активів переважає (82,25%).

Дані Додатку В свідчать, що у структурі пасивів за період 2014-2018 рр. найбільшу питому вагу займав власний капітал (від 76,97% до 70,64%), який складається з нерозподіленого прибутку, проте спостерігається тенденція до його зменшення впродовж 5 років. Довгострокові зобов'язання у підприємства були лише у 2014 році. Сума поточних зобов'язань за досліджуваний період зросла на 45195 тис. грн.

Структура активу і пасиву ФГ «Криничне» на кінець 2018 року наведена на рис. 3.5.

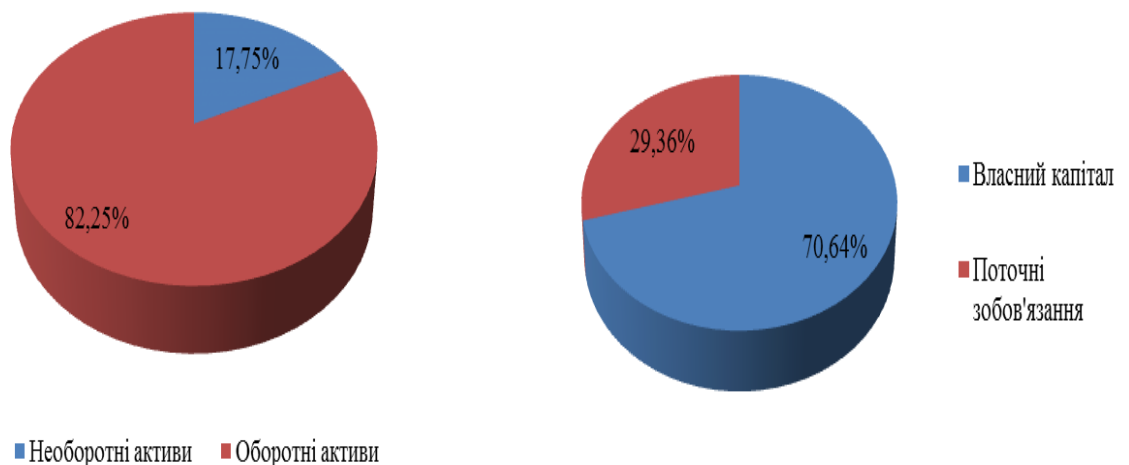

Рисунок 3.5 – Структура активу і пасиву ФГ «Криничне» на кінець 2018 р., %

Примітка. Джерело рисунка 3.5: побудовано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

Під час внутрішнього аудиту проаналізовано стан основних фондів в ФГ «Криничне» Міловського району за 2014-2018 рр. (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Показники оцінки стану основних фондів в ФГ «Криничне» Міловського району Луганської області 2014-2018 рр.

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт зносу основних засобів	26,87	38,76	37,97	32,03	45,42
Коефіцієнт придатності основних засобів	73,13	61,24	62,03	67,97	54,58

Примітка. Джерело: розраховано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

У 2018 році знос основних фондів ФГ «Криничне» складає 45,42% і відповідно фонди придатні на 54,58%. Хоча 5 років тому, у 2014 році відповідні показники складають 26,87% та 73,13%. Отже, за аналізовані 5 років знос основних фондів зріс майже вдвічі.

Під час проведення внутрішнього контролю та аудиту важливо виявити зміни показників, які характеризують фінансовий стан підприємства. Фінансова стійкість забезпечує ФГ «Криничне» стабільну платоспроможність на перспективу, в основі якої лежить збалансованість активів і пасивів, доходів і витрат та грошових потоків. Результати розрахунку показників фінансової стійкості ФГ «Криничне» за 5 років наведено у табл. 3.9.

Динаміка розрахованих показників показує, що коефіцієнт автономії на кінець 2018 р. склав 0,71, що значно більше нормативного значення (більше 0,5). Коефіцієнт фінансового ризику ФГ «Криничне» збільшився з 0,3 до 0,42, що є негативним.

Фінансова стійкість – стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення. Фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів,

оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування [8].

Таблиця 3.9 – Показники фінансової стійкості ФГ «Криничне»

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Показники структури капіталу					
Коефіцієнт автономії, або фінансової незалежності	0,77	0,82	0,63	0,73	0,71
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,23	0,18	0,37	0,27	0,29
Коефіцієнт фінансової стабільності	3,34	4,51	1,73	2,65	2,41
Коефіцієнт фінансового ризику	0,30	0,22	0,58	0,38	0,42
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,08	0,00	0,00	0,00	0,00
Коефіцієнт структури залученого капіталу	0,28	0,00	0,00	0,00	0,00
Показники стану оборотних активів					
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,66	0,76	0,76	0,71	0,75
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	0,69	0,78	0,57	0,65	0,64
Коефіцієнт забезпеченості запасів	2,27	4,05	2,30	1,68	1,24
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00
Показники стану основного капіталу					
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,48	0,35	0,36	0,62	0,60
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,26	0,19	0,15	0,21	0,18
Коефіцієнт накопичення амортизації	0,27	0,39	0,38	0,32	0,45
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	2,85	4,16	5,49	3,73	4,63

Примітка. Джерело: розраховано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

Процес визначення типу фінансової стійкості представлено у табл. 3.10.

Проведений аналіз типу фінансової стійкості продемонстрував, що ФГ «Криничне» у 2014-2018 рр. мало абсолютно стійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати забезпечувалися власними оборотними коштами.

На основі проведення внутрішнього аудиту фінансового стану можна зробити такі висновки. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в капіталі збільшувалася упродовж 5 років. Також збільшилася питома вага кредиторської заборгованості в капіталі з 15 до 27%. Загалом, стан оборотності протягом 2018 року погіршується. Майно ФГ «Криничне» сформовано за рахунок виробленої продукції, отриманих доходів, а також майна, набутого за рахунок власних і запозичених коштів.

Таким чином, в результаті проведеної процедури аудиту виявлено значний вплив на провадження господарської діяльності підприємства особливостей діяльності сільськогосподарського підприємства таких як:

– зовнішні (незалежні від підприємства): висока залежність від кліматичних умов регіону розташування потужностей підприємства; сезонність виробництва продукції рослинництва; ризик пов'язаний із загальною економічною та політичною ситуацією в країні й у світі; зростання цін на ресурси, на добрива; загальноринкове падіння цін на всі активи підприємства; зміна процентної ставки; інфляція; галузевий ризик пов'язаний зі зміною стану справ у сільськогосподарській галузі економіки; ризик зменшення попиту на продукцію.

– внутрішні: прострочка оплати клієнтами за надані послуги та поставлену продукцію, про що свідчить суттєве збільшення тривалості одного обороту дебіторської заборгованості, у 2014 р. вона складала 77 днів, а у 2018 р. – 276 днів; суттєве збільшення тривалості одного обороту кредиторської заборгованості, у 2014 р. вона складала 70 днів, а у 2018 р. – 264 дні, що означає, що означає, що збільшився строк погашення як заборгованості самим фермерським господарством, так і перед ним.

Проведене у цьому пункті дипломної роботи дослідження показало, що у ФГ «Криничне» існують проблеми як з організацією обліку аналізу та аудиту, так і проблеми зниження деяких показників фінансового стану, що вимагає запропонування відповідних заходів щодо поліпшення існуючої ситуації.

3.3 Розробка заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

На наш погляд, заходи, які мають відбуватися на ФГ «Криничне», враховуючи проведене у п.3.2 дипломної роботи дослідження, яке показало, що у фермерського господарства існують проблеми як з організацією обліку аналізу та аудиту, так і проблеми зниження деяких показників фінансового стану, отже, запропоновані заходи пропонується розділити на дві групи:

– заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»;

– заходи щодо поліпшення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне», на який вплинули як зовнішні чинники, що не залежать від самого підприємства, так і внутрішні фактори, зокрема налагоджена, ефективна організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану.

Для розроблення ефективних заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» у п. 3.1 дипломної роботи було розглянуто яким чином наразі відбувається організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства ФГ «Криничне», визначено осіб, відповідальних за цей процес та їх функціональні обов'язки.

В свою чергу, для розроблення ефективних заходів щодо поліпшення самого фінансового стану та зниження ймовірності банкрутства ФГ «Криничне» у п. 3.2 дипломної роботи було визначено основні проблемні місця в діяльності фермерського господарства на основі проведення внутрішнього контролю та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне».

Перелік запропонованих заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» та заходів щодо поліпшення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне» наведено на рис. 3.8.

Рисунок 3.8 – Складові заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Примітка. Джерело рисунка 3.8: розроблено автором

1. Удосконалення критеріїв вибору форм ведення бухгалтерського обліку. Розробка нових та удосконалення існуючих форм ведення обліку дозволить удосконалити систему формування економічної інформації для прийняття управлінських рішень, надасть змогу підвищити контрольно-аналітичну функцію бухгалтерського обліку (табл. 3.17).

Таблиця 3.17 – Критерії вибору форми ведення бухгалтерського обліку для суб'єктів господарювання малого підприємництва

Фермерські господарства	Власники сільської садиби	Малі підприємства
Площа ріллі	Середньооблікова чисельність працюючих	Економіко-правові, технологічні та організаційні особливості діяльності
Вартість валової продукції	Обсяг виторгу від надання послуг за рік	Сфера підприємницької діяльності
Кількість працюючих	Кількість господарських операцій за місяць та кількість видів послуг, що надаються додатково	Організаційна форма обліково-фінансової служби
Вартість технічних засобів	Кількість ліжко-місць у сільській садибі	Процес документообігу

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [18].

За результатами узагальнення та групування критерії вибору форми ведення бухгалтерського обліку визначено, що основними з них є чисельність працюючих та особливості діяльності підприємства.

2. Удосконалення організації праці бухгалтера, його правового статусу. Необхідність удосконалення організації роботи бухгалтерської служби визначається тим, що бухгалтерська служба на підприємстві є однією з найважливіших підрозділів управлінської структури підприємства, яка повинна забезпечити формування повної і достовірної інформації про результати діяльності та майновий стан підприємства, яка необхідна для прийняття ефективних рішень, здійснення контролю за використанням матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і попередження негативних явищ у господарській діяльності. Реформування системи бухгалтерського обліку, зміна законодавчої бази, інформаційних потреб користувачів

обумовлює постійного визначення та регулювання прав, обов'язків та відповідальності бухгалтерів.

У роботі пропонується удосконалення структури Положення про бухгалтерський відділ ФГ «Криничне» (табл. 3.18) шляхом ліквідації розділу «Структура» й визначення цієї інформації у розділу «Загальні положення», а також, найголовніше, шляхом додавання розділів «Службові зв'язки», «Організація роботи».

Таблиця 3.18 – Удосконалення структури Положення про бухгалтерський відділ ФГ «Криничне»

Назва розділу	Вміст
Загальні положення	Інформація про: - чисельність і штат бухгалтерського відділу; - структуру бухгалтерської служби; - перелік законодавчих документів, якими керується бухгалтерський відділ у своїй діяльності; - вимоги, які висуваються до головного бухгалтера
Цілі і завдання	Визначає цілі та завдання, які висуваються до бухгалтерського відділу в ході виконання функціональних обов'язків відділу відповідно до встановлених завдань.
Структура	Визначає структуру бухгалтерського відділу
Функції	Визначає функціональні обов'язки бухгалтерської служби відповідно до покладених завдань.
Права і відповідальність	Визначає: - перелік прав облікових працівників, дотримання яких забезпечує ефективне виконання функціональних обов'язків; - відповідальність головного бухгалтера (для інших працівників відповідальність встановлюється Посадовими інструкціями працівників бухгалтерської служби).
<i>Службові зв'язки (пропонується додати)</i>	Зазначаються підрозділи підприємства, з якими вступає у взаємодію бухгалтерський відділ, у тому числі під час здійснення внутрішнього аудиту
<i>Організація роботи (пропонується додати)</i>	Включає: - правила внутрішнього розпорядку роботи працівників бухгалтерського відділу; - показники оцінки діяльності бухгалтерського відділу; - форми мотивації та стимулювання її працівників

Примітка. Джерело: удосконалено автором на підставі Додатку В.

Отже, удосконалення організації праці бухгалтера, його правового статусу передбачає наступні заходи:

– удосконалення існуючого на ФГ «Криничне» Положення про бухгалтерську службу є уніфікованим організаційно-розпорядчим

документом і має містити розділи: загальні положення; цілі і завдання; функції; права і відповідальність; службові зв'язки; організація роботи (табл. 3.20).

– удосконалення діяльності окремих працівників бухгалтерської служби через розробку та прийняття Посадових інструкцій.

3. Удосконалення внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку. Проведений аналіз існуючого на ФГ «Криничне» інституціонального середовища, проведений у п. 3.2 дипломної роботи, дозволяє запропонувати здійснення попереднього спостереження та оцінки інституціонального середовища бухгалтерського обліку локального рівня у кілька етапів (рис. 3.9).

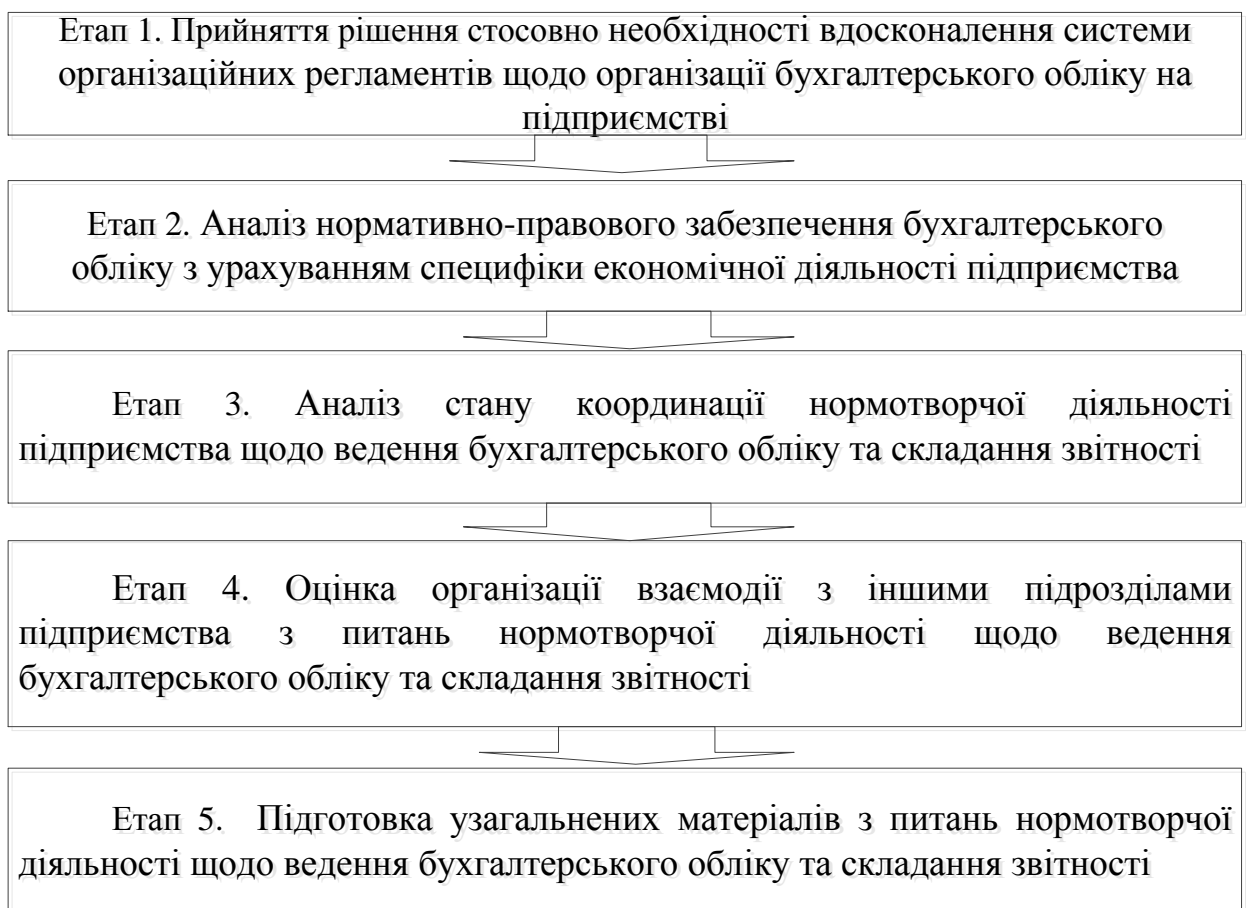

Рисунок 3.9 – Етапи організації забезпечення внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємства

Примітка. Джерело рисунка 3.10: розроблено автором на підставі [18], [75].

У разі встановлення необхідності вдосконалення організаційних регламентів щодо ведення бухгалтерського обліку, або складання звітності, або діяльності працівників бухгалтерської служби має бути дотриманий такий алгоритм (рис. 3.10).

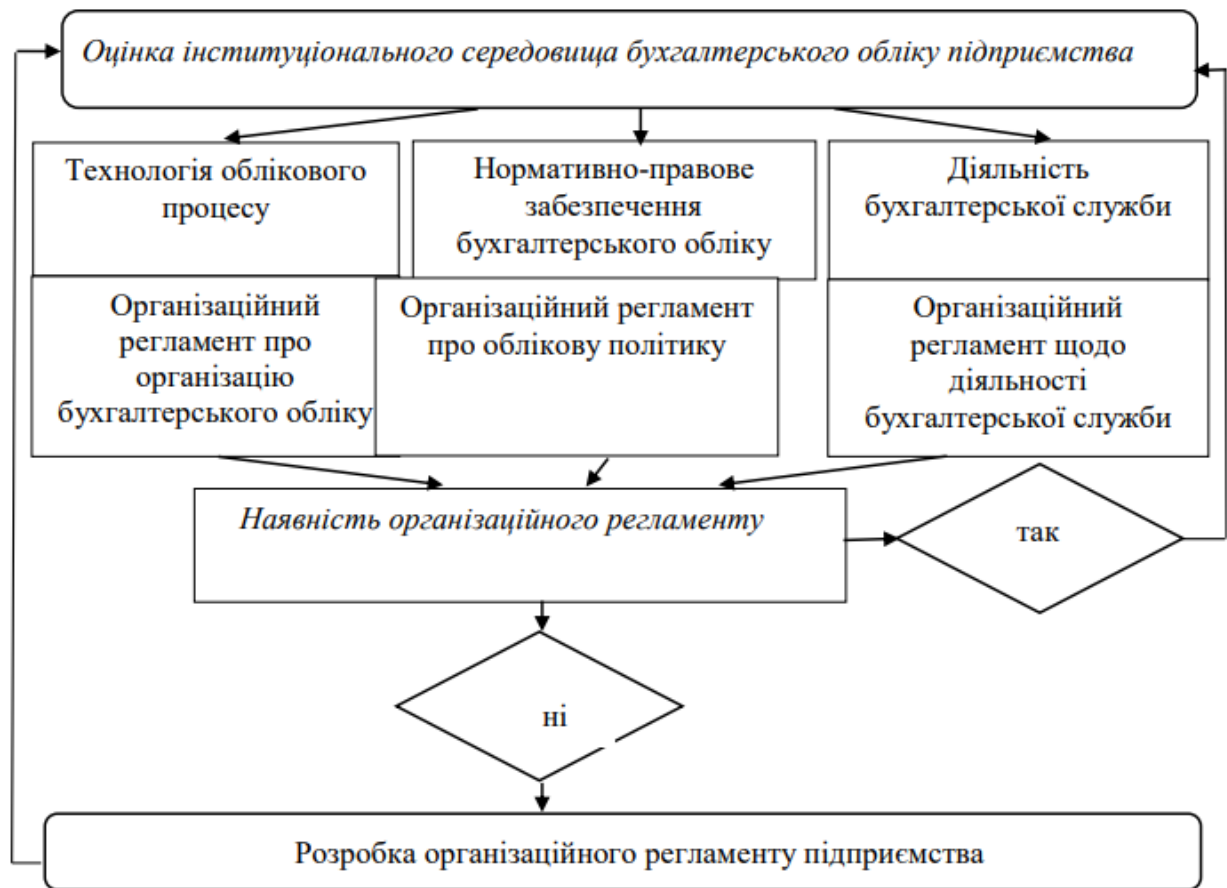

Рисунок 3.10 – Алгоритм прийняття рішень щодо аналізу інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємства

Примітка. Джерело рисунка 3.10: розроблено автором на підставі [18], [58].

На першому етапі вивчається питання необхідності вдосконалення системи організаційних регламентів ведення бухгалтерського обліку, складання звітності та діяльності працівників бухгалтерської служби. На другому етапі здійснюється аналіз практики застосування нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку і фінансової звітності, що стосуються галузі економічної діяльності підприємства. На третьому етапі проводиться аналіз координації процесу нормотворчої діяльності підприємства щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової

звітності. На останньому, п'ятому етапі здійснюється підготовка узагальнених матеріалів з питань нормотворчої діяльності щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності для розгляду власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою), яка здійснює керівництво підприємством.

4. Удосконалення техніки ведення бухгалтерського обліку.

Техніка ведення бухгалтерського обліку – сукупність засобів, прийомів і форм, які використовуються для відображення наявності та руху господарських засобів та джерел їх утворення. Одним з елементів ефективної техніки ведення бухгалтерського обліку є організація процесу документообороту на підприємстві. Первинні документи є основою для облікового відображення господарських операцій. У зв'язку з цим від ефективності організації процесу документування залежить якість управління, швидкість та точність прийняття управлінських рішень [67].

Техніка ведення бухгалтерського обліку передбачає також впровадження бухгалтерської програми, тобто комплексу заходів, спрямованих на організацію бухгалтерських, статистичних, звітних та інших процесів обліку на підприємстві [68].

Зараз на ФГ «Криничне» для поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту необхідний перехід на повну автоматизація процесу обліку організації, створення автоматизованих робочих місць бухгалтерії є результатом упровадження бухгалтерських програм.

Для цього у дипломній роботі запропонований процес упровадження бухгалтерських програм, як правило, складається з декількох етапів, представлений в табл. 3.19. Для роботи з бухгалтерськими програмами персоналу необхідно пройти навчання. Тому бухгалтер ФГ «Криничне» повинен розуміти необхідність автоматизації бухгалтерського обліку, постійно вдосконалювати свої знання з метою розширення знань з проектування і впровадження автоматизованих систем, що підвищить рівень організації обліку і аналізу фінансового стану ФГ «Криничне».

Таблиця 3.19 – Етапи процесу упровадження бухгалтерських програм

Назва етапу	Характеристика етапу
1. Попередній	<p>На цьому етапі здійснюється вивчення поточної ситуації з бухгалтерського обліку в організації замовника. Цей етап дозволяє оптимізувати всі запропоновані послуги і не допустити непередбачених витрат. У процесі попереднього вивчення: – складається перелік бізнес-процесів, що підлягають автоматизації; – визначається наявність комп'ютерної техніки і комунікацій, які відповідають технічним вимогам для налаштування і використання бухгалтерської програми; – виявляються особливості бізнес-процесів на підприємстві з погляду замовника; – складається детальна схема документообігу підприємства; – визначається рівень професійної підготовки персоналу щодо володіння комп'ютерною технікою і спеціалізованими програмами; – узгоджуються обсяги і терміни запланованих робіт зі впровадження бухгалтерських програм; – визначаються контактні особи з персоналу підприємства-замовника. Таким чином, від якості виконання етапу попереднього вивчення залежать успіх і оперативність подальшої роботи щодо впровадження програмних продуктів.</p>
2. Складання технічного завдання	<p>Технічне завдання складається на основі попереднього етапу, тобто попереднього вивчення. Пункти, які зазвичай включаються в технічне завдання, такі:</p> <ul style="list-style-type: none"> – загальна постановка завдання; – графік виконання робіт; – схема документообігу підприємства; – вимоги до конфігурації бухгалтерської програми; – вимоги до інтерфейсів користувачів; – перелік доробок до стандартної конфігурації програми; – загальні вимоги до розроблення інструкцій користувачів; – опис процесу навчання користувачів; – перелік усіх виконуваних робіт зі впровадження бухгалтерських програм і їх вартість. Як правило, пункти технічного завдання для підприємств різного рівня, тобто малих, середніх і великих, однакові, але також слід враховувати й обсяг інформації.
3. Роботи зі впровадження бухгалтерських програм	<p>Виконання цього виду робіт включає в себе всі ті заплановані заходи, які прописані в технічному завданні. Отже, встановлюються і налаштовуються бухгалтерські програми. Якщо з'являється необхідність доопрацювання стандартних конфігурацій бухгалтерських програм, всі ці роботи виконуються на цьому етапі. Наступний етап можна розділити на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення заходів із перевірки працездатності бухгалтерських програм. 2. Введення програмних продуктів в експлуатацію. Під час перевірки працездатності бухгалтерських програм вони тестуються, відповідно, здійснюється контроль правильності відображення та обліку всіх бізнес-процесів і документообігу. Якщо виявляються які-небудь недоробки, недоліки або помилки, вони усуваються саме на етапі тестування програмних продуктів. Після цього вже переносяться або вводяться початкові залишки й інші параметри обліку.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [71], [67], [68].

5. Удосконалення облікової політики. Обрання сукупності методів і прийомів організації технологічного процесу та роботи бухгалтерської служби підприємства, забезпечення системи бухгалтерського обліку інформацією, необхідною для прийняття ефективних тактичних та стратегічних рішень, здійснюється з метою ефективного функціонування системи бухгалтерського обліку підприємства та оптимізації облікового процесу. Відповідно, пропонується включати до облікової політики такі суто організаційні та технічні питання, як: розробку та затвердження робочого плану рахунків бухгалтерського обліку; вибір форми ведення бухгалтерського обліку на підприємстві; обрання форм первинних облікових документів, облікових реєстрів та документів для внутрішньої бухгалтерської звітності; розробку графіку документообороту і технології обробки облікової інформації; затвердження переліку посадових осіб, яким надається право складати та підписувати первинні документи щодо проведення господарських операцій, пов'язаних з відпуском (витрачанням) грошових коштів, документів, товарно-матеріальних цінностей, нематеріальних активів та іншого майна; затвердження переліку працівників, які мають право на отримання, зберігання та видачу грошових коштів, документів, товарно-матеріальних цінностей, нематеріальних активів та іншого майна; затвердження порядку та строків проведення інвентаризації; затвердження порядку організації управлінського обліку і внутрішнього контролю; розробку організаційної структури бухгалтерської служби, порядку призначення та звільнення головного бухгалтера та працівників бухгалтерської служби; затвердження прав та обов'язків головного бухгалтера, заступників головного бухгалтера, працівників бухгалтерської служби; розробку порядку ведення архіву підприємства; інших рішень, які необхідні саме для організації бухгалтерського обліку на підприємстві [55].

Облікова політика підприємства спрямована на: формування повної і достовірної інформації про економічну діяльність підприємства та його майновий стан; надання можливості користувачам порівнювати фінансову

звітність підприємства за різні періоди; забезпечення користувачів при здійсненні підприємством господарських операцій інформацією для нагляду за дотриманням законодавства та соціальної відповідальності, їх доцільністю, наявністю і рухом майна і зобов'язань, використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; запобігання та усунення суперечностей і недосконалості законодавства з бухгалтерського обліку та фінансової звітності через використання облікової політики як письмового доказу при вирішенні господарських спорів та конфліктів з контрагентами [73].

Одним з принципів моментів формування облікової політики підприємства є підґрунтя зміни облікової політики. МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» передбачено, що на основі принципу послідовності облікова політика підприємства має передбачати постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики [55]. Відповідна послідовність передбачена в вітчизняному законодавстві. Проте випадки, коли підприємство може внести зміни до облікової політики, в Україні не тотожні міжнародним (табл. 3.20).

Таблиця 3.20 – Умови внесення змін до облікової політики підприємств за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку

МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»
Суб'єкт господарювання повинен змінити облікову політику тільки, якщо зміна:	Облікова політика може змінюватися тільки:
вимагається стандартом або тлумаченням	–
–	якщо змінюються вимоги органу, який здійснює функції з державного регулювання методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності
приводить до того, що фінансові звіти надають достовірну та доречнішу інформацію про вплив операцій, інших подій та умов на фінансовий стан та фінансові результати діяльності або грошові потоки суб'єкта господарювання	якщо зміни облікової політики забезпечать більш достовірне відображення подій (господарських операцій) у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності
–	якщо змінюються статутні вимоги на підприємстві

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [20], [56].

Структура Положення про облікову політику наступна: загальні положення, обрання та застосування облікової політики, розкриття облікової політики (табл. 3.21).

Таблиця 3.21 – Запропонована Структура Положення про облікову політику ФГ «Криничне»

Назва розділу	Характеристика розділу
I. Загальні положення	Визначається сфера застосування Положення про облікову політику підприємств; терміни, що застосовуються та їх значення.
II. Обрання та застосування облікової політики	Наводиться: - нормативно-правова база для обрання облікової політики; - фактори, які впливають на обрання облікової політики; - мета формування облікової політики підприємства, що дозволяє скласти фінансову звітність, яка задовольняє якісним характеристикам, визначеним НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; - критерії вибору принципів, методів і процедур, які має застосовувати підприємство для складання та подання фінансової звітності (принципи, методи і процедури, щодо яких національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку та інші нормативно-правові акти з бухгалтерського обліку і фінансової звітності передбачають більш ніж один їх варіант); - застосування принципу послідовності до обраної облікової політики (постійне – із року в рік) застосування елементів облікової політики.
III. Розкриття облікової політики	Наводяться: - критерії розкриття у обліковій політиці принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності - підприємство розкриває принципи, методи і процедури, що використовуються для складання та подання фінансової звітності та суттєво впливають на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансової звітності; - наводяться пороги суттєвості та перелік елементів облікової політики; - порядок розкриття облікової політики.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [55].

Отже, облікову політику підприємства слід розглядати не як формальний документ, а як інструмент організації бухгалтерського обліку, що забезпечує підвищення ефективності процесу тактичного та стратегічного управління підприємством. Облікова політика підприємства є своєрідним зв'язуючим містком між законодавством, яке регулює бухгалтерський облік, та організацією бухгалтерського обліку на локальному рівні.

6. Удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку та робочого плану рахунків. Методичне забезпечення бухгалтерського обліку

містить у собі тлумачення законів і стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку, методичні вказівки, рекомендації, інструкції щодо їх застосування або обліку окремих господарських операцій.

Проведений у п. 3.2 аудит робочого плану рахунків ФГ «Криничне» дозволив запропонувати для адекватної оцінки прибутку звітного періоду і систематизованого накопичення інформації про всі обставини та ризики фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств розробку національного Положення з бухгалтерського обліку «Сільськогосподарська діяльність» аналога МСФЗ 41 «Сільське господарство». У стандарті повинна бути представлена методика обліку доходів, витрат, прибутку (збитку) в результаті оцінки сільськогосподарської продукції та біологічних активів за справедливою вартістю.

З метою удосконалення обліку на ФГ «Криничне» запропоновано більш точно оцінити прибуток структурований за видами діяльності й більшою чи меншою мірою контролюється адміністрацією. Тож аналітичний облік фінансових результатів, запропоновано організувати за субрахунками рахунку 79 «Фінансові результати» з деталізацією за аналітичними рахунками першого-п'ятого порядку, що узагальнено в на рис. 3.11. Виділення запропонованих аналітичних рахунків на сільськогосподарських підприємствах при ручній обробці інформації є дещо ускладненим, а тому при їх відкритті необхідно керуватися, перш за все, вигодами при прийнятті рішень та мінімізацією витрат, пов'язаних з деталізацією бухгалтерської інформації.

Визначення фінансового результату за видами продукції, робіт чи послуг забезпечить керівництво підприємства інформацією про найбільш вигідні для вирощування культури (надані послуги) та внесок кожного виду продукції (послуг) у покриття витрат підприємства. Обчислення прибутку (збитку) у розрізі центрів відповідальності забезпечить контроль і оцінку діяльності структурних підрозділів підприємства, їх вклад у отриманий фінансовий результат та покриття (економію) витрат. Визначення результату

діяльності в розрізі каналів реалізації забезпечить керівництво інформацією про найбільш та найменш вигідні контракти.

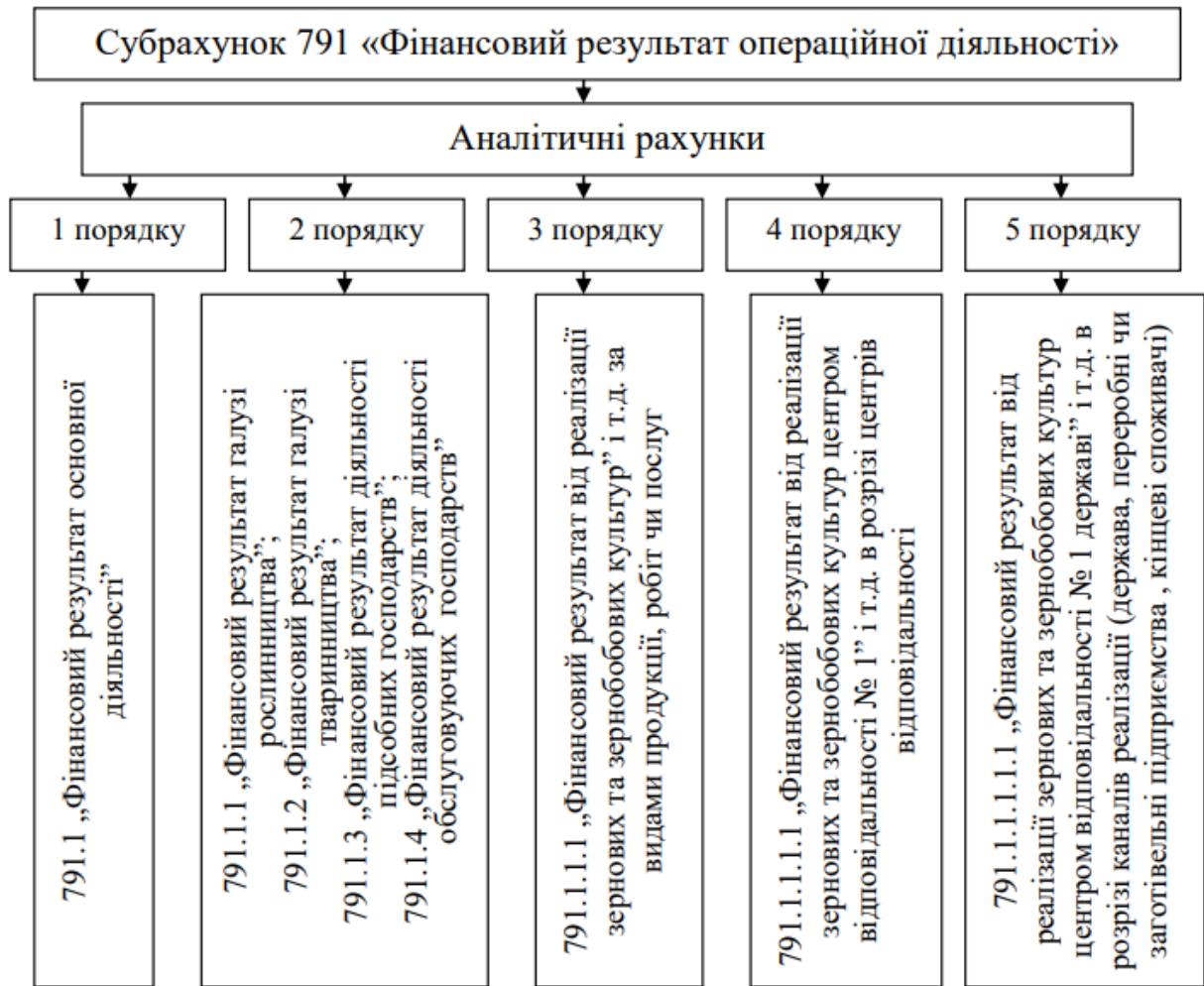

Рисунок 3.11 – Структура субрахунку 791 «Фінансовий результат операційної діяльності» сільськогосподарських підприємств

Примітка. Джерело: запропоновано автором на підставі [65], [74].

Також одним з найважливіших моментів є налагодження первинного обліку надходження продукції рослинництва. Незважаючи на те що існує декілька варіантів його організації, серед яких сільськогосподарське підприємство самостійно обирає власний, аудитор повинен здійснити такі аудиторські процедури:

- оцінити організацію первинного обліку з метою встановлення його відповідності загальноприйнятим нормам, конкретним умовам, які

встановлені на підприємстві, а також способу збирання врожаю продукції рослинництва;

- шляхом формальної перевірки документів (талонів, путівок) за формою та змістом встановити якість їх виготовлення, наявність всіх необхідних реквізитів і правильність їх заповнення.

У процесі перевірки аудитор повинен встановити наявність заходів щодо контролю якості зернових культур при збиранні та зберіганні врожаю, а саме: наявність приладів для вимірювання вологості, періодичність проведення аналізів у лабораторіях для визначення засміченості тощо.

Таким чином, запропоновані напрями удосконалення обліку фінансових результатів від реалізації продукції підвищать ступінь надійності інформації, що використовується внутрішніми й зовнішніми користувачами ФГ «Криничне».

Стосовно удосконалення податкового обліку, слід зазначити, що ФГ «Криничне» є платником єдиного податку 4 групи (Додаток А). Основними напрямками вдосконалення діючої спрощеної системи оподаткування можуть бути:

– зміна критеріальних умов віднесення суб'єктів малого підприємництва до певної групи платника з урахуванням зняття обмеженості у видах господарської діяльності;

– зміна умов переходу з однієї групи єдиноподатників до іншої, зокрема щодо зняття обмежень переходу від наступної групи до попередньої;

– удосконалення механізму визначення ставок єдиного податку та баз оподаткування шляхом установлення фіксованих ставок від суми оподатковуваного прибутку, а не від доходу. Крім цього, доцільно було б розширити диференціацію ставок залежно від 2 умов: включення чи не включення суми ПДВ до суми єдиного податку; встановлення диференційованих ставок для різних сум отриманого прибутку в межах груп.

7. Удосконалення графіку документообігу. Графік документообігу на ФГ «Криничне» має забезпечити оптимальну кількість підрозділів і виконавців, через які проходить кожний первинний документ, визначити мінімальний термін його знаходження в підрозділі, а також сприяти поліпшенню облікової роботи, посиленню контрольних функцій бухгалтерського обліку, підвищенню рівня його механізації та автоматизації.

Для забезпечення раціонального документообороту (встановлення суб'єктів, можливих відомостей та порядку руху документів для обробки і узагальнення даних) та шляхи удосконалення структури документообороту шляхом скорочення періоду руху облікової інформації з урахуванням її вартості та порядку організації її захисту, які передбачають надання лише корисної інформації заінтересованим особам і затвердження з урахуванням необхідності забезпечення соціального захисту працюючих.

Для впорядкування руху та забезпечення своєчасного відображення показників первинних документів у бухгалтерському обліку, відповідно до законодавства, керівником підприємства має затверджуватися графік документообігу, який представляє собою затверджений порядок обробки інформаційних даних, зазначених у первинних документах. Даний документ повинен регламентувати: строки складання, надання та обробки первинних документів; перелік документів; терміни їх просування та обробки; посадових осіб, відповідальних за складання документів; порядок передачі документів для обробки; строки надходження документів до бухгалтерської служби від працівників інших підрозділів підприємства.

Кожне підприємство змушене розробляти її самостійно, графік повинен враховувати організаційну структуру підприємства, вид діяльності, чисельність облікових працівників, систему внутрішньогосподарського контролю.

У табл. 3.22 запропоновано підгрупи напрямів удосконалення організації документообігу у рамках уже існуючих.

Таблиця 3.22 – Шляхи удосконалення організації документообігу під час організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Напрями вдосконалення	Підгрупи в розрізі напрямів	Способи вдосконалення
1. Удосконалення технології документообігу	1. Скорочення витрат часу на обробку документації	Складання маршрутних карт технологічного процесу; складання схем руху документів, графіків документообігу; оптимізація процедур підготовки та оформлення документації; скорочення часу руху документів між виконавцями; максимальне скорочення кількості виконавців і виключення зворотних рухів документа; зниження рівня підписання документів
	2. Удосконалення змісту та форми документів	Регламентація документування; раціоналізація документації; стандартизація та уніфікація змісту та форм документів
	3. Упровадження електронного документообігу	
2. Скорочення обсягів документообігу	1. Зменшення загальної кількості документів	Усунення надмірного поділу об'єктів обліку; реєстрація господарських операцій безпосередньо в облікових реєстрах; використання документів тривалого користування; застосування способу вибіркового документування; підвищення якості документаційних рішень; підвищення якості виконання завдань, дотримання строків їх виконання; використання бездокументарних зв'язків; упровадження електронного документообігу
	2. Підвищення якості самого документа	Застосування багаторядкових документів замість однорядкових, накопичувальних замість разових; застосування одного документа для суміжних та взаємопов'язаних господарських операцій; створення комплексних первинних документів
	3. Скорочення витрат ресурсів на виробництво документів	Зменшення фізичних розмірів документа; оптимальне використання множинної техніки (зменшення формату під час копіювання документів, використання зворотної сторони аркуша); для економії паперу посилення контролю за тиражуванням документів

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [76].

Процес електронного документообігу ґрунтується на інтегрованій електронній обробці обліково-аналітичної інформації, яка включає

формування первинних електронних документів, порядок обробки інформації, автоматизований банк даних та ін.

8. Удосконалення організації внутрішнього аудиту та удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту. Удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» буде розглянуто у п. 4.1 дипломної роботи.

Організація внутрішньогосподарського контролю повинна бути цілісною єдиною системою взаємопов'язаних способів, прийомів і методів, які охоплюють увесь комплекс контрольних процедур, починаючи з формування інформаційної бази, проведення контрольних дій та закінчуючи узагальненням результатів контролю. Одним із шляхів удосконалення внутрішньогосподарського контролю є посилення контрольних функцій бухгалтерій, при розробленні внутрішніх стандартів і регламентів повинні дотримуватися такі вимоги:

- взаємне погодження контрольних дій, які здійснюють бухгалтери на різних ділянках фінансово-господарської діяльності;
- розмежування контролю по зустрічних операціях між різними виконавцями;
- закріплення постійних контрольних функцій, що виконуються окремими фахівцями;
- визначення періодичності разових контрольних дій, таких як вивірка розрахунків, тематичні перевірки, участь у проведенні інвентаризацій [66].

Під час здійснення внутрішнього контролю необхідно фіксувати результати контролю. Тому у дипломній роботі запропоновано на ФГ «Криничне» вести Журнал перевірок, який на даний час не ведеться на підприємстві й ведення якого дозволить оцінити результати діяльності та міститиме дані, необхідні для прийняття подальших управлінських рішень (табл. 3.23).

Таблиця 3.23 – Запропонований Журнал перевірок

№ з/п	Мета та характер перевірки	ПІБ та посада особи, яка здійснює перевірку	Термін перевірки		Результати перевірки			Підпис особи, що здійснює перевірку
			Початок	Закінчення	Номер звітного документу	Від якого числа	Результат	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Перевірка виконання договорів поставки добрива	Іванов С.Р.	01.10	02.10	№25/477	08.10	Аналітична відомість №1	Іванов
2	Звірка взаєморозрахунків зпокупцями за поставлену сільськогосподарську продукцію	Петров В.І.	15.10	17.10	№44/575	25.10	Аналітична відомість №2	Петров

Примітка. Джерело: розроблено автором.

Отже, внутрішній контроль у системі організації обліку, аналізу та аудиту дозволить фермерському господарству забезпечити ефективність діяльності, дотримуватись законності і доцільності господарських операцій; дозволить забезпечити збереження майна; достовірність (точність) даних бухгалтерського обліку [83].

При розробці заходів, необхідних для покращення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне» запропоновано класифікувати їх на складові – виробнича, фінансова, маркетингова, управлінська, кадрова, інвестиційна і пропонувати заходи вже в рамках кожної складової. При визначенні заходів для покращення фінансового стану необхідно враховувати специфічні для сільськогосподарського підприємства обмеження, а саме: наявність у фермерського господарства землі і капіталу; сировина і матеріали, використовувані у виробництві сільськогосподарської продукції; екологічні фактори – збереження ґрунтів, контроль якості води, використання органічних добрив і т. д.; правові аспекти виробництва – правові акти і закони, контроль якості, перевірка вимог тощо.

Враховуючи існуючі обмеження запропоновано наступні заходи (табл. 3.24).

Таблиця 3.24 – Заходи для покращення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне»

Складова	Цільовий орієнтир	Запропоновані заходи
Виробнича	підвищення ефективності виробництва й ресурсного забезпечення	Підготовка і впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва сільськогосподарських підприємств (оптимізація посівних площ сільськогосподарських культур, управління витратами, відмова від свідомо збиткових і впровадження нових видів діяльності (запровадження органічних технологій агровиробництва), аналіз агрохімічного стану полів, оптимізації наявних виробничих ресурсів та раціональне їх використання та ін.)
Фінансова	створення оптимальної структури балансу	Реструктуризація заборгованості сільськогосподарського підприємства перед бюджетом, позабюджетним фондам, комерційним кредиторам. Використання факторингу для безнадійної дебіторської заборгованості. Своєчасне планування та створення необхідних резервів і запасів матеріальних та фінансових ресурсів, контроль за збереженням та використанням оборотних активів
Маркетингова	досягнення найшвидшого просування товарів на шляху від виробника до кінцевого споживача	Розробка маркетингових стратегій (вихід на ринок із новою продукцією, вихід на нові ринки, розширення сегменту ринку)
Управлінська	підвищення ефективності організації обліку, аудиту; впровадження управлінського обліку; створення служби внутрішнього контролю	Удосконалення організації бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту, впровадження управлінського обліку, створення служби внутрішнього контролінгу на сільськогосподарському підприємстві
Кадрова	підвищення кваліфікації працівників	Підвищення кваліфікації шляхом вивчення інформації про нові технології, сорти рослин і породи тварин, нові форми організації виробництва та управління (агроконсалтинг). Розробка і впровадження системи оплати праці, спрямованої на підвищення мотивації праці працівників аграрної сфери
Інвестиційна	пошук інвесторів, зацікавлених у сільськогосподарському підприємстві	Розробка інвестиційного бізнес-плану, здійснення внутрішніх інвестицій в основні фонди для підвищення інвестиційної привабливості

Примітка. Джерело: запропоновано автором на підставі [33].

Для поліпшення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне» запропоновано такі заходи:

- забезпечення високої ліквідності активів, а саме збільшення обсягу грошових коштів, оскільки станом на 2018 р. у фермерського господарства зовсім відсутні грошові кошти в касі та на рахунках в банку;

- своєчасне планування та створення необхідних резервів і запасів матеріальних та фінансових ресурсів;

- мають формуватися необхідні обсяги матеріальних резервів і запасів на непередбачувані витрати, резервуватися кошти на покриття випадкових витрат, пов'язаних з експлуатацією обладнання, змінами природних умов, поведінкою персоналу;

- заходи підприємства щодо розширення спектру надання послуг та ринків збуту, а саме: розширення напрямків виробництва продукції рослинництва, мобілізація фінансових ресурсів, контроль за збереженням та використанням оборотних активів, оптимізація каналів збуту та умов реалізації продукції рослинництва та тваринництва.

Також одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів, а саме: проведення реструктуризації активів підприємства; застосування заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу; перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства.

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання. Особливу увагу необхідно звернути увагу на приховані резерви. Шляхами удосконалення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних фондів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі.

Пропонуються наступні заходи, які сприятимуть підвищенню рівня рентабельності ФГ «Криничне»:

- матеріально-технічні – проведення модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази підприємства;

- організаційно-управлінські – розробка стратегії і тактики діяльності та розвитку підприємства, інформаційне забезпечення процесу прийняття рішення;

- фінансові – фінансове планування діяльності підприємства, аналіз і пошук внутрішніх резервів зростання прибутку, податкове планування;

- кадрові – підвищення кваліфікації працівників, поліпшення умов праці, організація оздоровлення і відпочинку працівників.

Для того, щоб діяльність підприємства була стабільною та значно довше трималась на високому рівні можна сформувати чіткий перелік методів підтримки фінансового стану:

- комплексний та безперервний аналіз фінансового стану та результатів діяльності підприємства;

- розробка та впровадження фінансових стратегій, ефективність яких заздалегідь очевидна; - оптимізація структури витрат та джерел їх створення;

- детальний аналіз щодо визначення шляхів зниження собівартості; - підтримка конкурентоспроможності продукції (послуг) шляхом постійного вдосконалення;

- розробка заходів, які зможуть не допустити виникненню кризової ситуації;

- оптимізація розподілу прибутку та визначення більш ефективної дивідендної політики.

Значну увагу слід приділити питанню дебіторської заборгованості, тривалість одного обороту якої, як було визначено в п. 3.2 дипломної роботи, значно збільшився (у 2014 р. вона складала 77 днів, а у 2018 р. – 276 днів), оскільки дебіторська заборгованість прямо впливає на розмір наявних грошових коштів. Для її оптимізації потрібно вибрати найбільш доцільні терміни платежів та форми розрахунків із споживачами (попередня оплата, з відстрочкою платежу, за фактом відвантаження сільськогосподарської

продукції, реструктуризація заборгованості, у випадку довготривалого неповернення дебіторської заборгованості фермерському господарству доцільно розглянути можливість факторингу).

Також доцільно здавати в оренду окремі об'єкти основних фондів, які не повною мірою використовуються у виробничому процесі, оскільки на ФГ «Криничне» є в наявності декілька сараїв та приміщень для сіна, які не використовуються та пустують.

Таким чином, процес організації обліку на ФГ «Криничне» має постійно розвиватися, тому важливою умовою його вдосконалення є врахування сучасних досягнень науки і практики.

Удосконалення організації обліку на ФГ «Криничне» дозволить забезпечити ефективне використання облікової інформації в управлінні; розвинути управлінський облік та здійснити узгодження всіх видів обліку; раціоналізацію всіх облікових процесів; підвищення якості облікової інформації та оперативності її одержання; забезпечити механізацію та автоматизацію облікових робіт; оптимізацію організації праці бухгалтерів; визначити обов'язки облікових працівників та створити необхідні для роботи умови; забезпечити контроль та встановлення відповідальності за невиконання обов'язків; науково обґрунтувати структуру облікового апарату; визначити оптимальний характер взаємозв'язків між структурними підрозділами та обліковою службою; забезпечити ефективний облік, його постійний розвиток і подальше вдосконалення.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дипломної роботи розглянуто здійснюється організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства на ФГ «Криничне». Проведено внутрішній контроль та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне». Представлена схема проведення внутрішнього аудиту фінансового стану

підприємства, що включає аудит майнового стану, аудит ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, аудит результативності та аудит грошових потоків.

Проведений внутрішній аудит майнового стану показав, що за 2014-2018 рр. сума наявних у підприємства господарських засобів збільшилася, при цьому частка необоротних активів в структурі активів зменшилася. Результати розрахунків показників рентабельності показують, що рентабельність продукції ФГ «Криничне» упродовж 2014-2018 рр. має тенденцію до збільшення, що оцінюється позитивно й свідчить про підвищення ефективності реалізації сільськогосподарської продукції.

Проведений внутрішній аудит результативності діяльності показав, що рентабельність необоротних активів і рентабельність оборотних активів у 2018 р. знизилася у порівнянні з 2014 р., що є негативним і свідчить про менш ефективне використання активів у динаміці.

На підставі проведеного внутрішнього аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне» розроблено заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Зазначені заходи запропоновано розділити на дві групи: заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»; заходи щодо поліпшення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне», на який вплинули як зовнішні чинники, що не залежать від самого підприємства, так і внутрішні фактори, зокрема налагоджена, ефективна організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне». Серед заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану запропоновано заходи з удосконалення організації праці бухгалтера, удосконалення внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку, удосконалення техніки ведення бухгалтерського обліку, облікової політики, методичного забезпечення та робочого плану рахунків, удосконалення графіку документообігу та удосконалення організації внутрішнього аудиту.

4 УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА, МОЖЛИВОСТЕЙ ЙОГО БАНКРУТСТВА НА ПРИКЛАДІ ФГ «КРИНИЧНЕ»

4.1 Удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Серед заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне», запропонованих у п. 3.3 дипломної роботи, відзначено необхідність удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту, що буде реалізовано у даному пункті дипломної роботи. Процес організації внутрішнього аудиту на ФГ «Криничне» складається із таких етапів:

- виявлення та чітко визначення кола питань, які має вирішити внутрішній аудит;
- визначення основних функцій внутрішнього аудиту, виконання яких необхідне для досягнення поставлених цілей;
- об'єднання однотипних функцій у групи;
- розробка схем взаємовідносин внутрішнього аудитору з підрозділами підприємства;
- розробка внутрішньофірмових стандартів внутрішнього аудиту [49].

У дипломній роботі запропоновано План проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» (табл. 4.1).

Згідно запропонованого Плану проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» зараз на підприємстві здійснюється лише внутрішній аудит запасів. Комплексний аудит фінансового стану на фермерському підприємстві відсутній.

Звичайно, що для сільськогосподарського підприємства, враховуючи специфіку підприємства, яке займається вирощуванням продукції

рослинництва та вирощуванням худоби, найбільш важливим, є проведення внутрішнього аудиту запасів. І досягнення ефективного використання запасів та їх збереження (недопущення розкрадання) можливе, перш за все, при правильній їх організації та внутрішньому аудиті й контролі.

Таблиця 4.1 – План проведення внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Ч.ч.	Заплановані види робіт	Дата (період) проведення	Обсяг перевірки	Виконавець	Примітка
1	Отримання загальної інформації про підприємство		Суцільний	Легенький О.В	-
2	Попередня оцінка систем обліку та внутрішнього контролю		-	Легенький О.В	-
3	Визначення аудиторського ризику та суттєвості помилок		-	Легенький О.В	-
4	Розроблення плану і програми аудиту		-	Легенький О.В	-
5	Аудит майнового стану підприємства (аудит основних засобів, аудит запасів, аудит дебіторської заборгованості, аудит грошових коштів)		Суцільний	Легенький О.В	-
6	Аудит ліквідності та платоспроможності підприємства		Суцільний	Легенький О.В	-
7	Аудит фінансової стійкості підприємства		Суцільний	Легенький О.В	-
8	Аудит результативності фінансово-господарської діяльності підприємства		Суцільний	Легенький О.В	-
9	Аудит руху грошових потоків на підприємстві		Суцільний	Легенький О.В	-
10	Розрахунок узагальнюючого показника фінансового стану та його змін на підставі наявних бальних оцінок		-	Легенький О.В	-
11	Складання аудиторського висновку		-	Легенький О.В	-

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі Додатку В.

Наявна наразі методика аудиту запасів, яка використовується на ФГ «Криничне», наведена в табл. 4.2.

Таблиця 4.2 – Методика проведення внутрішнього аудиту запасів на ФГ «Криничне»

Етап	Аудиторські процедури
1. Документальне забезпечення операцій із запасами	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка наявності договору про повну індивідуальну матеріальну відповідальність. 2. Перевірка організації контролю за зберіганням, використанням і погашенням довіреностей: - звірка за прибутковими документами, чи не було випадків передачі довіреностей іншим особам, зміни назви постачальників тощо; - перевірка своєчасності здачі до бухгалтерії невикористаних чи зіпсованих довіреностей (строки, відмітки). 3. Перевірка правильності оформлення первинних документів з обліку запасів та правильності їх застосування.
2. Достовірне відображення вартості запасів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка повноти й своєчасності оприбуткування запасів при наявності документів, які підтверджують їх придбання: вибіркова взаємна звірка господарських договорів, накладних, фактур тощо та облікових реєстрів на предмет ідентичності ряду показників (номенклатури, ціни, кількості, дата прибуткування). 2. Перевірка правильності розрахунку середнього відсотку торгової націнки. 3. Перевірка правильності визначення середнього відсотку транспортно-заготівельних витрат. 4. Перевірка правильності відображення в обліку розподілу величини транспортно-заготівельних витрат. 5. Перевірка законності і документального оформлення результатів переоцінки запасів. 6. Перевірка застосування норм природного збитку. 7. Перевірка документального оформлення та відображення в обліку оприбуткування корисних матеріалів.
3. Своєчасне і повне відображення руху запасів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка організації складського господарства, стан збереження запасів. 2. Ознайомлення зі схемою передачі зі складу у виробництво, з цеху на склад. 3. Встановлення, який з методів оцінки запасів при відпуску їх у виробництво, продажу або іншого вибуття застосовується на підприємстві: - згідно наказу про облікову політику; - фактично (способом звірки даних аналітичного обліку та розрахунків). 4. Перевірка дотримання лімітів з відпускання запасів: зустрічна перевірка лімітно-забірних карт з документами на витрачання. 5. Перевірка дотримання строків, порядку, документального порядку та відображення в обліку результатів проведення інвентаризації запасів.
4. Належна класифікація залишків на рахунках і правильне віднесення до статей фінансової звітності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звірка залишків запасів за даними Головної книги з залишками в облікових регістрах.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [77], [54].

Після проведення аналізу використовуваної на ФГ «Криничне» методики проведення внутрішнього аудиту запасів було виявлено декілька недоліків та проблем.

Серед основних недоліків нами виділено наступні:

- відсутність пункту щодо виявлення недоліків в організації та веденні обліку та аудиту виробничих запасів;
- відсутність пункту щодо складання аудиторського звіту;
- відсутність процедури перевірки правильності визнання запасів активами підприємства згідно з П(с)БО 9 [77].

З урахуванням виявлених недоліків у дипломній роботі запропоновано удосконалену програму проведення внутрішнього аудиту запасів сільськогосподарського підприємства, яка дозволить більш детально та якісніше здійснювати процедуру проведення внутрішнього аудиту (табл. 4.3).

Таблиця 4.3 – Удосконалена методика проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів для підприємств України

Етап	Аудиторські процедури
1. Перевірка організації контролю та документального оформлення операцій з запасами	1. Перевірка відповідності даних аналітичного обліку даним синтетичного обліку, даним фінансової звітності та Головної книги підприємства. 2. Перевірка фактичної наявності запасів. 3. Перевірка організації складського господарства та стану збереження запасів. 4. Перевірка повноти оприбуткування запасів та наявність документів, що підтверджують їх придбання. 5. Перевірка організації за зберіганням, використанням та погашенням довіреностей: <ul style="list-style-type: none"> - звірка за прибутковими документами, чи не траплялися випадки передачі довіреностей іншим особам, змін в назвах постачальників чи покупців; - звірка даних графи «Відмітка про використання довіреностей» журналу-обліку довіреностей форми М-3 з даними первинних документів з оприбуткування запасів на склад; - перевірка своєчасної здачі до бухгалтерії невикористаних довіреностей в даному періоді.

Продовження таблиці 4.3

Етап	Аудиторські процедури
2. Перевірка організації та оформлення документації порядку надходження та списання виробничих запасів	<p>1. Звірка правильності оформлення надходження та списання запасів: - звірка даних первинних документів із записами карток складського обліку; - взаємна звірка даних матеріального звіту з даними накладних, рахунків-фактур, лімітно-забірних карт; - перевірка кореспонденції рахунків з відпускання запасів у Головній книзі підприємства.</p> <p>2. Перевірка законності списання запасів при втратах: - перевірка правильності застосування норм природного убутку; - дотримання встановленого порядку документального оформлення списання запасів.</p> <p>3. Перевірка дотримання лімітів з відпуску запасів.</p> <p>4. Вивчення стану матеріальної відповідальності за збитки, надані підприємству, перевірка наявності договору про матеріальну відповідальність.</p> <p>5. Перевірка своєчасності пред'явлення претензій за кількістю та якістю запасів.</p>
3. Перевірка достовірності та правильності відображення в обліку інформації про запаси	<p>1. Перевірка достовірності інформації про запаси, що відображаються в примітках до річної фінансової звітності (ф. №5) згідно з нормами П(с)БО 9.</p> <p>2. Перевірка правильності визнання запасів активами підприємств згідно П(с)БО 9: - чи існує ймовірність, що підприємство отримує економічні вигоди? пов'язані з використанням запасів; - чи достовірно відбувається визначення вартості запасів.</p> <p>3. Перевірка правильності визначення первісної вартості запасів при їх придбанні чи виготовленні, на підставі яких документів відбувається визначення справедливої вартості запасів.</p> <p>4. Перевірка правильності відображення в обліку операцій з списання запасів.</p> <p>5. Перевірка, який саме з методів оцінки запасів при відпуску їх у виробництво, на продаж чи інше вибуття застосовується на підприємстві згідно наказу про облікову політику та фактичних даних.</p>
4. Перевірка правильності відображення інформації про запаси в фінансовій звітності	<p>1. Перевірка правильності відображення в бухгалтерському обліку одиниці обліку запасів.</p> <p>2. Перевірка достовірності даних за залишками запасів у фінансовій звітності, а саме правильність відображення запасів за однією з найменших оцінок: первинною вартістю або вартістю чистої реалізації запасів</p>
5. Формування реєстрів виявлених порушень	<p>1. Виявлення помилок в організації обліку виробничих запасів підприємства.</p> <p>2. Складання аудиторського звіту.</p>

Примітка. Джерело: удосконалено автором на підставі [77], [54].

Таким чином, для отримання достовірних результатів внутрішнього аудиту запасів у дипломній роботі запропонована удосконалена методика

внутрішнього аудиту виробничих запасів. Удосконалена методика дозволяє більш повніше та детальніше досліджувати процес ведення та організації обліку запасів сільськогосподарського підприємства. Програма внутрішнього аудиту є важливою частиною робочої документації аудитора: вона відображає значну частку даних, які необхідні для підтвердження аудиторського висновку. Виведена програма включає також пункти, які мають обов'язково бути присутніми в процесі проведення процедури внутрішнього аудиту та відображати правильність ведення обліку.

Запропоновані напрями вдосконалення внутрішнього аудиту фінансового стану на ФГ «Криничне» наведено у табл. 4.4.

Таблиця 4.4 – Напрями вдосконалення внутрішнього аудиту на ФГ «Криничне»

Напря́м	Ді́ї
Формування організаційної структури внутрішнього аудиту	<ul style="list-style-type: none"> – створення оптимальної структури служби внутрішнього аудиту (один або декілька співробітників фермерського господарства); – вибір найбільш відповідних типів та видів аудиторських заходів; – поширення сфери діяльності внутрішніх аудиторів шляхом надання ними консультаційних послуг
Розробка організаційно-технологічних схем і процедур проведення внутрішнього аудиту	<ul style="list-style-type: none"> – розробка схем та процедур перевірки системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, визначення відповідних показників стандартів та критеріїв, яким вони повинні відповідати; – розробка базових методик і процедур аудиту циклів господарських операцій та сальдо-рахунків; – розробка робочих стандартів внутрішнього аудиту за об'єктами; – розробка методик і процедур перевірки для встановлення можливих форм економічних злочинів
Удосконалення методології проведення внутрішнього аудиту	<ul style="list-style-type: none"> – модифікація методик ревізії відповідно до умов підприємницької діяльності; – використання системо- та ризикоорієнтованих методів проведення аудиторських перевірок; – розробка методичних основ розрахунку ризику при проведенні внутрішнього аудиту; – доповнення традиційних прийомів аудиту методами, розробленими в інших науках (державний фінансовий контроль, судово-бухгалтерська експертиза, статистика, економічний аналіз тощо); – розробка нових методів аудиту, що пристосовані до умов комп'ютеризації бухгалтерського обліку та контролю; розробка методів аудиту відповідно до етапів їх проведення;

Продовження таблиці 4.4

Напрямы	Дії
	<ul style="list-style-type: none"> - широке впровадження вибіркового методу внутрішнього аудиту, що ґрунтується на статистичній (формування науки – аудиторська статистика) і нестатистичній (традиційній) методології та оцінці аудиторських вибірок; - широке застосування аналітичних методів при проведенні внутрішнього аудиту
<p>Розробка показників і методів поточного та прогнозного аналізу, використання загальних підходів при проведенні аналізу стосовно загальних та конкретних цілей аудиту, розробка методик аналізу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка і аналіз фінансового стану підприємств; циклів підприємницької діяльності й сегментів звітності; - розробка етапів здійснення внутрішнього аудиту в залежності від організаційно-правової форми, специфіки діяльності і галузевих особливостей підприємства.
<p>Професійна підготовка фахівців із внутрішнього аудиту</p>	<ul style="list-style-type: none"> - постійне підвищення кваліфікації, що організується підприємствами для своїх працівників або шляхом самопідготовки; - застосування сучасних організаційних форм підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів (короткострокові семінари, середньо- і довгострокові курси, програми перепідготовки та стажування, тренінг-семінари, наукові, науково-практичні й методичні конференції, круглі столи, форуми тощо); - атестація працівників внутрішнього аудиту за методами акредитації (сертифікації), апробованими в економічно розвинутих країнах (претендент повинен продемонструвати належний рівень знань та професійних навичок)
<p>Ефективне управління внутрішнім аудитом</p>	<ul style="list-style-type: none"> - нормування праці та оптимізація чисельності аудиторів у службі внутрішнього аудиту; - нормування й ефективне використання бюджету робочого часу аудиторів; - науково обґрунтований розподіл праці та кооперація дій аудиторів; - удосконалення планування аудиторської діяльності й вибір ефективних програм аудиту; - упорядкування документообігу, робочої документації внутрішніх аудиторів та звітної інформації про аудиторську роботу; - розробка і впровадження показників ефективності та якості аудиторського контролю; - автоматизація аудиторських послуг для здійснення перевірок, консультацій, аналізу.

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [50], [79], [80].

Організаційно-методична модель здійснення аудиторської оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства наведена на рис. 4.1.

Рисунок 4.1 – Організаційно-методична модель здійснення аудиторської оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [81], [82].

Також слід зауважити, що ефективне здійснення внутрішнього аудиту має бути підкріплено наявністю нормативно-правового регулювання внутрішнього аудиту, зокрема, врахування у нормативно-правових актах України місця, значення та повноважень внутрішнього аудиту, розробка на рівні держави положень про внутрішній аудит, врегулювання і координацію діяльності внутрішнього аудиту, підготовку загальних стандартів із внутрішнього аудиту, етичного Кодексу внутрішніх аудиторів.

4.2 Розробка системи діагностики оцінювання можливості банкрутства ФГ «Криничне»

Проведене у п. 2.2 дипломної роботи дослідження технології оцінювання ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства дозволяє розробити систему поетапної діагностики ймовірності банкрутства й настання кризового стану підприємства/

Основною метою діагностики банкрутства є раннє виявлення ознак кризового розвитку підприємства та попередня оцінка масштабів його кризового стану. Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, що здійснюється на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу [87].

Для поглибленої діагностики ймовірності банкрутства у дипломній роботі використано наступні моделі.

Двофакторна модель Е. Альтмана має вигляд [45]:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК, \quad (4.1)$$

де КП – відношення суми оборотних коштів до суми поточних зобов'язань (коефіцієнт покриття);

КК – відношення суми всіх зобов'язань до сукупного капіталу (коефіцієнт концентрації позикового капіталу).

Якщо $Z = 0$, то ймовірність банкрутства дорівнює 50%. Негативні значення свідчать про зменшення ймовірності банкрутства. Якщо $Z > 0$, то ймовірність банкрутства перевищує 50% і підвищується при збільшенні Z [44].

П'ятифакторна Модель Е. Альтмана [45]:

$$Z = 1,2 * K1 + 1,4 * K2 + 3,3 * K3 + 0,6 * K4 + 1,0 * K5 \quad (4.2)$$

де K_1 – власні оборотні активи / валюта балансу;

K_2 – нерозподілений прибуток / валюта балансу;

K_3 – прибуток до сплати відсотків і податків / валюта балансу;

K_4 – власний капітал (ринкова оцінка)/позиковий капітал;

K_5 – виручка від реалізації (чиста) / валюта балансу.

Розрахункове значення Z характеризує загрозу банкрутства за наступною шкалою (табл. 4.5).

Таблиця 4.5 – Ймовірність банкрутства по моделі Альтмана

Значення показника Z	Ймовірність банкрутства
До 1,8	Дуже висока
1,81-2,7	Висока
2,71-2,99	Можлива, але за певних обставин
3 та вище	Дуже низька

Примітка. Джерело: побудовано автором на підставі [43], [44].

Модель Романа Ліса [46]:

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4, \quad (4.3)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до суми активів;

X_2 – відношення операційного прибутку до суми активів (поточна рентабельність активів);

X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів (рентабельність активів);

X_4 – відношення власного капіталу до позикового капіталу (структура капіталу).

Граничне значення $Z = 0,037$. Нижчий показник свідчить про високу загрозу банкрутства підприємства.

Модель Спрінгейта [46]:

$$Z = 1,03 * K_1 + 3,07 * K_2 + 0,66 * K_3 + 0,4 * K_4 \quad (4.4)$$

де K_1 – власні оборотні активи / валюта балансу;

K_2 – прибуток до сплати податків та процентів / валюта балансу;

K_3 – прибуток до сплати податків / поточні зобов'язання;

K_4 – виручка від реалізації / валюта балансу.

Якщо Z -показник $< 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом.

Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства, Р.С. Сайфулін та Г.Г. Кадиков запропонували використовувати для експрес-оцінки фінансового стану підприємства рейтингове число:

$$R = 2 * K_3 + 0,1 * K_{пл} + 0,08 * K_i + 0,45 * K_m + K_{рек}; \quad (4.5)$$

де K_3 – коефіцієнт забезпеченості власними коштами;

$K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності;

K_i – інтенсивність обігу авансованого капіталу, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що приходить на 1 у. о. коштів, вкладених у діяльність підприємства. Даний показник показує значення коефіцієнт трансформації.

K_m – коефіцієнт менеджменту, який характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації;

$K_{рек}$ – рентабельність власного капіталу (відношення балансового прибутку до власного капіталу).

Якщо рейтингове число R для підприємства є більшим за 1, то підприємство перебуває у задовільному стані, якщо менше за 1 – у незадовільному [88].

Розширена факторна модель розрахунку коефіцієнта стійкості економічного зростання Г.О. Крамаренка має такий вигляд:

$$K_{сез} = K_1 * K_2 * K_3 * K_4 * K_5 * K_6 * K_7; \quad (4.6)$$

де $K_{сез}$ – коефіцієнт стійкості економічного зростання;

K_1 – частка прибутку, реінвестована у виробництво (чистий прибуток за мінусом виплачених дивідендів / чистий прибуток);

K_2 – рентабельність реалізації (чистий прибуток / чиста виручка від реалізації);

K_3 – оборотність власного оборотного капіталу (чиста виручка від реалізації / середній розмір власного оборотного капіталу);

K_4 – забезпеченість власним оборотним капіталом (середній розмір власного оборотного капіталу / середній розмір оборотних активів);

K_5 – коефіцієнт поточної ліквідності (середній розмір оборотних активів / середній розмір короткострокових зобов'язань);

K_6 – частка короткострокових зобов'язань у капіталі підприємства (середній-розмір короткострокових зобов'язань / середній розмір капіталу);

K_7 – коефіцієнт фінансової залежності (середній розмір капіталу / середній розмір власного капіталу).

Факторна модель діагностики банкрутства Савицької має вигляд:

$$Z = 0,111 \times X_1 + 13,239 \times X_2 + 1,676 \times X_3 + 0,515 \times X_4 + 3,80 \times X_5, \quad (4.7)$$

де X_1 – питома вага власного оборотного капіталу у формуванні оборотних активів;

X_2 – співвідношення оборотного й основного капіталу;

X_3 – коефіцієнт оборотності сукупного капіталу;

X_4 – рентабельність активів підприємства, %;

X_5 – відношення виручки від реалізації до суми активів (оборотність активів). Якщо $Z > 8$, то ймовірність банкрутства є дуже низькою. Якщо $Z < 8$ ймовірність банкрутства: від 8 до 5 – невелика; від 5 до 3 – середня; нижче за одиницю – стовідсоткова [46].

Отримані значення коефіцієнтів для розрахунку ймовірності банкрутства ФГ «Криничне» за моделями Альтмана та Р. Ліса представлено у табл. 4.6.

Таблиця 4.6 – Отримані значення коефіцієнтів для розрахунку ймовірності банкрутства ФГ «Криничне»

Роки	Отримані значення показників за моделлю Альтмана		Отримані значення показників за моделлю Романа Ліса			
	КП	КК	X1	X2	X3	X4
2013	4,4486	0,2303	0,7402	0,2193	0,7697	3,3427
2014	4,4453	0,1814	0,8062	0,1736	0,8186	4,5140
2015	2,3068	0,3667	0,8460	0,1450	0,6333	1,7268
2016	2,8768	0,2741	0,7886	0,2489	0,7259	2,6480
2017	2,8015	0,2936	0,8225	0,1622	0,7064	2,4062

Примітка. Джерело: розраховано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

Отримані значення розрахунку ймовірності банкрутства ФГ «Криничне» за зарубіжними методиками представлено у табл. 4.7.

Таблиця 4.7 – Розрахунок ймовірності банкрутства ПАТ «Криничне» за зарубіжними методиками

Вид моделі	Рік	Розрахунок	Інтерпретація отриманих значень
Двофакторна модель Е. Альтмана	2014	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК = -5,15$	мала ймовірність банкрутства
	2015	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК = -5,15$	мала ймовірність банкрутства
	2016	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК = -2,84$	мала ймовірність банкрутства
	2017	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК = -3,46$	мала ймовірність банкрутства
	2018	$Z = -0,3877 - 1,0736 \times КП + 0,0579 \times КК = -3,38$	мала ймовірність банкрутства
Модель Романа	2014	$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 = 0,114$	невисока ймовірність банкрутства

Продовження таблиці 4.7

Вид моделі	Рік	Розрахунок	Інтерпретація отриманих значень
	2015	$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 = 0,118$	невисока ймовірність банкрутства
	2016	$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 = 0,104$	невисока ймовірність банкрутства
	2017	$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 = 0,117$	невисока ймовірність банкрутства
	2018	$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4 = 0,109$	невисока ймовірність банкрутства
Модель Спрінгейта	2014	$Z = 1,03 * 0,974 + 3,07 * 0,051 + 0,66 * 0,312 + 0,4 * 0,811 = 1,62$	не потенційним банкрутом €
	2015	$Z = 1,03 * 0,979 + 3,07 * 0,062 + 0,66 * 0,311 + 0,4 * 0,82 = 1,71$	не потенційним банкрутом €
	2016	$Z = 1,03 * 0,981 + 3,07 * 0,063 + 0,66 * 0,313 + 0,4 * 0,831 = 1,74$	не потенційним банкрутом €
	2017	$Z = 1,03 * 0,991 + 3,07 * 0,347 + 0,66 * 1,47 + 0,4 * 0,743 = 3,35$	не потенційним банкрутом €
	2018	$Z = 1,03 * 0,992 + 3,07 * 0 + 0,66 * 0 + 0,4 * 0,809 = 1,34$	не потенційним банкрутом €
Модель Сайфуліна	2014	$R = 2 * 0,74 + 0,1 * 3,89 + 0,08 * 1,32 + 0,45 * 0,41 + 0,45 = 2,12$	у задовільному стані
	2015	$R = 2 * 0,71 + 0,1 * 4,17 + 0,08 * 0,97 + 0,45 * 0,42 + 0,45 = 2,67$	у задовільному стані
	2016	$R = 2 * 0,79 + 0,1 * 4,83 + 0,08 * 0,84 + 0,45 * 0,103 + 0,082 = 2,26$	у задовільному стані
	2017	$R = 2 * 0,76 + 0,1 * 4,20 + 0,08 * 1,49 + 0,45 * 0,44 + 0,45 = 2,72$	у задовільному стані
	2018	$R = 2 * 0,69 + 0,1 * 3,27 + 0,08 * 1,63 + 0,45 * (-0,049) + 0 = 1,82$	у задовільному стані

Примітка. Джерело: розраховано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

Отже, за двофакторною моделлю Альтмана у ФГ «Криничне» немає загрози банкрутства. За моделлю Романа Ліса у підприємства також невисока ймовірність банкрутства, наразі банкрутство йому не загрожує. За моделлю

Спрінгейта показник який більше 0,862 вказує на те, що підприємство не є потенційним банкрутом. Отже, за аналізовані п'ять років підприємство не є потенційним банкрутом, оскільки показники які використані в даній моделі більші 0,862.

Розрахунок ймовірності банкрутства ПАТ «Криничне» за українськими методиками наведено в табл. 4.8.

Таблиця 4.8 – Розрахунок ймовірності банкрутства ПАТ «Криничне» за українськими методиками

Рік	Модель прогнозу ризику банкрутства, розроблена вченими Державної економічної академії	Факторна модель діагностики банкрутства Савицької	Модель О. Терещенка
2014	R=0,427 R > 0,42 – ймовірність банкрутства мінімальна (до 10%)	Z=8,12 Z > 8, то ймовірність банкрутства є дуже низькою	Z = 2,27; Z > 2 – банкрутство не загрожує
2015	R=0,394 якщо R у межах 0,32 до 0,42 – ймовірність банкрутства низька (15–20%)	Z=7,29 Z від 8 до 5 – ймовірність банкрутства невелика	Z = 1,457; 1<Z<2 – фінансова рівновага порушена, але за умови переходу підприємства на антикризове управління банкрутство йому не загрожує;
2016	R=0,489 R > 0,42 – ймовірність банкрутства мінімальна (до 10%)	Z=9,17 Z > 8, то ймовірність банкрутства є дуже низькою	Z = 2,408; Z > 2 – банкрутство не загрожує
2017	R=0,471 R > 0,42 – ймовірність банкрутства мінімальна (до 10%)	Z=8,94 Z > 8, то ймовірність банкрутства є дуже низькою	Z = 2,318; Z > 2 – банкрутство не загрожує
2018	R=0,463 R > 0,42 – ймовірність банкрутства мінімальна (до 10%)	Z=8,77 Z > 8, то ймовірність банкрутства є дуже низькою	Z = 2,291; Z > 2 – банкрутство не загрожує

Примітка. Джерело: розраховано автором на підставі Додатку Б (таблиці Б.1 – Б.10).

Таким чином, отримані результати показали, що у підприємства за моделями Савицької, О. Терещенко та моделлю прогнозу ризику банкрутства, яка розроблена вченими Державної економічної академії низька ймовірність банкрутства. Однак, спостерігається, що у 2016 р. фінансовий стан був найкращий, а в 2017-2018 рр. дещо погіршився за отриманими показниками Z та R за моделями, однак, все одно ймовірність банкрутства була дуже низькою.

Отже, здійснивши комплексну оцінку фінансового стану та проаналізувавши ймовірність банкрутства фермерського господарства за зарубіжними та вітчизняними методиками можна стверджувати, що фінансовий стан ФГ «Криничне» є задовільним, і підприємство не є потенційним банкрутом протягом аналізованих п'яти років.

4.3 Оцінювання ефективності заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»

Одним з заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне», який запропоновано у п. 3.3 дипломної роботи, є впровадження внутрішнього аудиту фінансового стану.

Слід зауважити, що достатньо важко оцінити ефективність внутрішнього аудиту на сільськогосподарському підприємстві, тому що:

– результат від внутрішнього аудиту не завжди вимірюється кількісно (наприклад, деякі співробітники, які можуть здійснювати шахрайство, знаючи, що на підприємстві буде проводитися внутрішній аудит та контроль, не будуть вчиняти жодних протиправних дій, тобто спостерігається психологічний ефект);

– ефективність залежить не тільки від внутрішніх аудиторів, але й значною мірою – від наступних дій власників та менеджменту, що видали аудиторське завдання (тобто чи буде менеджмент виправляти помилки та недоліки, виявлені під час внутрішнього аудиту);

- показником ефективності є також зменшення необхідності тотального контролю, підтримання впевненості у здійсненні фінансово-господарської діяльності належним чином;

- вагому роль відіграє суб'єктивізм при оцінюванні замовниками отриманих результатів.

Для аналізу ефективності внутрішнього аудиту використовуються якісні та кількісні показники. Крім того, система показників має оцінити ступінь задоволеності керівництва та менеджменту роботою, що її виконано аудиторами. До показників ефективності діяльності внутрішнього аудиту можна віднести:

- чисельність внутрішніх аудиторів на підприємстві (слід зауважити, що допоки служба внутрішнього аудиту має у своєму розпорядженні достатньо співробітників, є можливість скорочувати чисельний склад, концентруючи увагу на областях високого ризику, підвищуючи таким чином показники продуктивності та ефективності служби);

- вартість утримання внутрішніх аудиторів: керівнику підприємства варто тримати на високому рівні ефективність служби внутрішнього аудиту, наприклад, оптимізуючи чисельний склад. Якщо робота внутрішніх аудиторів покриває основні ризики діяльності, витрати, звичайно ж, не повинні зростати, якщо не будуть зростати ризики підприємства;

- кількість звітів про аудиторські перевірки (цей показник має недолік: вимагаються додаткові обумовлення через те, що для проведення аудиторської перевірки різних систем потрібні різні періоди часу. Таким чином, одного року може відбутися велика кількість аудиторських перевірок локальних систем, за результатами яких буде підготовлено більше звітів, ніж іншого року, коли буде перевірено менше число систем, значних за розміром);

- кількість проведених за період внутрішніх аудитів з розрахунку на одного аудитора (недолік цього показника такий самий, що й у попереднього);

– кількість завершених аудитів порівняно до затвердженого плану або кількість аудитів, проведених у відповідності до бюджету (таку цифру завжди можна одержати, але, як показник продуктивності служби, вона також має недолік: протягом року завжди трапляються позапланові аудиторські перевірки або розслідування, і це означає, що планові аудиторські перевірки можуть не відбутися або відбутися із зсувом термінів);

– кількість аудиторських рекомендацій (критерій є обмеженим для застосування: якщо аудитори будуть знати, що мірою ефективності роботи є число рекомендацій, це може спонукати їх надавати погано продумані або нерозумні рекомендації тільки для того, щоб збільшити кількісні показники своєї роботи);

– відсоток виконаних аудиторських рекомендацій або кількість повторних аудиторських рекомендацій (може вказувати або на неефективність аудиторських рекомендацій або на слабкість моніторингу виконання аудиторських рекомендацій);

– пряме скорочення витрат чи економія від виконання рекомендацій аудиту (показник достатньо важко розрахувати об'єктивно);

– контроль за якістю (працівники, відповідальні за контроль якості робочих документів внутрішніх аудиторів, можуть розробити систему балів; чим більшою є кількість балів, тим вищою можна вважати якість роботи);

– задоволеність керівництва підприємства результатами внутрішнього аудиту (хоча, цей показник, є спірним, оскільки в переважній більшості ті, у кого знайшли помилки в роботі не задоволені результатами й взагалі наявністю внутрішнього аудиту і контролю) [89].

Оцінка ефективності та якості функціонування служби внутрішнього аудиту теперішніми часом ґрунтується на таких показниках, як кількість виконаних перевірок, суми встановлених незаконних виплат та крадіжок, дотримання строків проведення перевірок, суми штрафів та пені, якої уникло підприємство, число проведених профілактичних заходів. Але ці показники не дають повну та об'єктивну оцінку діяльності служби [90].

Також оцінку ефективності діяльності внутрішнього аудиту пропонується доповнити системою показників, у основі яких покладається ступінь (рівень) досягнення головного завдання – підтвердження функціонування бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю [92]:

- рівень управління аудиторським контролем (кількісний та якісний стан працівників, використання робочого часу, наявність відповідного методичного забезпечення, ступінь завантаження аудиторів в цілому та за окремими видами робіт тощо);

- оцінка результатів та ефективність аудиторського контролю (сума виявлених незаконно витрачених коштів, стягнення матеріальних збитків, скорочення непотрібних асигнувань, зниження штрафних санкцій, стягнення боргу з винних осіб тощо);

- встановлення резервів зростання ефективності (поліпшення використання робочого часу, вдосконалення професійної підготовки, методів та технічних заходів контролю, інформаційно-правове забезпечення тощо).

Ефективною є така організація обліку, аудиту й контролю, за якої бухгалтерський облік може найбільш успішно виконувати поставлені перед ним завдання при найменших затратах засобів і праці.

Отже, ефективність організації обліку, внутрішнього аудиту та контролю – це категорія, яка характеризує ступінь досягнення поставлених цілей та завдань, а також це позитивний результат від функціонування системи бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту і контролю на підприємстві.

Ефективність організації обліку, внутрішнього аудиту та контролю визначається через співвідношення результатів (ефекту) та витрат, понесених на їх досягнення та включає сукупність всіх ефектів, досягнутих системою внутрішнього аудиту та контролю [93].

Ефективність внутрішнього аудиту характеризується двома основними моментами – ступенем здійснення цілі внутрішнього аудиту і тим впливом, який визначає зміна одного показника фінансово-господарської діяльності

результати зміни іншого, тобто визначальним є те, наскільки суттєвою буде виявлена помилка в процесі здійснення внутрішнього аудиту та який її вплив на загальні результати фінансово-господарської діяльності [89].

Оцінка ефективності системи внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства здійснюється за обраними критеріями, серед яких можна назвати:

- співвідношення витрат на проведення аудиту та отримання результатів від його проведення;
- зменшення штрафів, пені, інших втрат підприємства внаслідок проведених внутрішніми аудитором заходів;
- зменшення витрат на послуги зовнішнього (комерційного) аудиту.

Кількісно показник ефективності внутрішнього аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» пропонується розраховувати за такою формулою:

$$Effect = \frac{Profit_internal_audit}{Costs_internal_audit}, \quad (4.10)$$

де *Profit_internal_audit* – прибуток, отриманий підприємством у результаті проведення внутрішнього аудиту на підприємстві або інші результати від проведення внутрішнього аудиту (зменшення штрафів, пені, інших втрат підприємства внаслідок проведених внутрішніми аудитором заходів), тис. грн;

Costs_internal_audit – витрати, понесені підприємством на проведення внутрішнього аудиту, тис. грн.

У даному випадку проведення внутрішнього аудиту буде ефективним, якщо показник $Effect \geq 1$, оскільки це означає, що витрати на проведення внутрішнього аудиту повністю окупили себе.

Якщо ж $Effect < 1$ – то це свідчить про те, що внутрішній аудит не покриває витрат на його проведення. Однак, у цьому випадку, слід зауважити, що якщо в результаті проведення внутрішнього аудиту $Effect < 1$, то внутрішній аудит може мати так звану «скриту» або «психологічну»

ефективність, наприклад, деякі співробітники, які можуть здійснювати шахрайство, зокрема розкрадання продукції рослинництва ФГ «Криничне», знаючи, що на підприємстві буде проводитися внутрішній аудит та контроль, не будуть вчиняти жодних протиправних дій, або працівники, знаючи, що на підприємстві діє служба внутрішнього аудиту і контролю будуть більш уважно й відповідально ставитися до виконуваних завдань, тим самим менше допускаючи помилок та недоліків, тобто спостерігається психологічний ефект від проведення внутрішнього аудиту й контролю).

Також акцентуємо, що ефективність проведення внутрішнього аудиту залежить не тільки від якісно виконаного аудиту, а й від подальших дій менеджменту з виправлення помилок та недоліків, знайдених під час проведення внутрішнього аудиту та контролю. Тому у дипломній роботі пропонується розробити та використовувати на ФГ «Криничне» Плану коригувальних дій за результатами аудиторської перевірки (табл. 4.9).

Таблиця 4.9 – План коригувальних дій за результатами аудиторської перевірки

№	Формулювання невідповідності	Рекомендації служби внутрішнього аудиту	Заплановані коригувальні або попереджувальні дії	Термін виконання запланованих коригувальних або попереджувальних дії	Примітки
1					
2					
3					

Примітка. Джерело: запропоновано автором.

Для того щоб внутрішній аудит був ефективним керівництво має здійснювати контроль якості праці внутрішнього аудитора, а саме контроль власне внутрішнього аудиту, супутніх аудиторських робіт. Якість внутрішнього аудиту включає професійну компетентність і відповідність професійним стандартам (як технічним, так і етичним) при складанні висновку за результатами внутрішнього аудиту або при наданні інших послуг [89].

Першим кроком у забезпеченні високої якості внутрішнього аудиту є включення у процес внутрішнього аудиту заходів щодо контролю якості.

Таблиця 4.10 – Основні положення політики контролю якості аудиту

Ціль	Зміст
Професійні вимоги	Внутрішній аудитор повинен дотримуватися принципів незалежності, порядності, об'єктивності, конфіденційності й норм професійного поведіння
Уміння й компетентність	Внутрішні аудитори мають володіти технічними стандартами та дотримуватися їх, а також володіти професійною компетентністю, необхідною для виконання ними обов'язків з відповідною ретельністю
Доручення	Аудиторська робота повинна бути доручена співробітникам, які мають достатню технічну підготовку й досвід, що необхідний за конкретних умов
Делегування повноважень	Необхідно в достатній мірі розподіляти роботу, здійснювати нагляд і поточну перевірку роботи на всіх рівнях, щоб забезпечити розумну впевненість у тому, що виконана робота відповідає належним стандартам якості
Консультавання	За потреби слід проводити консультації внутрішнім аудиторам та за її межами з фахівцями, що володіють належними експертними знаннями
Моніторинг	Необхідно проводити постійний моніторинг адекватності та операційної ефективності політики й процедур контролю якості

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [80], [82], [94].

Внутрішній контроль якості аудиту здійснюється за двома напрямками: контроль окремих аудиторських перевірок та загальний контроль якості аудиту (табл. 4.11).

Таблиця 4.11 – Напрями здійснення поточного внутрішнього контролю якості аудиту

Контроль окремих аудиторських перевірок	Загальний контроль якості аудита
Контроль над дотриманням принципів аудита в процесі кожної перевірки (незалежність, конфіденційність, професійність)	Контроль особистих якостей співробітників (незалежність, конфіденційність, компетентність, професіоналізм, чесність і ін.)
Нагляд за ходом виконання загального плану й програми аудиту, перевірка досягнення цілей аудиту за результатами виконання процедур аудиту	Обґрунтований розподіл обов'язків між внутрішніми аудиторами з урахуванням кваліфікації й складності завдань, що доручаються
Контроль над належним документуванням аудиторських доказів, отриманих в результаті виконання	Загальний нагляд за роботою внутрішніх аудиторів щодо дотримання вимог стандартів аудита

процедур аудиту	
Перевірка обґрунтованості й правильності висновків, сформульованих у процесі перевірки, оцінка виявлених відхилень і рекомендованих у цьому зв'язку коригувань фінансової звітності	Дотримання методики добору внутрішніх аудиторів

Примітка. Джерело: розроблено автором на підставі [82].

Таким чином, керівник підприємства має здійснювати оцінку впливу рекомендацій, що надано за результатами внутрішнього аудиту та проводити моніторинг:

- ефективності діяльності після впровадження аудиторських рекомендацій;
- можливих втрат у разі відмови від них;
- ризиків, можливих у результаті не виправлення зауважень, узятих на свою відповідальність, та їх впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства.

Висновки до четвертого розділу

Після проведення аналізу використовуваної на ФГ «Криничне» методики проведення внутрішнього аудиту запасів було виявлено декілька недоліків та проблем, зокрема відсутність пункту щодо виявлення недоліків в організації та веденні обліку та аудиту виробничих запасів; відсутність пункту щодо складання аудиторського звіту; відсутність процедури перевірки правильності визнання запасів активами підприємства згідно з П(с)БО 9.

З урахуванням виявлених недоліків у дипломній роботі запропоновано удосконалену програму проведення внутрішнього аудиту запасів сільськогосподарського підприємства, яка дозволить більш детально та якісніше здійснювати процедуру проведення внутрішнього аудиту.

Розроблено систему поетапної діагностики ймовірності банкрутства й настання кризового стану підприємства, яка складається з трьох етапів –

попередня (експрес) діагностика ймовірності банкрутства підприємства, поглиблена діагностика ймовірності банкрутства підприємства; визначення наявності та стадії кризи та напрями удосконалення системи антикризового управління. Здійснивши комплексну оцінку фінансового стану та проаналізувавши ймовірність банкрутства фермерського господарства за зарубіжними та вітчизняними методиками можна стверджувати, що фінансовий стан ФГ «Криничне» є задовільним, і підприємство не є потенційним банкрутом протягом аналізованих п'яти років.

Також у роботі здійснено оцінювання ефективності заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне». Серед основних заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» є впровадження внутрішнього аудиту фінансового стану. Оцінку ефективності системи внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства запропоновано здійснювати за показниками співвідношення витрат на проведення аудиту та отримання результатів від його проведення; зменшення штрафів, пені, інших втрат підприємства внаслідок проведених внутрішніми аудитором заходів; зменшення витрат на послуги зовнішнього (комерційного) аудиту.

Також у дипломній роботі відзначено, що ефективність проведення внутрішнього аудиту залежить не тільки від якісно виконаного аудиту, а й від подальших дій менеджменту з виправлення помилок та недоліків, знайдених під час проведення внутрішнього аудиту та контролю. Тому у дипломній роботі пропонується розробити та використовувати на ФГ «Криничне» Плану коригувальних дій за результатами аудиторської перевірки. Для підвищення ефективності аудиту має здійснюватися внутрішній контроль якості аудиту а двома напрямками: контроль окремих аудиторських перевірок та загальний контроль якості аудиту.

ВИСНОВКИ

У першому розділі дипломної роботи уточнено сутність, роль, необхідність та значення обліку, аналізу й аудиту фінансового стану підприємства, визначено особливості їх інформаційного забезпечення. Серед принципів бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності охарактеризовано принципи повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, превалювання сутності над формою, єдиного грошового вимірника тощо. Серед принципів системи внутрішнього контролю та аудиту виділено принцип відповідальності, принцип збалансованості, принцип своєчасного повідомлення у виявленні суттєвих відхилень, принцип інтеграції, принцип відповідності контрольних і контрольованих систем, принцип сталості, принцип комплексності, принцип погодженості, принцип розподілу обов'язків, принцип дозволу та схвалення.

Розглянуто порядок використання фінансової звітності у обліку, аналізі та аудиті фінансового стану підприємства. Визначено особливості обліку, аналізу та аудиту сільськогосподарських підприємств.

Проведений аналіз особливостей дозволив виділити нові підходи до удосконалення організації бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах:

– по-перше, актуальним є питання удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку з метою методичного та організаційного забезпечення застосування національних і міжнародних стандартів та єдиних методологічних засад ведення бухгалтерського обліку як всіма суб'єктами господарювання, так і створення галузевих стандартів, які б враховували особливості діяльності підприємств аграрного сектору;

– по-друге, з метою удосконалення бухгалтерського обліку Міністерством аграрної політики схвалено Концепцію розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України, впровадження якої дасть можливість підняти облік на якісно новий рівень,

буде відображати особливості організації обліку на сільськогосподарських підприємствах, забезпечить формування облікової інформації для управління виробництвом із застосуванням новітніх технологій;

– по-третє, удосконалення організації бухгалтерського обліку на підприємствах агропромислового виробництва повинно відбуватись за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази, створення методології галузевого обліку; впровадження спеціалізованих форм первинного обліку, удосконалення реєстрів синтетичного і аналітичного обліку та інших носіїв обліково-економічної інформації, розробка внутрігосподарської (управлінської) звітності; удосконалення методики обліку витрат і визначення собівартості продукції, робіт і послуг агропромислових підприємств; застосування новітніх інформаційних технологій в системі організації обліку та звітності.

У другому розділі розглянуто методичні засади обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства, технологію оцінювання ймовірності банкрутства сільськогосподарського підприємства. Проаналізовано методику проведення внутрішнього аудиту й контролю на сільськогосподарському підприємстві.

В результаті аналізу визначено, що аудит фінансового стану як самостійний вид аудиту спрямований на оцінку стану бізнесу, визначення сутності та змісту ділової активності; оцінку фінансово-господарських перспектив підприємства, його функціонування в майбутньому. У ході аудиту фінансового стану аудитори можуть використовувати найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їх кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку. Аргументовано, що внутрішній аудит повинен організовуватися на кожному підприємстві з урахуванням специфіки підприємства, на сільськогосподарському підприємстві запропонована класифікація видів внутрішнього аудиту.

У третьому розділі дипломної роботи розглянуто яким чином здійснюється організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану та оцінювання ймовірності банкрутства на ФГ «Криничне». Проведено внутрішній контроль та аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне». Представлена схема проведення внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства, що включає аудит майнового стану, аудит ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, аудит результативності та аудит грошових потоків.

Проведений внутрішній аудит майнового стану показав, що за 2014-2018 рр. сума наявних у підприємства господарських засобів збільшилася на 131581 тис грн. Це зростання обумовлено більшою мірою збільшенням суми оборотних активів (на 112470 тис грн). Частка необоротних активів в структурі активів зменшилася на 8,32%. Необоротні активи повністю склалися лише з основних засобів. За п'ятирічний період збільшилася доля дебіторської заборгованості з 25,33% до 39,66%. На кінець 2018 р. у фермерського господарства зовсім не було грошових коштів та поточних фінансових інвестицій. В структурі капіталу за період 2014-2018 рр. найбільшу питому вагу займав власний капітал (від 76,97% до 70,64%), який складається з нерозподіленого прибутку, проте спостерігається тенденція до його зменшення впродовж 5 років. Довгострокові зобов'язання у підприємства були лише у 2014 році. Сума поточних зобов'язань за досліджуваний період зросла на 45195 тис. грн. У 2018 році знос основних фондів склав 45,42%, а у 2014 році складав 26,87%. Отже, за аналізовані 5 років знос основних фондів зріс майже вдвічі. Результати розрахунків показників рентабельності показують, що рентабельність продукції ФГ «Криничне» упродовж 2014-2018 рр. має тенденцію до збільшення, що оцінюється позитивно й свідчить про підвищення ефективності реалізації сільськогосподарської продукції.

Проведений внутрішній аудит результативності діяльності показав, що рентабельність необоротних активів і рентабельність оборотних активів у

2018 р. знизилася у порівнянні з 2014 р., що є негативним і свідчить про менш ефективне використання активів у динаміці.

Проведений аналіз типу фінансової стійкості продемонстрував, що ФГ «Криничне» у 2014-2018 рр. мало абсолютно стійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати забезпечувалися власними оборотними коштами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ФГ «Криничне», упродовж років мав вкрай низькі значення внаслідок того, що у підприємства майже відсутні високоліквідні активи (гроші). Коефіцієнт поточної ліквідності ФГ «Криничне» вище за нормативне значення, однак упродовж 5 років показник знизився з 2,38 до 1,35, його зниження є негативною тенденцією. Загалом зниження коефіцієнтів ліквідності свідчить про те, що можливості підприємства щодо погашення зобов'язань починають зменшуватися.

На підставі проведеного внутрішнього аудиту щодо оцінювання фінансового стану ФГ «Криничне» розроблено заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Зазначені заходи запропоновано розділити на дві групи: заходи щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне»; заходи щодо поліпшення безпосередньо фінансового стану ФГ «Криничне», на який вплинули як зовнішні чинники, що не залежать від самого підприємства, так і внутрішні фактори, зокрема налагоджена, ефективна організація обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне». Серед заходів щодо поліпшення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану запропоновано заходи з удосконалення організації праці бухгалтера, удосконалення внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку, удосконалення техніки ведення бухгалтерського обліку, облікової політики, методичного забезпечення та робочого плану рахунків, удосконалення графіку документообігу та удосконалення організації внутрішнього аудиту.

Після проведення аналізу використовуваної на ФГ «Криничне» методики проведення внутрішнього аудиту запасів було виявлено декілька

недоліків та проблем, зокрема відсутність пункту щодо виявлення недоліків в організації та веденні обліку та аудиту виробничих запасів; відсутність пункту щодо складання аудиторського звіту; відсутність процедури перевірки правильності визнання запасів активами підприємства згідно з П(с)БО 9.

З урахуванням виявлених недоліків у дипломній роботі запропоновано удосконалену програму проведення внутрішнього аудиту запасів сільськогосподарського підприємства, яка дозволить більш детально та якісніше здійснювати процедуру проведення внутрішнього аудиту.

Розроблено систему поетапної діагностики ймовірності банкрутства й настання кризового стану підприємства, яка складається з трьох етапів – попередня (експрес) діагностика ймовірності банкрутства підприємства, поглиблена діагностика ймовірності банкрутства підприємства; визначення наявності та стадії кризи та напрями удосконалення системи антикризового управління.

За двофакторною моделлю Альтмана у ФГ «Криничне» немає загрози банкрутства. За моделлю Романа Ліса у підприємства також невисока ймовірність банкрутства, наразі банкрутство йому не загрожує. За моделлю Спрінгейта показник який більше 0,862 вказує на те, що підприємство не є потенційним банкрутом. Отже, за аналізовані п'ять років підприємство не є потенційним банкрутом, оскільки показники які використані в даній моделі більші 0,862.

Отримані результати показали, що у підприємства за моделями Савицької, О. Терещенко та моделлю прогнозу ризику банкрутства, яка розроблена вченими Державної економічної академії низька ймовірність банкрутства. Однак, спостерігається, що у 2016 р. фінансовий стан був найкращий, а в 2017-2018 рр. дещо погіршився за отриманими показниками за моделями, однак, все одно ймовірність банкрутства була дуже низькою.

Отже, здійснивши комплексну оцінку фінансового стану та проаналізувавши ймовірність банкрутства фермерського господарства за

зарубіжними та вітчизняними методиками можна стверджувати, що фінансовий стан ФГ «Криничне» є задовільним, і підприємство не є потенційним банкрутом протягом аналізованих п'яти років.

Також у роботі здійснено оцінювання ефективності заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне». Серед основних заходів щодо удосконалення організації обліку, аналізу та аудиту фінансового стану ФГ «Криничне» є впровадження внутрішнього аудиту фінансового стану. Оцінку ефективності системи внутрішнього аудиту фінансового стану підприємства запропоновано здійснювати за показниками співвідношення витрат на проведення аудиту та отримання результатів від його проведення; зменшення штрафів, пені, інших втрат підприємства внаслідок проведених внутрішніми аудитором заходів; зменшення витрат на послуги зовнішнього (комерційного) аудиту.

Також у дипломній роботі відзначено, що ефективність проведення внутрішнього аудиту залежить не тільки від якісно виконаного аудиту, а й від подальших дій менеджменту з виправлення помилок та недоліків, знайдених під час проведення внутрішнього аудиту та контролю. Тому у дипломній роботі пропонується розробити та використовувати на ФГ «Криничне» Плану коригувальних дій за результатами аудиторської перевірки. Для підвищення ефективності аудиту має здійснюватися внутрішній контроль якості аудиту а двома напрямками: контроль окремих аудиторських перевірок та загальний контроль якості аудиту.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика / О.Я. Базилінська. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
2. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 117–128.
3. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / Бланк И.А. – К.: Ника-Центр: Эльга, 1999. – Т. 2. – 591 с.
4. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навч. посіб. / І.М. Бойчик. – К.: Атіка, 2004. – 480 с.
5. Дем'яненко М.Я. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук. – К.: ІАЕУААН, 2003. – 507 с.
6. Коломієць Н.О. Методологічні аспекти оцінки фінансового стану як основи ефективного управління підприємством / Н.О. Коломієць, О.П. Коломієць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.uran.ua/index.php/wissn021/article/viewFile/99627/94703>.
7. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / Коробов М.Я. – 3-тє вид., перероб. і допов. – К.: Знання, 2002. – 378 с.
8. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз : [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
9. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [Електронний ресурс]: Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.1998 р. № 759/10/20-2117. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
10. Осмоловський В.В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В.В. Осмоловський. – М.: Новое знание, 2001. – 307 с.
11. Павленко О.І. Вдосконалення механізму оцінки фінансового стану підприємства / О.І. Павленко // Бізнеснавігатор. – 2010. – № 2(19). – С. 72–78.

12. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : навч. посіб. / А.М. Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2000. – 406 с.
13. Про затвердження положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособие / Савицкая Г.В. – 7-е изд., испр. – Мн.: Новое издание, 2002. – 704 с.
15. Томілін О.О. Сутність та оцінка фінансового стану сільськогосподарського підприємства / О.О. Томілін, А.С. Лесюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/115.pdf>.
16. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
17. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу діяльності комерційних організацій / А.Д. Шеремет, Е.В. Негашев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 208 с.
18. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
19. Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
20. Міжнародні стандарти фінансової звітності // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-finansovoi-zvitnosti>

21. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Мінфіну України від 28.03.13 р. № 433.

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Спрощена фінансова звітність" // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>

23. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

24. Жук В.М. Концепція розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки: [монографія] / В.М. Жук. - К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки» УААН, 2009. - 648 с.

25. Бондаренко Н. М. Теоретичні основи організації обліку на підприємстві / Н. М. Бондаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. - Випуск 4. - С.10-14.

26. Жук В. М. Інституціональне забезпечення розвитку бухгалтерського обліку в Україні / В. М. Жук // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 101-110.

27. Жук В. М. Поглиблення сутності предмету бухгалтерського обліку / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 1. – С. 16-23.

28. Вініченко І.І. Регіональний аспект розвитку фермерства [Електронний ресурс] / І.І. Вініченко, Л.І. Рева // Ефективна економіка. – 2012. – №3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?Operation=&iid=9>.

29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05>

30. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку біологічних активів// Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2006 р. № 1315 [Електронний ресурс]. Режим доступу: - <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1315201-06>

31. Податковий Кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 р. - № 2755- VI (зі змінами та доповненнями).
32. Закон України «Про фермерське господарство» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
33. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
34. Кошкалда І.В. Економічне оздоровлення сільськогосподарських підприємств як складова санації / І.В. Кошкалда, Т.М. Костанецька / Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». – Х. – 2016. – № 2. – С. 275-284.
35. Дані розвитку сільського господарства України. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
36. Арестенко Т.В. Державна підтримка сільськогосподарських підприємств та їх конкурентоспроможність / Т.В. Арестенко // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки). – Мелітополь. – 2013. – № 2(5). – С. 22-28.
37. Барилевич О. М. Стан та проблеми розвитку сільського господарства України / О. М. Барилевич // Молодий вчений. – 2015. – №8. – С. 36-39.
38. Бричко А.М. Економічне оздоровлення сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / А.М.Бричко // Глобальні та національні проблеми економіки. – № 13. – 2016р. – Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/archive/13-2016/45.pdf>.
39. Данилиши Б. Нова державна підтримка агропромислового комплексу – шлях в нікуди [Електронний ресурс] / Б. Данилиши. – Режим доступу:https://lb.ua/economics/2016/04/07/332278_nova_derzhavna_pidtrimka.html.
40. Журавська А.Р. Теоретичні основи фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств / А.Р. Журавська // Вісник

Житомирського національного агроекологічного університету. – № 1–2, т. 2. – 2014. – С. 176- 186.

41. Кірейцев Г. Г. Обліково-аналітична система сільськогосподарського підприємства в умовах антикризового управління / Г. Г. Кірейцев, В. А. Нехай // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 3 – С. 84–90.

42. Ткаченко О.С. Ефективність економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності / О.С. Ткаченко // Економічні, фінансово-облікові та правові проблеми діяльності підприємств: колективна монографія / за заг. ред. Л.М. Савчук. – Дніпро: Герда, 2016. – С. 74-87

43. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: Затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27 черв. 1997 р. № 81 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-97>

44. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Затв. наказом Мінекономіки України від 17 січ. 2001 р. № 10 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_451800-01

45. Altman E. J. Financial Ratios Discriminant Analysis and Prediction of Corporate Bankruptcy / E. Altman // Journal of Finance. – No. 4. – 1968. – P. 589-609.

46. Рязева Т.Г. Зарубежные методики определения вероятности банкротства предприятия / Т. Рязева, И.В.Стасюк // Вестник Хмельницького національного університету. - 2010. - № 3. Т.1. - С.177 - 181.

47. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління підприємстві: Монографія. 2ге вид., без змін. К.: КНЕУ, 2006. 268 с.

48. Кодекс України з процедур банкрутства 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>

49. Немченко В. В., Хомутенко В. П., Хомутенко А.В. Практичний курс внутрішнього аудиту / За редакцією Немченко В.В. Підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 240 с.

50. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

51. Міжнародні стандарти аудиту // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu>

52. Міжнародні професійні стандарти внутрішнього аудиту // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.iiaru.ru/international_professional_standards/ 3. Методичні рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ, затверджені розпорядженням Держкомісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005р. за № 4660.

53. Сафіна З.З. Бухгалтерський облік в умовах автоматизації і переходу на МСФЗ [Електронний ресурс] // Міжнародний бухгалтерський облік. 2010. № 9. URL: <http://www.fekon.ru/content/view/365/3/>.

54. Офіційний веб-сайт ФГ «Криничне» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tripoli.land/farmers/luganskaya/melovskoy/krinichne-32064945>

55. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства, затверджені наказом Мінфіну України від 27.06.13 р. № 635.

56. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0392-99>

57. Аудит : [підручник] / [Петрик О.А., Зотов В.О., Кудрицький Б.В. та ін.] ; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. — К. : КНЕУ, 2015. — 498 с.

58. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України 24.05.1995 № 88 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>

59. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств // [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_for_SME_\(2015\)%20ukr_AN%20am%20\(3\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_for_SME_(2015)%20ukr_AN%20am%20(3).pdf)

60. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Мінфіну України від 30.09.03 р. № 561.

61. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF>

62. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом Мінфіну України від 30.11.99 р. № 291.

63. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю» від 24.05.2005р. за № 158 р.

64. Веріга Г., Савро А. Проблемні аспекти трансформації фінансової звітності підприємств відповідно до принципів МСФЗ / Г. Веріга, А. Савро // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 9. – С. 19-25.

65. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва, затверджений наказом Мінфіну України від 19.04.01 р. № 186.

66. Букіта С.І. Організація внутрішнього контролю на підприємстві / С.І. Букіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy-confer.com.ua>.

67. Сусіденко В.Т. Інформаційні системи і технології в обліку. [текст] навч. посіб. / В.Т. Сусіденко. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 224 с.
68. Терещенко Л.О. Інформаційні системи і технології в обліку : [навч. посіб.] / Л.О. Терещенко, І.І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2005. – 187 с.
69. Елисеєва Л.В. Проблемы и перспективы автоматизации бухгалтерского учета / Л.В. Елисеєва // Экономика и социум. 2015. № 4 (17). С. 281–287.
70. Слободняк И.А., Пискунов И.В. Актуальные проблемы автоматизации бухгалтерского учета / И.А. Слободняк, И.В. Пискунов // Бухгалтерский учет в бюджетных и некоммерческих организациях. 2014. № 7. С. 29–34.
71. Офіційний веб-сайт Спілки автоматизаторів бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://conto.com.ua/ua/solutions/avtomatizatsiya-bukhgalterskogo-uchyeta/>
72. Макарова Л.М., Мяліна Е.М. Тенденція розвитку автоматизованого обліку URL: http://sisupr.mrsu.ru/2012-1/PDF/4_bua/Myalina.pdf.
73. Олійник Я. В. Актуальні питання щодо підходів до призначення облікової політики підприємств / Я. В. Олійник// Актуальні питання економіки та управління. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. 415 Дніпропетровськ, 27-28 квітня 2012 року). - Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2012. - С. 120-122.
74. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

75. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженому наказом Мінфіну України від 24.05.1995 р. № 88.

76. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджені Наказом Міністерства юстиції України 18.06.2015 № 1000/5 // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0736-15>

77. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів, затверджені наказом Мінфіну України від 10.01.07 р. № 2.

78. Подмешальська Ю.В. Удосконалення аудиту управління запасами [Електронний ресурс] / Ю.В. Подмешальська // Ефективна економіка. — 2011. — № 11. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

79. Наказ Міністерства фінансів України від 19 вересня 2018 року № 766 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності» / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1107-18>

80. Наказ Міністерства фінансів України від 29 серпня 2019 року № 362 «Про затвердження Порядку проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг» // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1026-19>

81. Проект Закону України «Про внутрішній аудит» // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55935

82. Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені Наказом Міністерства фінансів України 04.10.2011 № 1247 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 14 серпня 2019 року № 344) » // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>

83. Бухгалтерський облік та фінансовий контроль – складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: У 4 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. – Т. 1: Реформування бухгалтерського обліку в Україні / В. А. Копилов, Т. І. Єфименко, Л. Г. Ловінська та ін. – К.: НДФІ, 2007. – 752 с.

84. Костіна О.М. Методи та моделі діагностики кризового стану підприємства / О.М. Костіна, О.Є. Майборода // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2012. – № 4.- С. 91 – 97.

85. Каблов Е.В. Проблемы адаптивности зарубежных методик диагностики банкротства в отечественной практике / Е.В. Каблов // Фундаментальные и прикладные исследования кооперативного сектора экономики: научно-теоретический журнал.– 2013. – № 3. – С. 111 – 114.

86. Бойко А.М. Підвищення платоспроможності та запобігання банкрутству сільськогосподарських підприємств / А.М. Бойко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Випуск 4. – 2008. – С. 93-97.

87. Чібісова І.В. Методи оцінки і прогнозування банкрутства підприємств / І.В. Чібісова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – № 22. Ч. 2. – С. 389 – 394. Шигун М. М. Фактори впливу на процеси організації бухгалтерського обліку / М. М. Шигун // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 2(52). – С. 216-218.

88. Товажнянський В.Л. Визначення ознак банкрутства: санація та реструктуризація підприємств / В.Л.Товажнянський, П.Г. Перерва // Сборник научных трудов «Вестник НТУ «ХПИ»: Актуальні проблеми управління. – 2013. – № 52 (1025).- С. 152 – 162.

89. Чуєнков А. Є. Внутрішній аудит у системі управління підприємством / А.Є. Чуєнков // АгроСвіт : Науково-практичний журнал. - 2011. - № 19. - С. 37-40.

90. Чуєнков А.Є. Необхідність створення внутрішнього аудиту як суб'єкта внутрішньогосподарського контролю/ А. Є. Чуєнков // Економічний часопис – XXI. - 2012. - № 9/10. - С. 58-62.

91. Гончар Л.А. Аудит фінансових результатів діяльності підприємства: проблеми та шляхи вирішення /Л.А. Гончар // Молодий вчений. – 2016. - №3 (30). – С.52-55.

92. Камінська Т. Г. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: 08.06.04 / Т. Г. Камінська. – К., 2006. – 20 с.

93. Сметанко О. В. Оцінка службою внутрішнього аудиту системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю в акціонерних товариствах України / О. В. Сметанко // Вісник Сумського державного університету сер. Економіка : Науковий журнал. - 2012. – № 3. - С. 137-150.

94. Хом'як Р.Л. Організація та методика аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання / Хом'як Р.Л., Цюцак І.Л., Цюцак А.Л. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vlp.com.ua/files/37_4.pdf

